ความฉลาดทางอารมณ์กับปัจจัยบางประการของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

สารนิพนธ์

ของ

นางสาวมัณฑนา วิริยะพันธ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ
กันยายน 2546

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

152.4
ม335ค
ร.3

ความฉลาดทางอารมณ์กับปัจจัยบางประการของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โรงเรียนเขมะสิริอนุสรณ์

13 พ.ย. 2546

บทคัดย่อ

ของ

นางสาวมัณฑนา วิริยะพันธ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ
กันยายน 2546

ท 230164

มัณฑนา วิริยะพันธ์. (2546). *ความฉลาดทางอารมณ์กับปัจจัยบางประการของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์.* สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : อาจารย์สมเกียรติ ทิพยทัศน์.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) เปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ 3) ค้นหาตัวแปรพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 จำนวน 207 คน ที่ได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ แบบวัดมโนภาพแห่งตน และแบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ t –test การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

2. ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนประจำ พบว่าสภาพครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอามณ์ แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์ทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำ ได้แก่ มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคม โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 49.2% อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนไป่กลับ พบว่า สภาพครอบครัวและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ แต่มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับ ได้แก่ มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคม โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 53 % อย่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

A STUDY OF EMOTIONAL INTELLIGENCE AND SOME FACTORS OF ON - CAMPUS AND OFF – CAMPUS STUDENTS AT KHEMASIRI MEMORIAL SCHOOL

AN ABSTRACT

BY

MISS MANTHANA VIRIYAPHAN

Presented in partial fulfillment of the requirements

for the Master of Education degree in Developmental Psychology

at Srinakharinwirot University

September 2003

Manthana viriyaphan. (2003). *A Study of Emotional Intelligence and Some Factors of On – Campus and Off - Campus Students at Khemasiri Memorial School.* Master Project, M.Ed. (Developmental Psychology). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor : Mr. Somkiat Thipyathusn.

The purposes of this research were 1) to compare the on – campus students with the off – campus students in emotional intelligence , 2) to find the relationship between family status , academic achievement , self – concept , social support and emotional intelligence of on – campus and off – campus students , and 3) to find predictor variables that could predict emotional intelligence of on – campus and off – campus students.

The sample for this study consisted of 207 on – campus and off – campus students of matthayomsuksa 2 and 3 in the first school term of academic year 2003 at Khemasiri Memorial School. They were drawn by stratified random sampling technique. The instruments for collecting the data in this study were (a) an emotional intelligence questionnaire , (b) a self – concept questionnaire , and (c) a social support questionnaire. The statistical procedures for analyzing the data were t – test , pearson' s product moment correlation coefficient and multiple regression analysis.

The results of this research were as follows : The on – campus students and the off – campus students at Khemasiri Memorial School were not found to be significantly different in emotional intelligence. There was no significant correlation between family status and emotional intelligence of on – campus students. For the on – campus students , it was also found that academic achievement and emotional intelligence were negatively and significantly correlated at the .05 level while self – concept , social support and emotional intelligence were positively and significantly correlated at the .05 level. Self – concept and social support could significantly predict emotional intelligence of the on – campus students about 49.2% at the .05 level.

For the off – campus students , no significant correlation was found between family status , academic achievement and emotional intelligence , but self – concept , social support were found to be positively and significantly correlated with emotional intelligence at the .05 level. Self – concept and social support were predictor variables that could significantly predict emotional intelligence of the off – campus students about 53% at the .05 level.

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....

(อาจารย์ สมเกียรติ ทิพยทัศน์)

ประธานคณะกรรมการการบริหารหลักสูตร

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร. นวลละออ สุภาผล)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

(อาจารย์ สมเกียรติ ทิพยทัศน์)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. นวลละออ สุภาผล)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วัฒนา ศรีสัตย์วาจา)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะมนุษยศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ สุภา ปานเจริญ)

วันที่ 27 เดือน กันยายน พ.ศ. 2546

ประกาศคุณูประการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงจากอาจารย์ สมเกียรติ ทิพยทัศน์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ จนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. นวลละออ สุภาผล และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วัฒนา ศรีสัตย์วาจา ที่ได้กรุณารับเป็นกรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติมสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ และให้คำแนะนำ พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงเรียนเขมะสิริอนุสรณ์ และอาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณเด็กๆทุกคนที่ให้ความร่วมมือในการทำวิจัยด้วยความราบรื่น

ท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยขอระลึกถึงพระคุณบิดามารดาที่มอบความรัก กำลังใจ และให้การสนับสนุนแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด ขอระลึกถึงพระคุณครูอาจารย์ผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ ขอขอบคุณพี่ น้อง และเพื่อนๆที่คอยถามไถ่และให้กำลังใจเสมอมา คุณค่าและประโยชน์ของสารนิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดามารดาผู้เป็นที่รัก คุณครูอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา และผู้มีพระคุณทุกท่านที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจจนงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

มัณฑนา วิริยะพันธ์

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	4
	ความสำคัญของการวิจัย	4
	ขอบเขตของการวิจัย	4
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	4 -5
	ตัวแปรที่ศึกษา	5
	นิยามศัพท์เฉพาะ	5
	นิยามปฏิบัติการ	6
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
	สมมติฐานของการวิจัย	7
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
	ความฉลาดทางอารมณ์	10
	ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์	10
	องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์	12
	ความสำคัญและประโยชน์ของความฉลาดทางอารมณ์	19
	ลักษณะผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงและต่ำ	20
	แนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของตนเอง	21
	การเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในโรงเรียน	23
	มโนภาพแห่งตน	26
	ความหมายของมโนภาพแห่งตน	26
	ความสำคัญของมโนภาพแห่งตน	27
	ทฤษฎีมโนภาพแห่งตน	28
	โครงสร้างของมโนภาพแห่งตน	31
	พัฒนาการของมโนภาพแห่งตนในวัยต่าง ๆ	33
	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตน	34

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ หน้า

2(ต่อ) การสนับสนุนทางสังคม 38
ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม 38
ความสำคัญของการสนับสนุนทางสังคม 38
ชนิดของการสนับสนุนทางสังคม 40
แหล่งของการสนับสนุนทางสังคม 42
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำ
และนักเรียนไปกลับ 43
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนภาพแห่งตนและความฉลาดทางอารมณ์ 44
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ 46
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ 48
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพครอบครัวและความฉลาดทางอารมณ์ 51

3 วิธีดำเนินการวิจัย 54
การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง 54
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 55
การเก็บรวบรวมข้อมูล 60
การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ 60

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 61
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล 61
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 61

5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 67
ความมุ่งหมายของการวิจัย 67
สมมติฐานของการวิจัย 67
วิธีดำเนินการวิจัย 68
การเก็บรวบรวมข้อมูล 69
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 69
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ..... 70 - 76
อภิปรายผล 71
ข้อเสนอแนะ 76

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ หน้า

บรรณานุกรม 78

ภาคผนวก 86

ภาคผนวก ก จดหมายขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย 87

ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 89

ภาคผนวก ค คุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 97

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์ 99

บัญชีตาราง

ตาราง หน้า

1 จำนวนนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยโดยแบ่งกลุ่มตามประเภทนักเรียน และระดับชั้นเรียน....55

2 จำนวนและร้อยละของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ จำแนกตาม สภาพครอบครัวและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน....62

3 การเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างนักเรียนประจำ และนักเรียนไปกลับ....63

4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนประจำ....63

5 แสดงตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำ....64

6 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนไปกลับ....65

7 แสดงตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับ....66

8 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบถามมโนภาพแห่งตน....97

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ **หน้า**

1 โครงสร้างองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตนของบุคคลวัยต่างๆ 37
2 กรอบแนวคิดในการวิจัย 7

บทที่ 1
บทนำ

ภูมิหลัง

ปัจจุบันการพัฒนาเทคโนโลยีการแพร่ข่าวสารต่างๆมีความก้าวหน้าอย่างมาก ทำให้มนุษย์เพลิดเพลินอยู่กับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีนั้นๆจนรับเข้าเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต ความพยายามพัฒนาตนเองให้ทันกับเทคโนโลยีที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะนี้ทำให้มนุษย์เกิดความเครียดและเห็นแก่ตัวมากขึ้น ศุภลักษณ์ สร้างนานอก (2545:1) โดยการดำเนินชีวิตของบุคคลในปัจจุบันหากจะถามว่าต้องการอะไรมากที่สุดในชีวิต คำตอบคงมีหลากหลายแต่ถ้าสรุปรวมก็คงจะได้ว่าต้องการความสุขและความสำเร็จในชีวิตและนิยามของคำว่าความสุขและความสำเร็จก็แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล คนที่มีความสุขและประสบความสำเร็จได้ก็ต้องเป็นคนที่เก่ง โดยมักมุ่งไปที่สติปัญญาหรือไอคิว (Intelligence Quotient) เป็นตัวบ่งชี้ ซึ่งพบว่าคนที่มีความสามารถทางสมองดี มีความคิดอ่านที่ปราดเปรื่อง เรียกว่าไอคิวสูง เรียนเก่งและประสบความสำเร็จในการเรียนสามารถผ่านการทดสอบคัดเลือกเข้าไปทำงานในตำแหน่งที่ดีๆในองค์กรได้ แต่ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าคนที่มีไอคิวสูงเหล่านี้จะประสบความสำเร็จในอาชีพเสมอไป บางคนก็ล้มเหลวในเรื่องการทำงาน (ชมมน สุขวงศ์. 2543 : 1 – 2 ; อ้างอิงจาก วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. 2542) จึงเกิดความสนใจว่าสิ่งที่นอกเหนือไปกว่าคือความฉลาดทางสติปัญญาที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิตและมีความสุขนั้นคือสิ่งใดและก็พบว่าสิ่งนั้นคือความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) (ชนมน สุขวงศ์. 2543 : 2 ; อ้างอิงจาก Gibbs.1995)

ความฉลาดทางอารมณ์หรืออีคิว คือ การที่คนเรามีความสามารถหรือศักยภาพทางอารมณ์สามารถตระหนักรู้ถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นเพื่อการสร้างแรงจูงใจในตนเอง บริหารจัดการอารมณ์ได้ ทำให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข) ดังนั้นความฉลาดทางอารมณ์จึงเป็นปัญญานำของมนุษย์ในยุคนี้ ซึ่งเป็นทักษะที่สั่งสมมาจากการอบรมสั่งสอน การฝึกฝนตนเองให้รับรู้ภาวะตนเองและควบคุมอารมณ์ของตนเองให้แสดงออกมาได้อย่างเหมาะสม) (ชมมน สุขวงศ์. 2543 : 2 ; อ้างอิงจาก อุษณีย์ โพธิสุข. 2542) ซึ่งในชีวิตจริงของคนเราใช้อารมณ์มากแต่ไม่ค่อยได้พัฒนาอารมณ์อย่างจริงจังเพราะให้ความสำคัญด้านความรู้ ความคิด และทักษะความชำนาญมากกว่า นันทนา วงษ์อินทร์ (2542 : 20) จะเห็นได้ว่าในโลกปัจจุบันเราคงไม่ได้ต้องการให้คนเรามีแต่ไอคิวสูงควรฝึกเรื่องอีคิวด้วย โดยเริ่มตั้งแต่วัยเด็กเพราะอีคิวเป็นความสามารถในการพัฒนาเชิงอารมณ์และปรับตัวทางสังคมเป็นตัวเน้นให้บุคคลประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งสามารถนำตัวเองให้เกิดการใช้ศักยภาพได้อย่างสร้างสรรค์ กาญจนา ไชยพันธุ์ (2542 : 2) เด็กที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะมีรากฐานที่ดีพร้อมเรียนรู้และนำไปสู่ความสำเร็จในการศึกษา การดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมและสามารถปรับตัวในสถานการณ์ต่างๆได้) เพราะฉะนั้นคุณค่าของคนคงไม่ได้อยู่แต่ในด้านสติปัญญา แต่ด้านจิตใจอารมณ์ก็มีส่วนสำคัญที่จะทำให้เด็กฉลาดและเรียนเก่ง

นิตยา คชภักดี (2542 : 96) ซึ่งสาเหตุสำคัญที่อีคิวโดดเด่นขึ้นมาเป็นพิเศษส่วนหนึ่งมาจากสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมากจากอิทธิพลของเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า อีคิวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งกับสังคมยุคใหม่เพราะคนที่มีอีคิวสูงจะเป็นคนที่มีความมั่นคงทางอารมณ์สูง สามารถเผชิญกับอุปสรรคและปัญหาได้ดี เป็นคนที่รับความเปลี่ยนแปลงได้ดีและเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ชัยวัฒน์ คุประตกุล (2542 : 166 - 167)

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพื่อรับกับสภาพใหม่ของการเป็นผู้ใหญ่ จึงเป็นช่วงหนึ่งที่มีความสำคัญของชีวิตเป็นวัยที่เรียกได้ว่าเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เป็นวัยที่มีปัญหาในเรื่องของการปรับตัว และคุณลักษณะด้านความมั่นคงทางอารมณ์ กล่าวคือ มีอารมณ์เปลี่ยนแปลงได้ง่าย หวั่นไหว วิตกกังวล มีอารมณ์รุนแรง เกิดความเครียดทางอารมณ์ได้ง่าย รวมทั้งวัยรุ่นยังไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มักมีความขัดแย้งกับบุคคลต่างๆ ศรีธรรม ธนะภูมิ (2529 : 79) โดยเฉพาะวัยรุ่นตอนต้น คือช่วงอายุประมาณ 12 – 15 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยแรกรุ่น ยังมีพฤติกรรมค่อนไปทางเป็นเด็กอยู่มากและเป็นช่วงวัยเรียน ให้ความสำคัญกับเพื่อนมากกว่าทางครอบครัว ศรีเรือน แก้วกังวาล (2540 : 329) เมื่อเด็กเข้ามาอยู่ในสถานศึกษา ความสัมพันธ์กับเพื่อนและครูอาจารย์ ความรู้สึกของครูและเพื่อนฝูงที่มีต่อตน และจากการเปรียบเทียบตนกับเพื่อนร่วมชั้นในด้านความสามารถทางการเรียน ทางด้านกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งวิธีที่บุคคลเหล่านั้นปฏิบัติต่อตนเองล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดความรู้สึกที่เด็กมีต่อตนเองทั้งสิ้น นิภา นิธยายน (2530 : 142) ซึ่งบุคคลที่มีมโนภาพแห่งตนในทางที่ดีจะมีความเชื่อมั่น สามารถยอมรับตัวเองและมีความเข้าใจในตนเองอย่างแท้จริง ส่วนบุคคลที่มีมโนภาพแห่งตนที่ไม่ดีจะไม่สามารถยอมรับตนเอง ขาดความมั่นใจในตนเอง รู้สึกเป็นปมด้อย มีปัญหาในการปรับตัว เกิดความผิดปกติทางด้านอารมณ์ เช่น วิตกกังวล ซึมเศร้าหรือเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (ทัศนา ทองภักดี. 2539 : 2 ; อ้างอิงจาก Hurlock.1978 : 525) การสนับสนุนทางสังคมเป็นแหล่งประโยชน์อย่างหนึ่งของบุคคล ซึ่งได้จากการมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล ครอบครัว และสังคม ทำให้ได้รับความรักใคร่ผูกพัน การช่วยเหลือ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและทำให้รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสำคัญ คือ ช่วยลดภาวะวิกฤตในช่วงชีวิต โดยเป็นตัวช่วยลดความเครียดได้ดี ทำให้สามารถปรับตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสม จะทำให้เกิดความมั่นคงทางอารมณ์

โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นโรงเรียนเอกชนสตรี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เปิดการสอนระดับชั้นประถมศึกษาถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เปิดรับทั้งนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ ซึ่งการอยู่ร่วมกันในหอพักจำเป็นจะต้องมีกฎระเบียบให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตามเพื่อฝึกนักเรียนประจำให้เป็นผู้ที่รู้จักหน้าที่ มีวินัย มีความรับผิดชอบร่วมกันและเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น กฎระเบียบว่าด้วยการรับ – ส่งนักเรียนประจำ (และนักเรียนจะต้องปฏิบัติกิจวัตรประจำวันพร้อมกันอย่างเคร่งครัดตามตารางเวลาที่กำหนด) เช่น การตื่นนอน การอาบน้ำ และการรับประทานอาหาร หลังจากเลิกเรียนประจำวันนักเรียนประจำ

(จะต้องอยู่ในบริเวณที่โรงเรียนกำหนดเท่านั้น นอกจากกฎระเบียบหอพักแล้วนักเรียนจะต้องปฏิบัติตามวินัยของโรงเรียน) เช่น วินัยว่าด้วยการแต่งกาย วินัยว่าด้วยการเรียนและความประพฤติ ถ้านักเรียนทำผิดวินัยเหล่านี้ก็จะถูกลงโทษ (คู่มือนักเรียนและผู้ปกครอง. 2543 : 94–97) การอยู่ร่วมกันในหอพักทำให้นักเรียนประจำมีโอกาสได้ใช้ชีวิตในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นที่อยู่ในวัยเดียวกันและต่างวัยทำให้ได้รับประสบการณ์ทางสังคมสูง รู้จักพึ่งพาตนเองจึงอาจทำให้โตเป็นผู้ใหญ่เร็วกว่าเด็กนักเรียนทั่วไปทั้งพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคม แต่ในขณะเดียวกันเด็กเหล่านี้อยู่ห่างจากการดูแลเอาใจใส่ของบิดามารดามากพอสมควรและได้รับการควบคุมดูแลจากครูและรับความรักใกล้ชิดจากเพื่อนๆแทน จึงอาจจะยังขาดความรักความอบอุ่น ความมั่นคงทางจิตใจ อันจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์และพฤติกรรมที่ผิดปกติหรือต่ำกว่าปกติได้มาก นอกจากนี้นักเรียนประจำต้องอยู่ในกฎระเบียบข้อบังคับมากกว่าเด็กนักเรียนทั่วไปเพราะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของการเป็นนักเรียนประจำและกฎระเบียบของโรงเรียน (ซึ่งอาจทำให้นักเรียนเกิดความเครียด ความวิตกกังวลได้) ดังที่ ลักษณี จรจรัสโสพส (2531 : 57) ศึกษาความวิตกกังวลของนักเรียนหอพักและนักเรียนไปกลับของโรงเรียนสุรนารีวิทยา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 439 คน พบว่า นักเรียนหอพักและนักเรียนไปกลับมีความวิตกกังวลด้านสังคมและด้านส่วนตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่นักเรียนหอพักมีความวิตกกังวลด้านสังคมมากกว่านักเรียนไปกลับแต่มีความวิตกกังวลด้านส่วนตัวน้อยกว่านักเรียนไปกลับ) เพราะนักเรียนหอพักต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของหอพักอย่างเคร่งครัด ไม่มีโอกาสได้ออกไปไหนอย่างอิสระ และขาดความอบอุ่นเนื่องจากไม่ได้อยู่กับบิดามารดา ดังการศึกษาของดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก (2524 : 179-180) ที่พบว่ากลุ่มวัยรุ่นที่มีปัญหาสุขภาพจิตมากที่สุด คือวัยรุ่นที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับบิดามารดาการที่นักเรียนจากบิดามารดามาอยู่หอพัก ทำให้พบข้อจำกัดของการอบรมเลี้ยงดู ขาดความผูกพันเป็นพิเศษกับใคร อันเป็นพื้นฐานของการสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ ส่วนการที่นักเรียนหอพักมีความวิตกกังวลด้านส่วนตัวน้อยกว่านักเรียนไปกลับนั้น อาจจะเป็นเพราะว่านักเรียนหอพักไม่ต้องเผชิญกับปัญหาครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่ไม่ดี พ่อแม่ไม่ลงรอยกัน และสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว แต่นักเรียนไปกลับต้องเผชิญกับสิ่งเหล่านี้อยู่ทุกวัน ดังการศึกษาของออร์ (ลักษณี จรจรัสโสพส. 2531 57 ; อ้างอิงจาก Orr.1979 : 1907 - B) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวและการปรับตัวนด้านมโนภาพแห่งตนและความมั่นคงทางอารมณ์(ซึ่งพบว่าเด็กวัยรุ่นมีการปรับตัวในด้านมโนภาพแห่งตนและความมั่นคงทางอารมณ์ดีเมื่อสัมพันธภาพในครอบครัวดีด้วย)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับเพื่อให้ทราบว่านักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับมีความฉลาดทางอารมณ์มากน้อยเพียงใด ร่วมกับการศึกษาตัวแปรด้านสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคม ว่าตัวแปรใดบ้างที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ เนื่องจากการทราบว่าปัจจัยใดที่ส่งผลต่อความฉลาดทาง

อารมณ์นั้น(ทำให้เป็นแนวทางให้กับผู้บริหาร บิดามารดา ผู้ปกครองและผู้มีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กช่วยกันปรับปรุงหรือพัฒนาส่งเสริมปัจจัยที่ส่งผลนั้น เพื่อให้นักเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์ที่สูงขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี มีทั้งความฉลาดทางสติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ไปพร้อม ๆกัน)

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

3. เพื่อค้นหาตัวแปรพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

ความสำคัญของการวิจัย

เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับผู้บริหาร อาจารย์ ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กนักเรียนได้นำไปพิจารณาประยุกต์ใช้และร่วมมือกันส่งเสริมพัฒนาเด็กนักเรียนให้มีความฉลาดทางสมอง คือ มีสติปัญญาดี (IQ สูง) และพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ให้สูงไปพร้อม ๆกัน อันจะทำให้นักเรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขในชีวิต

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 จำนวนทั้งหมด 600 คน แยกเป็นนักเรียนประจำ จำนวน 86 คน และนักเรียนไปกลับ จำนวน 514 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 จำนวนทั้งหมด 207 คน แบ่งเป็นนักเรียนประจำ จำนวน 70 คน และนักเรียนไปกลับ จำนวน 137คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (StratifiedRandom Sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา

1. การศึกษาเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ

1.1. ตัวแปรต้น คือ ประเภทของนักเรียน แบ่งเป็น นักเรียนประจำ / นักเรียนไปกลับ

1.2. ตัวแปรตาม คือ ความฉลาดทางอารมณ์

2. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ

2.1. ตัวแปรที่หาความสัมพันธ์

2.1.1 สภาพครอบครัว

2.1.1.1 ครอบครัวสมบูรณ์

2.1.1.2 ครอบครัวไม่สมบูรณ์

2.1.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.1.3 มโนภาพแห่งตน

2.1.4 การสนับสนุนทางสังคม

2.1.5 ความฉลาดทางอารมณ์

3. การค้นหาตัวแปรพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ

3.1. ตัวแปรพยากรณ์ ได้แก่

3.1.1. สภาพครอบครัว

3.1.1.1. ครอบครัวสมบูรณ์

3.1.1.2. ครอบครัวไม่สมบูรณ์

3.1.2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.1.3. มโนภาพแห่งตน

3.1.4. การสนับสนุนทางสังคม

3.2. ตัวแปรเกณฑ์ คือ ความฉลาดทางอารมณ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ปัจจัยบางประการ หมายถึง ปัจจัยบางอย่างที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ ได้แก่ สภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคม

2. นักเรียนประจำ หมายถึง นักเรียนที่พักอยู่ที่หอพักของโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

3. นักเรียนไปกลับ หมายถึง นักเรียนที่ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์และไม่ได้พักที่หอพักของโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

4. สภาพครอบครัว แบ่งเป็น

4.1 ครอบครัวสมบูรณ์ หมายถึง ครอบครัวที่บิดามารดายังมีชีวิตอยู่และอาศัยอยู่ร่วมกัน รหัสในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ 1

4.2 ครอบครัวไม่สมบูรณ์ หมายถึง ครอบครัวแตกแยก โดยที่บิดามารดายังมีชีวิตอยู่ แต่ไม่ได้อาศัยอยู่ร่วมกันหรือแยกกันอยู่ และครอบครัวที่บิดาและ / หรือมารดาเสียชีวิต รหัสในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ 0

5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลการเรียนเฉลี่ยสะสมของนักเรียนแต่ละชั้นปี แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

5.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง หมายถึง นักเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 2.50 ขึ้นไป รหัสในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ 1

5.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ หมายถึง นักเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 2.49 ลงมา รหัสในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ 0

นิยามปฏิบัติการ

1. ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการตระหนักรู้ถึงความรู้สึกและอารมณ์ของตนเอง มีความสามารถในการบริหารจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม มีแรงจูงใจในตนเอง สามารถเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคได้อย่างไม่ย่อท้อจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย รวมทั้งสามารถรับรู้เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่นและตอบสนองความต้องการของผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม มีทักษะทางสังคมในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น ทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งความฉลาดทางอารมณ์วัดได้จากแบบสอบถามของ ญาดา หลาวเพ็ชร (2544) ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ตามแนวคิดของแดเนียล โกลแมน (Danial Goleman) โดยแบ่งเป็น ความสามารถส่วนบุคคล 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง ความสามารถในการควบคุมตน การจูงใจตนเอง และความสามารถทางสังคม 2 ด้าน คือ ความสามารถในการหยั่งรู้ความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น และทักษะทางสังคม จำนวน 25 ข้อ โดยผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดสูงกว่า ถือว่าเป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง และผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดต่ำ ถือว่าเป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำกว่า

2. มโนภาพแห่งตน หมายถึง การรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด การประเมินตนเองในด้านพฤติกรรม ความสามารถ และเจตคติที่มีต่อตนเองทั้งด้านร่างกายบุคลิกภาพ ด้านสติปัญญา และด้านอารมณ์ ความรู้สึก อุปนิสัยใจคอ ซึ่งมโนภาพแห่งตนวัดได้จากแบบวัดที่ผู้วิจัยปรับปรุงมาจากแบบวัดของ เพ็ญศรี รักสละ (2539) จำนวน 25 ข้อ คะแนนอยู่ในช่วงระหว่าง 25 – 175 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูง หมายถึง มีมโนภาพแห่งตนอยู่ในระดับสูงกว่า ผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า หมายถึง มีมโนภาพแห่งตนอยู่ในระดับต่ำกว่า

3. การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การรับรู้ของบุคคลว่าสมาชิกในเครือข่ายสังคมให้ความช่วยเหลือประคับประคองในด้านอารมณ์ ด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า ด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านวัสดุสิ่งของ ตามที่บุคคลต้องการมากน้อยอย่างไร ซึ่งการสนับสนุนทางสังคมวัดได้จากแบบสอบถามของ อรุณี เกษรอุบล (2544) จำนวน 25 ข้อ คะแนนอยู่ในช่วงระหว่าง 25 – 125 ผู้ที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูง หมายถึง ได้รับการสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับสูงกว่า ผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า หมายถึง ได้รับการสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับต่ำกว่า

กรอบแนวคิดในการวิจัย

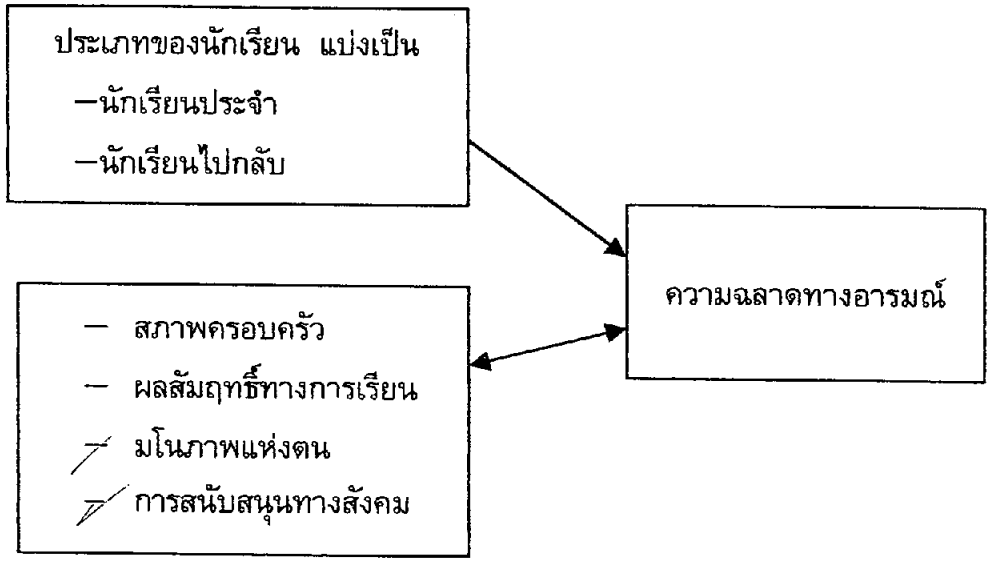

สมมติฐานของการวิจัย

1. นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ ที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน

2. สภาพครอบครัวและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กัน

4. มโนภาพแห่งตนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

5. การสนับสนุนทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

6. สภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคม มีตัวแปรอย่างน้อย 1 ตัว ที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสรณ์

7. สภาพครอบครัวและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

8. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสรณ์ มีความสัมพันธ์กัน

9. มโนภาพแห่งตนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

10. การสนับสนุนทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

11. สภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคม มีตัวแปรอย่างน้อย 1 ตัว ที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสรณ์

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอหัวข้อต่อไปนี้

1. ความฉลาดทางอารมณ์
   - 1.1. ความหมาย
   - 1.2. องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์
   - 1.3. ความสำคัญและประโยชน์
   - 1.4. ลักษณะผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงและต่ำ
   - 1.5. การพัฒนาอารมณ์ของตนเอง
   - 1.6. การเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในโรงเรียน
2. มโนภาพแห่งตน
   - 2.1. ความหมาย
   - 2.2. ความสำคัญของมโนภาพแห่งตน
   - 2.3. ทฤษฎีมโนภาพแห่งตน
   - 2.4. โครงสร้างของมโนภาพแห่งตน
   - 2.5. พัฒนาการของมโนภาพแห่งตนในวัยต่างๆ
   - 2.6. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตน
3. การสนับสนุนทางสังคม
   - 3.1. ความหมาย
   - 3.2. ความสำคัญของการสนับสนุนทางสังคม
   - 3.3. ชนิดของการสนับสนุนทางสังคม
   - 3.4. แหล่งการสนับสนุนทางสังคม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนภาพแห่งตนและความฉลาดทางอารมณ์
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพครอบครัวและความฉลาดทางอารมณ์

1. ความฉลาดทางอารมณ์

คำว่า EQ เป็นคำย่อมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Emotional Quotient ที่จริงแล้ว EQ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Emotional Intelligence หรือ EI แต่เนื่องจากให้เกี่ยวเนื่องกับคำว่า IQ จึงใช้คำเลียนแบบว่า EQ คำว่า Emotional Intelligence ถูกนำมาใช้ครั้งแรกโดย ปีเตอร์ ซาโลเวย์ (Peter Salovey) นักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยเยล (Yale University) และจอหน์ เมเยอร์ (John Mayer) จากมหาวิทยาลัย นิวแฮมเชียร์ (University of New Hampshire)

ความหมายของ EQ (Emotional Quotient) และ Emotional Intelligence (EI) มักจะมีความสัมพันธ์กันและบางครั้งก็ใช้แทนกันอย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึง EI จะหมายถึงโครงสร้างด้านต่างๆของความฉลาดทางอารมณ์ แต่ EQ มีความหมายถึงผลที่ได้จากการวัดหรือประเมินความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งจะบอกให้ทราบถึงความฉลาดทางอารมณ์ของบุคคล เช่นเดียวกับ IQ ที่ชี้บ่งระดับความสามารถทางสติปัญญาที่ได้จากการประเมินแบบทดสอบเชาวน์ปัญญา (กรมสุขภาพจิต. 2543 : 28)

คำว่า EQ ในภาษาไทยยังไม่มีคำจำกัดความที่แน่นอน จึงมีคำแปลมากมาย เช่น สติอารมณ์ เชาวน์อารมณ์ ปัญญาทางอารมณ์ อัจริยะทางอารมณ์ ฯลฯ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า "ความฉลาดทางอารมณ์" ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ ดังที่คณะอาจารย์ในภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ให้คำจำกัดความไว้

1.1 ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์

นักจิตวิทยาและนักวิชาการต่างๆในต่างประเทศได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ ไว้ดังนี้

ซาโลเวย์ นักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยเยล และเมเยอร์ นักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยนิวแฮมเชียร์ (Gibbs. 1955 : 28 ; citing Salovey & Mayer . n.d.) ได้ให้ความหมายของคำว่าความฉลาดทางอารมณ์ไว้ว่าเป็นความสามารถของบุคคลที่จะตระหนักรู้ในความคิด ความรู้สึก และภาวะอารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและผู้อื่นได้ มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของตน ทำให้สามารถชี้นำความคิดและการกระทำของตนได้อย่างสมเหตุสมผล สอดคล้องกับการทำงานและการดำเนินชีวิตโดยมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับ โกลแมน (Goleman.1995) นักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด ให้ความหมายความฉลาดทางอารมณ์ไว้ว่าเป็นความสามารถในการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและความรู้สึกของผู้อื่น จนสามารถบริหารหรือจัดการกับอารมณ์ของตนเองเพื่อเป็นแรงจูงใจในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้อย่างประสบความสำเร็จ เวซินเจอร์ นักจิตวิทยาอีกท่านหนึ่ง (รัตติภรณ์ จงวิศาล. 2542 : 89 ; อ้างอิงจาก Weisinger.1998) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ คือ การใช้อารมณ์อย่างฉลาดโดยมีความตั้งใจทำให้อารมณ์ของตน ทำประโยชน์ให้กับตนเองโดยใช้อารมณ์เป็นสิ่งช่วยนำพฤติกรรมและความคิดของตนเองในการส่งเสริมผลงานของตนเอง

นักจิตวิทยาและนักวิชาการต่างๆของไทยได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ดังนี้

ทศพร ประเสริฐสุข ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (2543 : 21) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถลักษณะหนึ่งของบุคคลที่จะตระหนักถึงความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของตนเองและของผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นภายในตลอดจนสามารถรอคอยการตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสมถูกกาลเทศะ สามารถให้กำลังใจตนเองที่จะเผชิญอุปสรรคและข้อขัดแย้งต่างๆได้อย่างไม่คับข้องใจ รู้จักขจัดความเครียดที่จะขัดขวางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อันมีค่าของตนเองได้ สามารถชี้นำความคิดและการกระทำของตนเองในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในฐานะผู้นำหรือผู้ตามได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับ นิตยา คชภักดี (2542 : 109) ได้ให้ความหมายของคำว่าความฉลาดทางอารมณ์ คือ การรู้จักแยกแยะและควบคุมความรู้สึก ควบคุมการแสดงออกของอารมณ์และจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ รู้จักและเข้าใจตัวเอง สามารถแสดงอารมณ์ออกมาอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังเข้าใจถึงอารมณ์และความรู้สึกของคนอื่น รู้จักกาลเทศะ และ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (2542 : 41) ได้ให้ความหมายของคำว่าความฉลาดทางอารมณ์ในแง่ของความสามารถของบุคคลที่จะเข้าใจ จัดการและใช้ประโยชน์จากอารมณ์ของตนสามารถเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่นและมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลได้

นอกจากนี้ วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 : 34) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ คือ การเรียนรู้จักอารมณ์ ความรู้สึกของตนให้ตระหนัก มีสติ รู้เท่าทันสาเหตุและความแปรผันด้านอารมณ์ของตน สามารถบริหารจัดการภาวะอารมณ์ที่สร้างประโยชน์แก่ทุกอย่าง สร้างแรงจูงใจที่ดีให้แก่ตนเอง นำเอาเชาวน์อารมณ์ของตนมาติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ในรูปแบบของการสื่อสาร ความเข้าอกเข้าใจคน การเอาใจเขามาใส่ใจเรา รักษาความสมดุลของเหตุผลกับอารมณ์ บริหารจัดการความสัมพันธ์งานในหน้าที่ของตนกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับลักขณา แพทยานันท์ (2542 : 21) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถของบุคคลในการใช้สติรับรู้อารมณ์ และควบคุมอารมณ์ของตนเอง ทำให้สามารถเข้าใจและรับรู้อารมณ์ของผู้อื่น ใช้ปัญญาในการแสดงอารมณ์ และแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเมตตากรุณา นำไปสู่สัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น ทำให้บุคคลมีความสุขประสบความสำเร็จในชีวิต นั่นก็คือการเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่สมบูรณ์ ดังที่ พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต) อธิการบดีมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (2542 : 7-14) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า คือ การใช้ปัญญากำกับการแสดงอารมณ์ที่ออกมาให้มีเหตุผล เป็นการแสดงความรู้สึกออกมาในแต่ละสถานการณ์ โดยถือว่าอารมณ์หรือความรู้สึกนั้นเป็นหลักให้เกิดพฤติกรรมและปัญญาจะเป็นตัวกำกับชีวิตของเราให้การแสดงออกเป็นไปในทางที่ถูกต้อง และ

กรมสุขภาพจิต (2543 : 55) ได้ให้นิยามความฉลาดทางอารมณ์ไว้ คือ ความสามารถทางอารมณ์ในการดำเนินชีวิตกับบุคคลอื่นอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข

สรุปความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถของบุคคลในการตระหนักถึงความรู้สึก และอารมณ์ของตนเอง มีความสามารถในการบริหารจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม มีแรงจูงใจในตนเอง สามารถเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคได้อย่างไม่ย่อท้อจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย รวมทั้งสามารถรับรู้เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่นและตอบสนองความต้องการของผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม มีทักษะทางสังคมในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิต

1.2 องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์

นักจิตวิทยาหลายท่านได้แบ่งองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ที่มีความสอดคล้องกันในที่นี้จะกล่าวเฉพาะแนวคิดของนักจิตวิทยาคนสำคัญ ๆ ดังนี้

ซาโลเวย์ และเมเยอร์ (ญาดา หลาวเพ็ชร. 2544 :30 ; อ้างอิงจาก Salovey & Mayer.1990) เสนอองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ว่าเป็นเรื่องของทักษะในการปรับตัวใน 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การรู้จักภาวะอารมณ์ของตนเอง เป็นการประเมินภาวะอารมณ์และแสดงอารมณ์ของตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับบุคคล สถานที่ เป็นผู้ที่รู้จักภาวะอารมณ์ของตนจะต้องสามารถรับรู้ ระบุและจำแนกภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับตนได้ ซึ่งจะส่งผลให้สามารถปรับแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างดี ซึ่งระดับอายุมีผลต่อการรับรู้อารมณ์ บุคคลที่มีอายุมากขึ้นจะมีการรับรู้อารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้ถูกต้องมากขึ้น

2. การควบคุมอารมณ์ เป็นความสามารถในการควบคุม กำกับ ดูแลภาวะอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับกาละเทศะ ทั้งในด้านของกาย วาจาและใจ

3. การใช้เชาวน์อารมณ์ เป็นความสามารถในการควบคุม กำกับดูแลภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นในการแก้ปัญหา หรือการปรับตัว เช่น อารมณ์ดีก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และพบว่าบุคคลแต่ละคนจะมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากภาวะอารมณ์ของตนได้ต่างกัน

ซาโลเวย์ และ เมเยอร์ (ญาดา หลาวเพ็ชร.2544 :31-32; อ้างอิงจาก Salovey & Mayer. 1997) ได้ปรับปรุงองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ใหม่ เนื่องจากนิยามขององค์ประกอบเดิมมีขอบเขตจำกัด ไม่สามารถอธิบายในมุมกว้างได้ โดยเฉพาะบทบาทของการคิดที่มีผลต่ออารมณ์และความรู้สึกของบุคคล จึงได้เสนอโมเดลที่ปรับปรุงใหม่ไว้เป็น 4 ขั้นตอน ตามลำดับดังนี้

1. การรับรู้ การประเมิน หรือการตีความ และการแสดงออกของอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย

1.1. ความสามารถในการระบุภาวะอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตนเองได้อย่างถูกต้อง

1.2. ความสนใจในการระบุอารมณ์ของผู้อื่นได้ถูกต้อง

1.3. ความสามารถในการแสดงออกของอารมณ์ได้ถูกต้อง แสดงความต้องการได้ตรงตามความรู้สึกอย่างเหมาะสม และถูกกาละเทศะ

1.4. ความสามารถในการจำแนกความรู้สึกต่างๆได้ถูกต้อง

2. การเกื้อหนุนของอารมณ์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

2.1. ความรู้สึกหรืออารมณ์ สามารถช่วยในการจัดลำดับความสำคัญเพื่อแก้ปัญหาได้

2.2. อารมณ์ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนจะเกื้อหนุนในการตัดสินใจได้ดียิ่งขึ้น โดยรู้ว่าจะไม่ให้เหตุการณ์นั้นๆ เกิดขึ้นอีกและจดจำความรู้สึกต่างๆได้ดียิ่งขึ้น เช่น ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความรู้สึกเสียใจก็จดจำไว้เป็นบทเรียนและไม่ให้เหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้นอีก

2.3. อารมณ์หรือความรู้สึกที่เปลี่ยนไปทำให้ความคิดเปลี่ยนไปด้วย สามารถคิดในทางสร้างสรรค์ ละเอียดรอบคอบ และมองสถานการณ์หรือปัญหาได้หลายด้านมากยิ่งขึ้น

2.4. ภาวะอารมณ์ต่างๆทำให้บุคคลคิดหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆได้ดีขึ้น ความรู้สึกเป็นสุข ช่วยทำให้จิตใจเปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3. การเข้าใจ การวิเคราะห์ และการให้ความรู้สึกเกี่ยวกับอารมณ์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

3.1. สามารถระบุความรู้สึกหรืออารมณ์ได้ เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างอารมณ์กับพฤติกรรมและคำพูดได้ เช่น ความรู้สึกไม่ชอบกับเกลียด ความสมหวังกับการดีใจ ความชอบกับรัก

3.2. สามารถตีความหมายของอารมณ์ที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากอารมณ์หนึ่งๆได้ เช่น การพลัดพรากสูญเสีย ทำให้เกิดความเศร้าใจ

3.3. สามารถเข้าใจอารมณ์ที่ซับซ้อนได้ เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกหลายอย่างที่เกิดขึ้นใกล้เคียงกันได้ เช่น ความรู้สึกทั้งรักทั้งเกลียดเป็นผลจากอารมณ์ร่วมของความโกรธและความกลัว

3.4. สามารถเข้าใจถึงความผันแปรของอารมณ์ หรือความรู้สึกต่างๆได้ เช่น การเปลี่ยนจากความโกรธเป็นความละอายใจ

4. อารมณ์ช่วยส่งเสริมพัฒนาความสามารถทางสติปัญญา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

4.1. สามารถรับหรือเปิดรับต่อความรู้สึกหรืออารมณ์ต่างๆ ทั้งในด้านบวกและด้านลบได้ตามความเป็นจริง

4.2. สามารถคิดใคร่ครวญได้ว่าจะยึดถือหรือปล่อยวางตนออกจากอารมณ์ความรู้สึก อันใดอันหนึ่งได้ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้รับ และคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่น

4.3. รับรู้และเข้าใจความรู้สึก หรืออารมณ์เหล่านั้นอย่างชัดเจนและถูกต้อง มีเหตุผล รู้ว่าอารมณ์เหล่านั้นจะส่งผลต่อการปฏิบัติของตนเองได้อย่างไร

4.4. สามารถบริหารจัดการภาวะอารมณ์ของตนและผู้อื่นได้ ลดความรุนแรงของอารมณ์ทางลบได้ รวมทั้งสามารถแสดงอารมณ์ในทางบวกได้โดยไม่บิดเบือนหรือใช้กลวิธีในการป้องกันตนเองมากเกินไป

โกลแมน นักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด (Goleman. 1995) ได้เสนอองค์ประกอบ EQ ตามแนวคิดของ สาโลเวย์ และ เมเยอร์(Salovey & Mayer. 1990) ไว้ 5 ด้าน คือ

1. การรับรู้อารมณ์ตนเอง (Know one's Emotion) หมายถึง การตระหนักรู้ตนเอง เป็นการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ของตนเองตามความเป็นจริง และสามารถควบคุมอารมณ์ความรู้สึกของตนเองได้

2. การบริหารจัดการอารมณ์ของตนเอง (Managing Emotion) คือ ความสามารถในการควบคุมจัดการกับความรู้สึก หรือภาวะอารมณ์ของตนที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ และสามารถควบคุมตนเองได้เพื่อไม่ให้เกิดความเครียด มีเทคนิคการผ่อนคลายความเครียด สลัดความวิตกกังวลที่รุนแรงต่างๆได้อย่างรวดเร็ว สามารถนำพาอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของตนให้กลับสู่ภาวะปกติได้อย่างรวดเร็ว

3. ความสามารถในการจูงใจตนเอง (Motive Onself) เป็นความสามารถในการจูงใจตนเอง สามารถควบคุมความต้องการและแรงกระตุ้นได้อย่างเหมาะสม สามารถรอคอยการตอบสนองความต้องการ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่ดีกว่า มองโลกในแง่ดี สามารถจูงใจและให้กำลังใจตนเองได้

4. การรับรู้อารมณ์และความต้องการของผู้อื่น (Recognizing Emotional in Other) เป็นการรับรู้อารมณ์และความต้องการของผู้อื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเราและสามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสม

5. ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Handing Relationship) หมายถึง ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นและสามารถรักษาสัมพันธภาพไว้ได้เป็นอย่างดี

ในปี ค.ศ. 1998 โกลแมน (Goldman) ได้เสนอกรอบแนวความคิดเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ไว้ 2 หมวด 5 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ (Goldman. 1998 : 26 – 27)

องค์ประกอบด้านความสามารถส่วนบุคคล

1. การตระหนักรู้ในตนเอง (Personal Competence) หมายถึง การตระหนักรู้ในอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองตามความเป็นจริง รวมทั้งรู้ผลของอารมณ์ที่เกิดขึ้น สามารถประเมินตนได้ตามความเป็นจริง รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง เชื่อมั่นในความสามารถและคุณค่าของตนเอง

1.1. การตระหนักรู้ในอารมณ์ของตนเอง (Emotional Awareness) มีความสามารถในการระบุภาวะอารมณ์ของตนเองได้อย่างถูกต้อง รู้ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกนั้นๆและคาดคะเนผลที่จะตามมาได้

1.2. ประเมินตนเองได้อย่างถูกต้อง (Accurate Self – Assessment) สามารถประเมินตนเองได้ตามความเป็นจริง รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง

1.3. ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self Confidence) มีความมั่นใจในตนเอง เชื่อมั่นในความสามารถและคุณค่าภายในตนเอง

2. ความสามารถในการควบคุมตนเอง (Self Regulation) คือ ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์และแรงกระตุ้นภายในได้อย่างเหมาะสม เป็นคนซื่อสัตย์ น่าไว้วางใจ มีคุณธรรม และความรับผิดชอบ มีความสามารถในการปรับตัวยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ชอบสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ มีความคิดเปิดกว้างกับข้อมูลใหม่

2.1. การควบคุมตนเอง (Self Control) สามารถควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นภายในตนเองได้อย่างเหมาะสม

2.2. เป็นที่ไว้วางใจ (Trustworthiness) เป็นคนซื่อสัตย์ เป็นที่ไว้วางใจ มีคุณธรรม

2.3. รู้จักคิดในการกระทำสิ่งต่างๆแสดงความรับผิดชอบในการปฏิบัติของตน (Conscientiousness)

2.4. มีความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) ยืดหยุ่นในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

2.5. สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ (Innovation) หมายถึง การเปิดกว้างกับความคิด วิธีการและข้อมูลใหม่ๆ

3. มีแรงจูงใจ (Motivation) สามารถสร้างแรงจูงใจและจูงใจตนเองได้ โดยใช้แนวโน้มจากอารมณ์ นำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ มีความผูกพันยึดมั่นกับเป้าหมายของกลุ่มและองค์การ มีความคิดริเริ่มและพร้อมที่จะปฏิบัติเมื่อมีโอกาส มองโลกในแง่ดี เผชิญกับปัญหาและอุปสรรคได้อย่างไม่ย่อท้อจนสำเร็จบรรลุเป้าหมาย

3.1. มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์(Achievement Drive) หมายถึงพยายามที่จะปรับปรุงให้ได้มาตราฐานอันดีเลิศ

3.2. มีความผูกพัน (Commitment) ยึดมั่นกับเป้าหมายของกลุ่มและองค์การ

3.3. มีความคิดริเริ่ม (Initiative) หมายถึง มีความคิดใหม่ๆและพร้อมจะปฏิบัติเมื่อมีโอกาส

3.4. มองโลกในแง่ดี (Optimism) หมายถึงสามารถเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคได้อย่างไม่ย่อท้อจนสำเร็จตามเป้าหมาย

องค์ประกอบด้านความสามารถทางสังคม (Social Competence)

4. ความสามารถในการหยั่งรู้ความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น รับรู้ในความต้องการและส่งเสริมผู้อื่นตามความสามารถของเขา มีจิตใจใฝ่บริการ รับรู้ในความต้องการของผู้ที่มาติดต่อสัมพันธ์กับเราได้ดี เข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้โอกาสผู้อื่น และตระหนักรู้ถึงความคิดเห็นของกลุ่มและคาดคะเนถึงความสัมพันธ์ของบุคคลในกลุ่มได้

4.1. การเข้าใจผู้อื่น ((Understanding Other) หมายถึง มีความสามารถในการรับรู้ความรู้สึก และมุมมองของผู้อื่น สนใจและห่วงใยในผู้อื่น

4.2. การพัฒนาผู้อื่น (Developing Other) หมายถึง ทราบถึงข้อควรปรับปรุงของผู้อื่นและการส่งเสริมพัฒนาตามความรู้ความสามารถของเขา

4.3. การมีจิตใจใฝ่บริการ (Service Orientation) หมายถึง การรับรู้ คาดคะเนถึงความต้องการของผู้อื่นที่มาติดต่อสัมพันธ์กับเราได้ดี

4.4. เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล (Leveraging Diversity) หมายถึงการให้โอกาสผู้อื่น มองเห็นความเป็นไปได้จากการมองเห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่ถือเขาถือเรา

4.5. ตระหนักรู้ถึงความคิดเห็นในกลุ่ม (Political Awareness) หมายถึงความสามารถในการตระหนักรู้ถึงความคิดเห็นของกลุ่มและทราบความสัมพันธ์ของบุคคลในกลุ่มได้

5. ทักษะทางสังคม (Social Skill) เป็นความคล่องในการติดต่อกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความร่วมมือจากผู้อื่นได้ดี โดยสามารถโน้มน้าวบุคคลอื่นได้อย่างนุ่มนวล แนบเนียนและได้ผล มีทักษะในการสื่อสารและการบริหารจัดการกับข้อขัดแย้ง มีความเป็นผู้นำ กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สร้างสมรรถนะของทีมงานเพื่อให้เกิดพลังความร่วมมือ

5.1. การมีอิทธิพลต่อผู้อื่น (Influence) หมายถึง กลยุทธ์ในการโน้มน้าวบุคคลอื่นอย่างได้ผล

5.2. การสื่อสาร (Communication) หมายถึง การมีทักษะในการสื่อสาร คือ สามารถสื่อสารได้ชัดเจน ถูกต้อง นุ่มนวล น่าเชื่อถือ

5.3. การบริหารข้อขัดแย้ง (Conflict Management) หมายถึง การเจรจาแก้ไขข้อขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม

5.4. ความเป็นผู้นำ (Leadership) หมายถึง สามารถแนะนำและเป็นตัวอย่างให้บุคคลหรือกลุ่มได้

5.5. กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change Catalyst) หมายถึง สามารถกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี

5.6. การสร้างพันธะผูกพัน (Building Bonds) หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

5.7. การร่วมมือร่วมใจ (Collaboration and Cooperation) หมายถึง การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดีและการให้ความร่วมมือ

5.8. การสร้างทีมงาน (Team Capabilities) หมายถึง การสร้างพลังร่วมมือของกลุ่มในการมุ่งสู่เป้าหมาย

บาร์ออน นักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยเทลเอวีฟ ประเทศอิสราเอล (Israel's Tel – Aviv University) (ญาดา หลาวเพ็ชร.2544 :33; อ้างอิงจาก Bar-on. n.d.) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้าน 15 คุณลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. ความสามารถภายในตนเอง ซึ่งเป็นความสามารถที่มีองค์ประกอบย่อย ดังนี้
   1.1. ความสามารถในการเข้าใจภาวะอารมณ์ของตน
   1.2. มีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตน
   1.3. มีการตระหนักรู้แห่งตนและความเป็นอิสระเอกเทศ
2. ความสามารถระหว่างบุคคลประกอบด้วย
   2.1. การตระหนักรู้เท่าทันในความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น
   2.2. มีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
   2.3. มีน้ำใจ เอื้ออาทร ห่วงใยผู้อื่น
   2.4. มีความรับผิดชอบต่อสังคม
3. ความสามารถในการปรับตัวประกอบด้วย
   3.1. มีความยืดหยุ่นในความคิด ความรู้สึกของตนได้ดี
   3.2. สามารถเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆและสามารถตีความได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง
   3.3. มีความสามารถในการแก้ปัญหาและสภาวะการณ์เฉพาะหน้าได้เป็นอย่างดี
4. มียุทธวิธีในการจัดการกับความเครียดประกอบด้วย
   4.1. สามารถจัดการกับความเครียดได้เป็นอย่างดี
   4.2. สามารถควบคุมอารมณ์แสดงออกได้อย่างเหมาะสม
5. การจูงใจตนเองและสภาวะอารมณ์
   5.1. การมองโลกในแง่ดี
   5.2. สร้างความรู้สึกสนุกสนานให้เกิดแก่ตนเองและผู้อื่นได้ดี
   5.3. รู้สึกและแสดงออกถึงความรู้สึกที่เป็นสุขให้ปรากฏได้

คูเปอร์ และซาวาฟ (ลักขณา แพทยานันท์ . 2542 : 30 – 31; อ้างอิงจาก Cooper & Sawaf . 1977) ได้เสนอโครงสร้างของความฉลาดทางอารมณ์ไว้เพื่อสะดวกแก่การวัดที่เรียกว่า EQ Map ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน คือ

1. ความรอบรู้ในอารมณ์ (Emotional Literacy) หมายถึง การรู้จักอารมณ์ตนเอง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในอารมณ์ของตน ซึ่งจะทำให้เกิดการรับรู้ การควบคุมตัวเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีพลังอำนาจในตนเอง ได้แก่ ความซื่อสัตย์ทางอารมณ์ (Emotional Honesty) คือ การรับรู้อารมณ์ของตนเองตรงตามความเป็นจริงอย่างถูกต้อง การสร้างพลังอารมณ์

หรืออารมณ์ที่มีพลัง (Emotional Energy) คือการรวบรวมอารมณ์ของตนให้เกิดเป็นพลังที่สร้างสรรค์ การรับผลย้อนกลับของอารมณ์ (Emotional Feedback) คือ รู้ว่าอารมณ์ทุกอารมณ์มีความสำคัญ เพราะสามารถทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง หรือเป็นโอกาสในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลได้ การสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยง และการหยั่งรู้ด้วยตนเองตามความเป็นจริง (Emotional & Intuition)

2. ความเหมาะสมทางอารมณ์ (Emotional Fitness) หมายถึงการปรับตัวทางอารมณ์ของตนได้อย่างยืดหยุ่น เป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้ตนเองและผู้อื่น ได้แก่ การสร้างความเชื่อถือได้ให้เกิดแก่ตนเอง (Authenticity) การเป็นผู้ที่ไว้วางใจได้ การสร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา ไม่พอใจที่จะอยู่กับที่ (Constructive Discontent) และความสามารถในการกลับคืนสู่สภาพปกติและการเดินหน้าต่อไป (Resilience & Renewal)

3. ความลึกซึ้งทางอารมณ์ (Emotional Depth) หมายถึง ระดับความลึกซึ้งของอารมณ์ ที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นการสำรวจแนวทางที่จะปรับชีวิตและหน้าที่การงานของตนให้ตรงกับเป้าหมายและศักยภาพของตนเอง ได้แก่ ความผูกพันในงาน ความรับผิดชอบและการมีสติ การมีเป้าหมายและศักยภาพที่โดดเด่น ความซื่อตรง ทำงานอย่างซื่อสัตย์และยึดเหนี่ยวในหลักจริยธรรม มีสัจจะรักษาคำพูด คำพูดกับการกระทำตรงกัน มีคุณธรรม กล้ายอมรับข้อผิดพลาดของตนเองอย่างเปิดเผย และสามารถโน้มน้าวใจผู้อื่นได้โดยปราศจากการใช้อำนาจ

4. ความผันแปรของอารมณ์ (Emotional Alchemy) เป็นความสามารถในการใช้อารมณ์และสัญชาติญาณ ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และมีสมรรถภาพในการเผชิญปัญหาและความกดดันต่างๆ ได้แก่ การแสดงการหยั่งรู้ได้ ความสามารถในการคิดไตร่ตรวญ การเล็งเห็นโอกาสและการสร้างอนาคต

สำหรับในประเทศไทย กรมสุขภาพจิต (2542 : 55 – 56) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ประกอบด้วย

1. ดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง รู้จักและเห็นใจผู้อื่น สามารถแสดงความเห็นใจอย่างเหมาะสม รู้จักให้และรับ รู้จักยอมรับผิดและให้อภัย มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

2. เก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง รู้ศักยภาพของตนเอง มีแรงจูงใจสร้างขวัญและกำลังใจให้ตนเอง มีความมุมานะไปสู่เป้าหมาย สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น กล้าแสดงออก และแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์

3. สุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขโดยมีความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าในตนเอง มีความพึงพอใจในชีวิตและพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ มองโลกในแง่ดี รู้จักผ่อนคลาย มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข มีความสงบทางจิตใจ

สำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ยึดแนวคิดของ โกลแมน (Goleman. 1998) มาเป็นแนวทางในการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ เนื่องจากโกลแมนได้สรุปและแบ่งองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ไว้อย่างชัดเจนครอบคลุมตามโครงสร้างของความฉลาดทางอารมณ์ของนักจิตวิทยาหลายๆ ท่าน

1.3 ความสำคัญและประโยชน์ของความฉลาดทางอารมณ์

ความฉลาดทางอารมณ์เป็นทักษะเฉพาะตนที่จะส่งเสริมบุคคลให้ประสบความสำเร็จในด้านการงานและครอบครัว ตลอดจนความสำเร็จและความสุขในการดำเนินชีวิต โดยประยุกต์หลักของความฉลาดทางอารมณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อบุคคล ดังที่ วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 : 9) กล่าวถึงประโยชน์ของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ดังนี้ ความฉลาดทางอารมณ์มีบทบาทในการกำหนดบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ สร้างวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เหมาะสมตามวัยวุฒิ มีความสามารถในการปรับตัวและแก้ไขปัญหาทางอารมณ์ เช่น ความเครียดและแรงกดดันต่างๆ ในชีวิตได้เป็นอย่างดี และทำให้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสาร การแสดงความรู้สึก และแสดงอารมณ์ของตนได้ถูกต้องเหมาะสมตามกาลเทศะ การเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นทำให้เกิดการยอมรับและเข้าใจผู้อื่น ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เป็นผู้ที่มีความเข้าใจในชีวิตในทุกด้าน ทำให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข รวมทั้งทำให้เป็นผู้ที่มีอัจฉริยะภาพของความเป็นผู้นำ รู้จักใช้คนและครองใจคน สามารถโน้มน้าวผู้อื่นให้ทำตามสิ่งที่ตนต้องการได้สำเร็จ ทำให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างผลิตผลที่สนองเป้าหมาย ลดการขาดงาน ลางาน หรือย้ายงาน เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างบุคคล ผู้ร่วมงานมีความสุข เกิดความรักงาน รักองค์การ

นอกจากนี้ เทอดศักดิ์ เดชคง จิตแพทย์ โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ (2542 : 47-48) กล่าวถึงประโยชน์ของ EQ โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านตนเอง ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงทำให้เป็นผู้ที่เรียนหนังสือได้อย่างมีสมาธิ ส่งผลสัมฤทธิ์ต่อการเรียนที่ดี รักการศึกษาหาความรู้ สามารถปรับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม ทำให้มีความสุขตามอัตภาพ เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็จะเป็นผู้ที่มีเป้าหมายในชีวิต รู้จักปรับตัวเองอยู่เสมอ รู้ว่าตนต้องการอะไร เปรียบเทียบศักยภาพของตนเอง และสามารถเลือกกระทำสิ่งต่างๆได้อย่างเหมาะสม สามารถทำงานให้ประสบความสำเร็จ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพอ่อนน้อม เน้นการร่วมมือในการทำงาน สามารถแก้ไขความขัดแย้งหรือแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดี

2. ด้านครอบครัว ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะเป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจผู้อื่น แก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข

3. ด้านสังคมแวดล้อม ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะเป็นผู้ที่มีความสามารถลดข้อขัดแย้งต่างๆ ทำให้การเอาเปรียบ ความเห็นแก่ตัวในสังคมลดน้อยลง สร้างความรักใคร่ปองดอง คิดถึงใจเขาใจเรา ทำให้สังคมสงบสุข

1.4 ลักษณะของผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงและต่ำ

ไฮน (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. 2542 : 143-144 ; อ้างอิงจาก Hein. 1999 : 143) ได้ให้ลักษณะที่บ่งชี้ถึงความเป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงและต่ำ ดังนี้

ลักษณะผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง

1. แสดงความรู้สึกของตนเองออกมาได้ชัดเจนตรงไปตรงมา
2. ไม่ถูกครอบงำโดยความรู้สึกในทางลบ
3. สามารถอ่านภาษาท่าทางในการสื่อสารได้
4. ชีวิตผสานจากเหตุผล ความเป็นจริง ตรรกะ ความรู้สึกและสามัญสำนึกอย่างได้ดุล
5. พึ่งพาตนเองได้ มีความเป็นอิสระด้านการใช้เหตุผลทางจริยธรรม
6. สร้างแรงจูงใจที่ดีให้เกิดขึ้นภายในตนได้
7. สามารถนำภาวะอารมณ์ของตนกลับคืนสู่สภาวะปกติได้
8. มองโลกในแง่ดี ไม่ยอมแพ้กับอุปสรรคหรือปัญหา
9. สนใจและให้ความสำคัญกับความรู้สึกของผู้อื่น
10. ไม่ถูกครอบงำโดยความกลัวหรือความวิตกกังวล
11. สามารถระบุความรู้สึก/ ภาวะอารมณ์ทางลบต่างๆที่เกิดขึ้นกับตนเองในขณะนั้นได้
12. รู้สึกเป็นธรรมชาติเมื่อพูดเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดต่างๆ
13. ชีวิตไม่ถูกชี้นำโดยอำนาจ ความร่ำรวย เกียรติศักดิ์ศรี ตำแหน่ง ชื่อเสียงหรือการได้รับการยอมรับ
14. กล้าเปิดเผยความรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมา ไม่พยายามสอดแทรกความคิดไว้ในความรู้สึกของตนเอง
15. มองหาแง่มุมที่ดีจากภาวะอารมณ์ในทางลบ หรือในสถานการณ์อันเลวร้าย
16. แยกแยะสิ่งที่เป็นความคิดออกจากความรู้สึกได้

สำหรับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนนั้น โกลแมน (Goleman,http://eqi.org. pare.htm) ได้ทำการวิจัยและเสนอลักษณะของเด็กที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง 10 ประการ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่เรียนดี
2. มีปัญหาด้านพฤติกรรมน้อย
3. มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง
4. สามารถอดทนต่อแรงกระตุ้นทางอารมณ์ของเพื่อนๆ ได้
5. เป็นผู้ที่มีอารมณ์รุนแรงน้อย รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา
6. สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ดี
7. สามารถหลีกเลี่ยงข้อผูกมัดพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อตนเองได้ดี เช่น การติดยาเสพติด ดื่มสุรา คบเพื่อนไม่ดี และตั้งครรภ์ในวัยเรียน
8. มีเพื่อนมาก

9. สามารถควบคุมแรงกระตุ้นทางอารมณ์ได้ดี และสามารถหน่วงเหนี่ยวการแสดงความพึงพอใจของตนเองได้ดี

10. เป็นผู้ที่มีความสุข มีสุขภาพดีและประสบความสำเร็จสูง

จากลักษณะผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงที่ได้กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงนั้นสามารถบ่งบอกถึงอารมณ์ความรู้สึกของตนได้และแสดงออกอย่างชัดเจนตรงไปตรงมา รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง ขณะเดียวกันก็เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น มองโลกในแง่ดี ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคหรือปัญหาและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ลักษณะของผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำ

1. ไม่รับผิดชอบต่อความรู้สึกของตน แต่วิพากษ์ ตำหนิผู้อื่น
2. บอกไม่ได้ว่าทำไมตนถึงคิดรู้สึกเช่นนั้น
3. กล่าวหา โจมตี ตำหนิ ตัดสิน ทำลาย ขวัญและกำลังใจผู้อื่น
4. มุ่งวิเคราะห์ผู้อื่นมากกว่าการแสดงความเห็นอกเห็นใจ
5. บุ่มบ่ามทึกทัก มักคิดแทนเรา เช่น "ผมคิดว่า (เชื่อหรือเดา) ว่าคุณ..."
6. แสดงความไม่ซื่อตรงเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดของตน
7. พูดสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของตนเองสูงหรือต่ำกว่าความเป็นจริง
8. ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ บางทีก็แสดงปฏิกิริยากับสิ่งเล็กๆ น้อยๆ
9. ขาดสติสัมปชัญญะ สิ่งที่พูดกับสิ่งที่ทำไม่ตรงกัน
10. ผูกใจเจ็บ อาฆาตแค้น ให้อภัยคนอื่นไม่ได้
11. ชอบทำให้ผู้อื่นคิดว่าเขาผิด
12. ยัดเยียดความรู้สึกนึกคิดต่างๆให้คู่ฟัง / ผู้อื่น
13. เผยความรู้สึกที่แท้จริงที่เกิดขึ้นกับตนเองไม่ได้
14. ไม่ใส่ใจในความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น
15. พูดออกมาโดยไม่คิดถึงหัวอกของผู้อื่น
16. ยึดมั่นในความคิดความเชื่อ
17. เป็นผู้ฟังที่ไม่ดี พูดขัดจังหวะ
18. ใช้ภูมิปัญญาของตนวิพากษ์ ตำหนิผู้อื่น สร้างภาพว่าตนฉลาดเหนือผู้อื่น ไม่รู้ไม่สนใจว่าคนอื่นจะมองตนอย่างไร

จากลักษณะผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำที่ได้กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำนั้นจะไม่เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น ขาดการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ทำให้เกิดความคิดที่ไม่ดี มีจิตใจที่ไม่ดี ซึ่งส่งผลให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีออกมา

1.5 แนวทางการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของตนเอง

โกลแมน (กรมสุขภาพจิต. 2543 : 81 – 83 ; อ้างอิงจาก Goleman. n.d.) ได้เสนอแนะวิธีการพัฒนาอารมณ์ไว้ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

h230164 ร.3

1. แนวทางในการพัฒนาการรู้จักอารมณ์ตนเอง ได้แก่

1.1. ให้เวลาทบทวนอารมณ์ของตนเอง พิจารณาว่าตนเป็นคนที่มีลักษณะอารมณ์เช่นไร คล้อยตามตนเอง ผู้อื่น หรือสิ่งแวดล้อม ทบทวนลักษณะการแสดงออกทางอารมณ์และผลย้อนกลับจากการแสดงอารมณ์ของเราว่ารู้สึกพอใจ ไม่พอใจ คิดว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ถ้ารู้สึกว่าพอใจและเหมาะสมแล้ว ต้องแน่ใจว่าไม่ได้เข้าข้างตนเอง แล้วใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

1.2. ฝึกให้เกิดการรู้ตัวเสมอและมีสติอยู่กับการรู้ตัว โดยให้รู้ว่าขณะนี้เรากำลังรู้สึกอย่างไรกับตัวเองหรือสิ่งที่เกิดขึ้นรอบๆตัว รู้สึกสบายใจ ไม่สบายใจ คิดอย่างไรกับความรู้สึกนั้นและความคิดความรู้สึกนั้นมีผลอย่างไรกับการแสดงออกของตนเอง

2. แนวทางการฝึกการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง ได้แก่

2.1. ทบทวนว่ามีอะไรบ้างที่ทำลงไปเพื่อตอบสนองอารมณ์ที่เกิดขึ้นและดูด้วยว่าผลที่ตามมาเป็นอย่างไร

2.2. เตรียมการในการแสดงอารมณ์ ฝึกการสั่งตัวเองว่าจะทำอะไรและจะไม่ทำอะไร

2.3. ฝึกการรับรู้สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้น หรือที่เราต้องการเกี่ยวข้องในด้านดี มอง-ฟังสิ่งดี สร้างอารมณ์ให้แจ่มใส เกิดความสบายใจ

2.4. ฝึกสร้างความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ผู้อื่นและสิ่งอื่นที่อยู่รอบตัว

2.5. ฝึกการมองหาประโยชน์หรือโอกาสจากอุปสรรค โดยการเปลี่ยนมุมมองในแง่ดี โดยคิดว่าเป็นสิ่งท้าทายและมีทางเลือกมากกว่า 1 ทาง

2.6. ฝึกผ่อนคลายความเครียดที่เกิดจากอารมณ์ไม่ดีโดยเลือกวิธีที่เหมาะกับตนเอง

3. แนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้กับตนเอง

3.1. ทบทวนว่าสิ่งสำคัญในชีวิตของเรามีอะไรบ้าง ให้จัดอันดับความสำคัญของความต้องการอยากได้ อยากมี อยากเป็น แล้วพิจารณาว่าการจะบรรลุสิ่งที่ต้องการแต่ละสิ่งนั้นสิ่งใดมีทางเป็นไปได้และไม่ได้

3.2. นำความต้องการที่เป็นไปได้และเกิดประโยชน์มาตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนให้แก่ตนเอง แล้ววางขั้นตอนที่จะมุ่งไปสู่เป้าหมายนั้น

3.3. ในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องระวังอย่าให้มีเหตุการณ์บางอย่างมาทำให้ไขวัเขว วนออกนอกทางที่จะบรรลุเป้าหมาย

3.4. ต้องลดความสมบูรณ์แบบในตัวเราลง ไม่ใช่ทำทุกอย่างดีที่สุดและต้องไม่มีการผิดพลาดเลย ฝึกความยืดหยุ่นในอารมณ์เพื่อไม่ให้เครียดและผิดหวัง

3.5. ฝึกการมองประโยชน์จากอุปสรรคเพื่อสร้างความรู้สึกดีๆ ที่จะเป็นพลังให้เกิดสิ่งดีอื่นๆ ต่อไป

3.6. ฝึกสร้างทัศนคติที่ดี หามุมมองที่ดีในเรื่องที่เราไม่พอใจ มองปัญหาเป็นการเรียนรู้ เป็นการเพิ่มพลังและแรงจูงใจให้ตนเอง

3.7. หมั่นสร้างความหมายในชีวิตให้แก่ตนเอง นึกถึงสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจแม้จะเป็นสิ่งเล็กๆ น้อยๆ พยายามใช้สิ่งที่ดีในตนสร้างให้เกิดคุณค่าทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

3.8. ให้กำลังใจตนเอง คิดว่าเราทำได้ เราจะทำและลงมือทำ

4. แนวทางการฝึกการหยั่งรู้อารมณ์ผู้อื่น ได้แก่

4.1. ให้ความสนใจการแสดงออกของผู้อื่น โดยการสังเกตสีหน้า แววตา ท่าทาง การพูด น้ำเสียง ตลอดจนการแสดงออกอื่นๆ

4.2. อ่านอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น จากสิ่งที่สังเกตเห็นว่าเขากำลังมีความรู้สึกใด อาจตรวจสอบว่าเขารู้สึกอย่างไรโดยการถาม แต่ต้องทำในสภาพเหมาะสม มิฉะนั้นจะเป็นการทำลายความรู้สึกกันได้

4.3. ทำความเข้าใจอารมณ์ และความรู้สึกของบุคคลตามสภาพที่เขาเผชิญอยู่ หรือที่เรียกว่าเอาใจเขามาใส่ใจเรา

4.4. แสดงการตอบสนองอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่นที่เป็นการแสดงว่าเข้าใจเห็นใจกัน ทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกที่ดีต่อกัน

5. แนวทางในการพัฒนาการรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ได้แก่

5.1. สร้างอารมณ์ที่ดีต่อกัน ฝึกการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น เข้าใจเห็นใจผู้อื่น ซึ่งจะทำให้การเริ่มต้นของการมีสัมพันธภาพที่ดีเกิดขึ้น

5.2. ฝึกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สร้างความเข้าใจที่ตรงกันชัดเจน ฝึกการเป็นผู้ฟังและผู้พูดที่ดี รวมทั้งคำนึงถึงความรู้สึกของผู้รับการสื่อสารด้วย

5.3. ฝึกการแสดงน้ำใจ เอื้อเฟื้อ รู้จักการให้การรับ การแลกเปลี่ยนให้เกิดคุณค่าและประโยชน์สำหรับตนเองและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

5.4. ฝึกการให้เกียรติผู้อื่นอย่างจริงใจ ให้การยอมรับเพราะเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้รับมีความภาคภูมิใจและมีความรู้สึกที่ดีตอบแทนมา

5.5. ฝึกการแสดงความชื่นชอบชื่นชม และให้กำลังใจซึ่งกันและกันตามวาระที่เหมาะสม การจะเกิดผลอย่างแท้จริงต้องอาศัยความมุ่งมั่น อดทนและต้องอาศัยเวลา

หากได้ลองนำวิธีต่างๆที่เหมาะสมไปทดลองปฏิบัติจะเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองทั้งทางด้านอารมณ์ ความคิดและพฤติกรรมที่จะมีผลต่อความสำเร็จและความสุขในชีวิต

1.6 การเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในโรงเรียน

พรรณี, มนัส บุญประกอบ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2544 : 1 – 11) ได้กล่าวถึงการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในโรงเรียนดังนี้

การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ครูและนักเรียนจะพบปะกันตั้งแต่ก้าวแรกที่เข้าโรงเรียนจนกระทั่งเลิกเรียน การที่ได้เผชิญหน้ากัน พบปะกัน ทำกิจกรรมร่วมกันย่อมมีการ

ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกต่อกัน มีการใช้วาจา การแสดงกิริยาท่าทางต่อกัน บุคลิกภาพของครูและพฤติกรรมต่างๆที่ครูแสดงออกย่อมมีผลกับนักเรียนมาก ซึ่งมีสาระดังนี้

1. บุคลิกภาพของครู (การเป็นผู้มีความฉลาดทางอารมณ์ดี) ครูควรรู้จักว่าความฉลาดทางอารมณ์คืออะไร มีองค์ประกอบอะไรบ้าง มีวิธีการเสริมสร้างบุคลิกภาพให้เป็นผู้มีความฉลาดทางอารมณ์อย่างไร และเห็นความสำคัญของบุคลิกภาพครูที่มีอิทธิพลต่อนักเรียน

2. พฤติกรรมของครูที่มีต่อนักเรียน พฤติกรรมของครูที่แสดงออกมานั้นย่อมส่งผลต่อนักเรียนไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อม ข้อเสนอแนะต่อไปนี้จะเป็นการช่วยให้ครูได้เห็นความสำคัญและแนวทางในการช่วยเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน

2.1 การใช้วาจาของครู คำพูดของครูมีทั้งเป็นการเสริมให้กำลังใจ หรือทำลายโอกาสขัดขวางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของนักเรียน สามารถสร้างความสุขและความทุกข์ให้กับนักเรียนได้ ครูจะใช้วาจาได้ดีเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับครูผู้นั้นจะสามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองและเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของนักเรียนได้ดีเพียงใด

2.2 การใช้ท่าทางของครู ครูสามารถส่งผ่านอารมณ์และความรู้สึกไปสู่นักเรียนได้โดยใช้แววตา สีหน้าท่าทาง การกระทำอื่นๆที่ไม่ใช่วาจา ซึ่งครูควรพิจารณาเลือกใช้และแสดงออกให้นักเรียนได้ทราบ

2.3 การเสริมแรง ครูจะต้องเลือกสิ่งที่จะมาเสริมแรงให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน ในเด็กเล็กการเสริมแรงอาจจะเป็นการสัมผัสทางกาย เด็กประถมการเสริมแรงอาจจะเป็นรางวัลที่เป็นวัตถุสิ่งของที่เด็กชอบ เช่น ขนม ของใช้ เด็กมัธยมการเสริมแรงจะเน้นไปทางด้านการยกย่องชมเชย การประกาศเกียรติคุณ การเน้นประโยชน์เพื่อส่วนรวม เป็นต้น นอกจากการเสริมแรงดังกล่าวแล้ว ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจภายนอกแล้ว การเสริมแรงด้วยการสร้างแรงจูงใจภายในก็เป็นเรื่องที่สำคัญและสอดคล้องกับการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์เป็นอย่างมาก ได้แก่ การที่เด็กสามารถกำหนดเป้าหมายและวางแผนที่จะทำให้สำเร็จเป็นขั้นๆได้ ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีความสุข มีแรงจูงใจที่จะพัฒนาตัวเองต่อไป พฤติกรรมที่เป็นเป้าหมายของการเสริมแรงทั้งภายนอกและภายในก็คือ พฤติกรรมที่เป็นองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์นั่นเอง

2.4 การหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่เป็นอุปสรรค ต่อการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ ในบางครั้งครูก็ไม่ทราบว่าพฤติกรรมของตนเองเป็นอุปสรรคสำคัญต่อนักเรียน เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ตัวนักเรียนในทางลบ การดุ ตวาด นักเรียนด้วยอารมณ์ การพูดจาดูถูกนักเรียน การเข้มงวดกับนักเรียนไม่ยืดหยุ่น การใช้อารมณ์กับนักเรียนโดยไม่ฟังเหตุผล การไม่บอกรายละเอียดหรือคำแนะนำที่ชัดเจน การทำให้นักเรียนได้อาย การลงโทษนักเรียนที่ไม่เหมาะสม ฯลฯ

2.5 วิธีการหลีกเลี่ยง ครูต้องจัดการและควบคุมอารมณ์ของตนเองให้ได้ ครูต้องเข้าใจในธรรมชาติของเด็ก ครูต้องเรียนรู้ในการเข้าใจอารมณ์ของผู้อื่น ครูควรมองโลกในแง่ดีและเปลี่ยนแปลงท่าทีให้เป็นบวก และให้โอกาสนักเรียน ฯลฯ

เทคนิคการสอนเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ มนัส บุญประกอบ อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2544: 7- 11) กล่าวว่า เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าหน้าที่หลักของครูก็คือ การสอนตามหลักสูตรที่กำหนดให้ นอกเหนือจากนั้นก็จะมีภาระกิจของครูที่จะต้องดูแลอบรมสั่งสอน พัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่งและเป็นผู้ที่มีความสุขในสังคม จากหน้าที่หลักของครูที่ต้องรับผิดชอบ อันได้แก่ การสอนนั้น นอกจากจะสอนให้ได้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งระบุเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมแล้ว การเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนก็สามารถทำได้ เพียงแต่ครูจะต้องให้ความสำคัญและกำหนดเป็นวัตถุประสงค์สำคัญควบคู่ไปกับจุดประสงค์การเรียนรู้อื่นๆ เพื่อให้เกิดผลในการพัฒนาอย่างจริงจัง

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ สามารถจัดได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจจะจัดกิจกรรมเพื่อเน้นเรื่องการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์โดยเฉพาะหรือการสอดแทรกการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ในกิจกรรมของโรงเรียนที่จัดดำเนินการอยู่แล้ว กิจกรรมเสริมหลักสูตรนี้ หมายถึง กิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนหรือครูจัดขึ้นนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามตารางสอนที่กำหนด ตัวอย่างของกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ ได้แก่

1. กิจกรรมโฮมรูม เป็นช่วงเวลาที่ครูกับนักเรียนจะได้อยู่ด้วยกันเป็นเวลา 5 ถึง 10 นาที เป็นประจำทุกวัน โดยไม่มีกิจกรรมตายตัว ซึ่งครูสามารถวางแผนจัดการได้อย่างอิสระเพื่อประโยชน์ของนักเรียนอย่างเต็มที่ ดังนั้นครูจึงสามารถนำกิจกรรมเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์มาใช้ในช่วงนี้ได้ ได้แก่ การรายงานผลของการจัดการกับอารมณ์ตนเอง การบันทึกความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของแต่ละคน การฝึกหัดการใช้วาจา การฝึกการยกย่องชมเชยบุคคลอื่นๆ เป็นต้น นอกจากนี้ครูก็สามารถที่จะใช้ช่วงเวลานี้ในการเสริมแรงบุคคลที่สามารถจัดการกับอารมณ์ตนเองได้ดี โดยใช้หลักของการเสริมแรง

2. กิจกรรมเสียงตามสาย ครูนำความรู้และเรื่องราวของความฉลาดทางอารมณ์ที่เป็นประโยชน์แก่นักเรียน เช่น ความสำคัญ ประโยชน์ วิธีฝึกหัดตนเอง เผยแพร่เป็นข่าวสารให้นักเรียนได้รับฟัง ซึ่งอาจจะมอบหมายให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการเอเพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าของสิ่งนี้

3. กิจกรรมป้ายนิเทศ มอบหมายให้นักเรียนได้จัดทำป้ายนิเทศที่เป็นการกระตุ้นให้นักเรียนสนใจในการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของตนเอง ด้วยการอบรบวิธีการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ตามองค์ประกอบ การสะท้อนภาพข่าวที่เป็นผลจาการขาดสติ การควบคุมอารมณ์ไม่ได้ รวมทั้งความสำเร็จของบุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์

4. กิจกรรมฝึกสมาธิ ฝึกสติ โรงเรียนอาจจัดเป็นกิจกรรมให้นักเรียนทุกคนมีโอกาสได้ฝึกสมาธิ ฝึกสติ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการตระหนักรู้อารมณ์ของตนเอง และสามารถมีสติควบคุมอารมณ์ของตนเองได้

5. กิจกรรมโครงการ โรงเรียนมีโครงการมากมาย เช่น โครงการด้านวิชาการ โครงการพัฒนาอาคารสถานที่ โครงการที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งนักเรียนจะต้องทำกิจกรรมเหล่านี้ และโดยมากจะเป็นกิจกรรมกลุ่ม ต้องทำงานร่วมกัน การทำกิจกรรมโดยใช้กระบวนการกลุ่มนั้นจะช่วยให้นักเรียนได้สามารถพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของตนเองได้อย่างดี เพราะต้องฝึกฝนในเรื่องของการรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น การสื่อสารด้วยวาจา การควบคุมอารมณ์ของตนเอง การสร้างทักษะทางสังคมเพื่อให้เกิดความร่วมมือ เป็นต้น ครูจึงจะต้องทำหน้าที่กำกับดูและพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นการนำไปสู่การมีความฉลาดทางอารมณ์ที่สูงขึ้นของนักเรียน

2. มโนภาพแห่งตน

2.1 ความหมายของมโนภาพแห่งตน

นักจิตวิทยาและนักวิชาการต่างๆในต่างประเทศได้ให้ความหมายมโนภาพแห่งตนไว้ดังนี้

ตามพจนานุกรมทางการศึกษา (Mc David,1985 : 4505) ได้กล่าวถึงมโนภาพแห่งตนว่าหมายถึง การที่แต่ละคนมีความเข้าใจตนเองจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติของผู้อื่นเป็นความเชื่อและคุณค่าที่บุคคลมีต่อการกระทำและประสบการณ์ต่างๆ ดังที่ เคนเลอร์ (Kendler .1963) ให้ความหมายของมโนภาพแห่งตน คือ ทัศนคติที่มีต่อตนเอง การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองจะเกิดขึ้นตามลำดับตั้งแต่เล็กจนโต การประเมินคุณค่าเกี่ยวกับตนเองจะเปลี่ยนไปตามวุฒิภาวะ บุคคลจะค้นรูปแบบใหม่ๆในการตัดสินตนเอง ส่วน โรเจอร์ (Roger.1951 : 497) กล่าวว่า มโนภาพแห่งตนเป็นการรับรู้สิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นผลจากการสังเกตตนเอง และการรับรู้นี้จะมีโครงสร้างเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ ความสามารถของตน ความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม ขึ้นอยู่กับที่บุคคลอื่นในสังคมมีปฏิกิริยาต่อเขาอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับ เฮอร์ลอค (Hurlock. 1978 : 526) กล่าวว่า มโนภาพแห่งตนเป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ด้านร่างกายได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา ความเหมาะสมทางเพศ และด้านจิตใจ ได้แก่ ความสามารถ การมีคุณค่าความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น นอกจากนี้ เบิร์น (Burns.1979 : 352) ให้ความหมายไว้ว่า มโนภาพแห่งตน หมายถึงเจตคติส่วนบุคคลอันเกิดจากกระบวนการจิตวิทยาและสังคมวิทยาของแต่ละบุคคล มโนภาพแห่งตนของแต่ละบุคคลประกอบด้วย 3 ส่วน คือ มโนภาพแห่งตนที่คิดว่าตนเป็น (Cognised - Self) มโนภาพแห่งตนอย่างที่คนอื่นมอง (Other – Self) มโนภาพแห่งตนอย่างที่คิดอยากจะเป็น (Ideal – Self) มโนภาพแห่งตนที่ปกติ หมายถึง การรับรู้ของมโนภาพแห่งตนทั้ง 3 ส่วนสอดคล้องกัน

นักจิตวิทยาและนักวิชาการต่างๆของไทยได้ให้ความหมายมโนภาพแห่งตนไว้ ดังต่อไปนี้

นันทิกา แย้มสรวล (2522 : 27) ได้สรุปว่า มโนภาพแห่งตน คือ ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติที่บุคคลมีต่อตนเองทุกด้านทั้งในด้านดีและไม่ดี และการรับรู้ว่าตนเอง

แตกต่างจากบุคคลอื่นอันเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับ สมศรี ฉัตรวัฒนา (2535 : 13) สรุปว่ามโนภาพแห่งตน หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองในด้านร่างกายและจิตใจ ทั้งในด้านดีและไม่ดี ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ที่ตนได้มีความสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ พรรณี ช. เจนจิต รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2530:182) ได้ให้ความหมายของมโนภาพแห่งตนว่า อัตตา (Self) และจิตรู้สำนึก (Ego) มีความหมายในลักษณะที่เป็นเจตคติ ความรู้สึก ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นสิ่งที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมาตั้งแต่อดีต มีผลต่อการปรับตัวและการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ดังที่ สุรินคล้ายรามัญ (2528 : 10) ได้กล่าวถึงมโนภาพแห่งตนว่า เป็นความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่บุคคลได้รับหรือเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ความรู้สึกที่มีต่อตนเองของบุคคลนี้ไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกับผู้อื่นรู้สึกต่อตน ความรู้สึกความเข้าใจ และความรู้สึกของคนที่เข้าใจว่าตนเองเป็นเช่นนั้นเพราะบุคคลอาจจะมีความคิดเห็นหรือรับรู้เกี่ยวกับตนเองที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงได้

สรุปได้ว่า มโนภาพแห่งตน หมายถึง การรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด การประเมินตนเองในด้านพฤติกรรม ความสามารถ และเจตคติที่มีต่อตนเองทั้งด้านร่างกายบุคลิกภาพ ด้านสติปัญญาและด้านอารมณ์ความรู้สึก อุปนิสัยใจคอ

2.2 ความสำคัญของมโนภาพแห่งตน

มโนภาพแห่งตนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของบุคคลิกภาพ ดังนั้นบุคคลที่มีมโนภาพแห่งตนต่างกันจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ลาซารัส (สุภาวดี วงศ์ธรรมา.2543 : 1 ; อ้างอิงจาก Lazarus. 1963 : 61) ได้กล่าวว่า มโนภาพแห่งตนจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล และทำให้บุคคลเข้าใจตนเอง บุคคลจะแสดงพฤติกรรมไปตามที่คิดว่าตนเองเป็น ซึ่งสอดคล้องกับ ชูชัย สมิทไกร (2530: 17) มีความคิดว่าบุคคลจะมีการกระทำไปในทิศทางที่สอดคล้องกับมโนภาพแห่งตนของตนเอง ดังนั้นถ้าบุคคลมีมโนภาพแห่งตนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในแง่ดีก็จะมีแนวโน้มว่าบุคคลนั้นจะกระทำสิ่งนั้นได้ดี และถ้าบุคคลมีมโนภาพแห่งตนในเรื่องหนึ่งเรื่องใดในแง่ลบ มีแนวโน้มว่าบุคคลนั้นจะทำสิ่งนั้นได้ไม่ดี และ Mc Candless (มัณฑนา อิ้งตระกูล. 2540 :10 ; อ้างอิงจาก Mc Candless. n.d.) กล่าวว่า คนที่มีมโนภาพแห่งตนดีจะมีลักษณะอุปนิสัยที่น่าพึงประสงค์ มีความวิตกกังวลต่ำและสามารถปรับตัวได้ดี มีความอยากรู้อยากเห็นและมีความสัมพันธ์ในกลุ่มดี มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองมากกว่าบุคคลซึ่งมีมโนภาพแห่งตนไม่ดี และใช้กลวิธีป้องกันตนเองน้อยมาก

ดังนั้นสรุปได้ว่า มโนภาพแห่งตนเป็นความคิดเห็น ความรู้สึกหรือความเข้าใจที่บุคคลมีต่อตนเองและส่งผลถึงพฤติกรรมของบุคคลด้วย หากบุคคลมีมโนภาพแห่งตนในเชิงบวกสอดคล้องกับความเป็นจริงบุคคล ก็จะมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของตน หากบุคคลมีมโนภาพแห่งตนในเชิงลบก็จะมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมไปในทางที่ไม่ดีหรือไม่เหมาะสม การพัฒนามโนภาพแห่งตนของบุคคลจึงมีความสำคัญด้วยเหตุผลดังกล่าว

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมโนภาพแห่งตน

ในปัจจุบันการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับมโนภาพแห่งตน ได้มีผู้รวบรวมเป็นทฤษฎีต่างๆ ซึ่ง พรรณี ชูทัย เจนจิต รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2533 : 188 - 195) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีของวิลเลี่ยม เจมส์ (William James' Theory)

วิลเลี่ยม เจมส์ (William James) เป็นนักจิตวิทยาคนแรกที่เป็นผู้ให้คำว่า "ตน" (Self) มีความหมายกระจ่างชัด เขาพูดเกี่ยวกับ "มโนภาพแห่งตน" แต่ใช้คำว่า "ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง" หรือ "การยอมรับตน" ซึ่งเขาได้อธิบายเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมว่าเป็นไปเพื่อให้เกิดการยอมรับนับถือตนเอง (Self – Esteem) อธิบายว่า ตน (Self) ประกอบด้วย ฉัน (I) และ ตัวฉัน (Me) ซึ่งฉันนั้นหมายถึง ตน ซึ่งเป็นผู้แสดง (Self – as – Subject) หรือผู้รู้ (Knower) และคำว่า ตัวฉัน (Me) จะหมายถึง ตน ซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำ (Self – as – Object) หรือผู้ถูกรู้ เจมส์มองตนในลักษณะที่สอง คือในลักษณะผู้ถูกกระทำ เพราะเขาเห็นว่าใช้อธิบายพฤติกรรมได้กว้างขวางกว่า เขาได้สร้างกฎของเจมส์ (Jame' Law) ในปี1890 ซึ่งเขาอธิบายว่าการแสดงพฤติกรรมของคนจะเป็นไปอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนจะมองตนว่าเป็นอย่างไร ตนจะเป็นผู้ประเมินความสำเร็จหรือความล้มเหลวของตนเองจากการที่ได้รับหรือไม่ได้รับความเห็นชอบจากผู้อื่น หรืออีกนัยหนึ่งคนเราจะรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าหรือมีความสามารถหรือไม่ จากท่าทีที่ผู้อื่นให้การยอมรับหรือไม่ให้การยอมรับ

กล่าวโดยสรุป เจมส์จะมองตนเองในฐานะเป็นผู้แสดงและผู้ถูกกระทำ การแสดงพฤติกรรมจะขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนจะมองตนเองอย่างไร โดยจะมีการประเมินตนเองว่าประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว จากการที่ได้มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ

2. ทฤษฎีของอีริคสัน (Erickson' Theory)

อีริคสัน(Erickson) เป็นนักจิตวิทยากลุ่มจิตวิเคราะห์สมัยใหม่ที่ให้ความสนใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับเรื่องของตน ในฐานะเป็นผู้ถูกกระทำและอธิบายโดยใช้คำว่า "เอกลักษณ์" แทนคำว่า "ตน" โดยอธิบายว่า การแสดงพฤติกรรมของคนนั้นเป็นไปเพื่อการหาเอกลักษณ์ของตนเอง ลักษณะของคนที่หาเอกลักษณ์ของตนเองได้ คือรู้ว่าตนเองคือใคร มีความต้องการอะไรมีจุดมุ่งหมายอะไรในชีวิต โดยตระหนักถึงความสามารถของตนเอง ซึ่งเขาได้ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของสังคมที่มีผลต่อการหาเอกลักษณ์ของบุคคลจากประสบการณ์ที่เด็กได้รับความสำเร็จได้รับการยอมรับจากสังคม เด็กจะค่อยๆพัฒนาเอกลักษณ์ของตนเองโดยผ่านกระบวนการถือตนตามแบบอย่าง (Identification) ดังนั้น เด็กจึงควรได้รับการติดต่อช่วยเหลือจากผู้ใหญ่เพื่อเขาจะได้เลียนแบบได้ อีริคสันได้อธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการของการหาเอกลักษณ์โดยผ่านขั้นทั้ง 8 ในทฤษฎีบุคลิกภาพของเขา โดยที่เน้นว่าในช่วงวัยรุ่นเป็นขั้นที่สำคัญที่สุดในการหาเอกลักษณ์ของตนเองได้ ซึ่งในการอธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการของบุคลิกภาพของอีริคสัน มิได้อธิบายเพื่อความต้องการทางด้านสรีระเท่านั้น แต่ได้

รวมไปถึงสิ่งที่สังคมวัฒนธรรมได้ให้อะไรกับเด็กบ้างในช่วงของพัฒนาการแต่ละขั้นนั้นจึงเป็นเรื่องของจิตสังคมประกอบกัน

กล่าวโดยสรุปทฤษฎีของอิริคสันเชื่อว่า การแสดงพฤติกรรมของคนนั้นก็เพื่อหาเอกลักษณ์ของตน โดยสังคมจะมีอิทธิพลต่อการหาเอกลักษณ์ของบุคคล ถ้าเด็กได้ประสบการณ์ความสำเร็จหรือได้รับการยอมรับจากสังคมก็จะทำให้เกิดเอกลักษณ์ของตนเอง ในช่วงของวัยรุ่นเป็นขั้นที่สำคัญในการหาเอกลักษณ์ ถ้าบุคคลใดสามารถหาเอกลักษณ์ของตนเองได้จะสามารถพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จได้ในอนาคต

3. ทฤษฎีของคูลีย์ (Cooley' Theory)

ตามทรรศนะของคูลีย์เริ่มแรกเขาให้ความสำคัญกับบุคคลมากกว่าสังคม ต่อมาได้เห็นว่าทั้งบุคคลและสังคมเปรียบเสมือนคู่แฝด นั่นคือทั้งบุคคลและสังคมต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน คูลีย์จึงให้นิยามของ "ตน" ไว้ดังนี้ "บุคคลจะมีความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองว่าเป็นเช่นไรนั้น ขึ้นอยู่กับการตีความของผู้นั้นต่อปฏิกิริยาต่างๆที่ผู้อื่นมีต่อตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อบุคคลที่มีความสำคัญของชีวิตของเขา" คูลีย์จึงได้เสนอทฤษฎีกระจกส่องตน (Looking – Glass Self) มโนภาพแห่งตนได้รับอิทธิพลจากความเชื่อที่ว่าคนอื่นๆคิดอย่างไรกับตน กระจกจะสะท้อนให้เห็นภาพที่คนอื่นๆคิดอย่างไรกับเขาหรือประเมินเราว่าอย่างไร กระจกส่องตนเกิดจากการที่บุคคลได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบๆข้าง เช่น จากการวิสาสะกัน การได้มีโอกาสพบปะติดต่อกับคนอื่นๆจะได้ข้อมูลซึ่งนำมาใช้ประเมินตนเอง ดังนั้นมโนภาพแห่งตนจะก่อรูปแบบขึ้นจากการลองผิดลองถูก ซึ่งมีการเรียนรู้ทั้งค่านิยม เจตคติ ตลอดจนบทบาทต่างๆ คูลีย์พยายามที่จะอธิบายเกี่ยวกับความรู้สึกต่างๆที่แต่ละอันเนื่องมาจากสัมพันธภาพทางสังคมไม่ว่าจะเป็นรูปร่างหน้าตา ความคิด จุดมุ่งหมาย ความทะเยอทะยาน ภาษาและวัฒนธรรม ตลอดจนการตีความพฤติกรรมต่างๆที่บุคคลรอบข้างมีต่อตัวเขา ดังนั้น "ตน" และ "สังคม" ต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

กล่าวโดยสรุป คูลีย์จะมองมโนภาพแห่งตนที่เกิดจากการมองตนเองและมองผู้อื่นด้วย ซึ่งจะกล่าวในลักษณะของสัมพันธภาพที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน โดยสังคมจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

4. ทฤษฎีของมี้ด (Mead' Theory)

มี้ดได้อาศัยแนวความคิดทั้งจากเจมส์ และคูลีย์มาขยายแนวความคิดของเขาเกี่ยวกับเรื่อง "ตน" ให้ละเอียดยิ่งขึ้น โดยให้ความสำคัญกับบุคคลและสังคมเช่นเดียวกับคูลีย์ เขาเห็นด้วยกับแนวความคิดของคูลีย์และเจมส์ แต่มีข้อแตกต่าง คือ การแสดงพฤติกรรมในลักษณะของผู้กระทำจะเป็นเรื่องของแรงขับ เป็นความต้องการ เป็นการแสดงความเป็นตัวของตัวเองในลักษณะที่ยังไม่ขัดเกลา ซึ่งเปรียบได้กับ Id ตามแนวคิดของ ฟรอยด์ ส่วนการแสดงพฤติกรรมในลักษณะของผู้ถูกกระทำจะเป็นเรื่องของสมาชิกในกลุ่ม สถานะบทบาทและปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การแสดงพฤติกรรมของแต่ละคนจะเริ่มต้นด้วยพฤติกรรมในลักษณะผู้กระทำ และจะพัฒนาขึ้นมาเป็นพฤติกรรมในลักษณะของผู้ถูกกระทำ เนื่องจากการที่ได้รับอิทธิพลจากสังคมนั่นเอง สำหรับมี้ด

มองบุคคลในลักษณะของผู้ถูกกระทำที่มีความสัมพันธ์กับสังคม และพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม ด้วยเหตุนี้สังคมจึงสามารถควบคุมพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เพราะบุคคลซึมซับอิทธิพลต่างๆจากกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาสู่ตน ดังนั้นจึงถือว่า "ตน" เป็นโครงสร้างของสังคม ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ทางสังคมที่มีภาษาเป็นตัวการสำคัญระหว่าง "ตน" และ "สังคม" ซึ่งมี้ดอธิบายว่าบุคคลแต่ละคนจะพัฒนาเจตคติเกี่ยวกับตนเองในลักษณะที่สอดคล้องกับผู้อื่นมีต่อตน และแต่ละคนจะให้คุณค่าตนเองดังเช่นที่ผู้อื่นให้ ถ้าคนอื่นปฏิเสธไม่ยอมรับเขาก็พร้อมที่จะไม่ยอมรับตนเองเช่นเดียวกัน คนจะรับรู้ตนเองเป็นเช่นไรจากท่าทีที่คนรอบข้างมีต่อตน ดังนั้นทั้งบุคคลและสังคมจึงเปลี่ยนเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้

กล่าวโดยสรุปมี้ดจะมองบุคคลในลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำที่สัมพันธ์กับความคาดหวังของสังคม สังคมสามารถควบคุมพฤติกรรมของแต่ละบุคคล โดยที่บุคคลจะซึมซับสิ่งต่างๆ จากสังคมเข้ามาสู่ตน ดังนั้นแต่ละคนจะพัฒนาเจตคติเกี่ยวกับตนเองให้สอดคล้องกับการที่ผู้อื่นมีต่อตน

5. ทฤษฎีของสนิกส์และโคมส์ (Snygg and Combs' Theory)

สนิกส์และโคมส์ เน้นความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมของคนว่าการแสดงพฤติกรรมของคนนั้นเป็นไปอย่างรู้ตัว แต่ละคนจะเป็นผู้ให้ความหมายและกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง มิใช่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม หรือการกระทำต่างๆอันเนื่องมาจากแรงขับซึ่งเป็นไปโดยไม่รู้ตัว การที่บุคคลจะปฏิบัติเช่นไรเป็นผลมาจากการที่บุคคลนั้นรับรู้สภาพการณ์ต่างๆ ตลอดจนการรับรู้ตนเองว่าเป็นอย่างไร ถือว่าความรู้สึกตัวและความเป็นคนมีเหตุผลเป็นสาเหตุของการแสดงพฤติกรรม สนิกส์และโคมส์ ได้อธิบายเกี่ยวกับ "ตน" โดยแยกเป็น 2 ลักษณะ คือ ตนในฐานะผู้ถูกกระทำ และในฐานะเป็นกระบวนการซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม

กล่าวโดยสรุป สนิกส์และโคมส์ เชื่อว่าการรับรู้ของบุคคลจะมีบทบาทสำคัญในการบังคับพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่ต้องการ การที่คนแสดงพฤติกรรมเนื่องจากได้รับรู้สิ่งแวดล้อมซึ่งประกอบไปด้วยประสบการณ์ที่เป็นเรื่องเฉพาะตัว และการรับรู้ตนเองจากปฏิกิริยาของผู้อื่น (Perceived) รวมทั้งการรับรู้ตนเองอย่างที่เป็นอยู่จริง (Real Self)

6. ทฤษฎีของโรเจอร์ (Rogers' Theory)

โรเจอร์ให้ความสำคัญเกี่ยวกับตนเพราะถือว่าเป็นแกนสำคัญที่จะอธิบายการแสดงพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เขาชี้ให้เห็นถึงโลกส่วนตัวซึ่งมีอิทธิพลต่อการกระทำมากกว่าอิทธิพลจากสิ่งเร้าภายนอกและเน้นการแสดงพฤติกรรมว่าเนื่องจากการรับรู้ตนเองตลอดจนประสบการณ์และการตีความสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตน โดยเชื่อว่าตนเองเกิดมาพร้อมกับความดีมีความสามารถเข้าใจสิ่งต่างๆด้วยตนเอง ตลอดจนมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาไปข้างหน้าไปสู่การรู้จักตัวเองตรงตามสภาพ แต่ก่อนจะไปถึงจุดนั้นบุคคลจะต้องมีความพอเพียงในความต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ตลอดจนการยอมรับในตนเอง โรเจอร์ได้อธิบายการแสดงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากมโนภาพแห่งตนเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. มโนภาพแห่งตนที่เกิดจากการรับรู้ (Perceived Self – Concept) เป็นความรู้สึกว่าตนเองเป็นใคร เป็นอย่างไร เป็นมโนภาพแห่งตนที่เกิดจากการรับรู้ปฏิกิริยาของผู้อื่นมากกว่าที่จะเป็นจริง (Real Self – Concept)

2. มโนภาพแห่งตนที่ต้องการจะเป็น (Ideal Self – Concept) เป็นสิ่งที่ผู้นั้นยึดอยากจะเป็น

7. ทฤษฎีของซัลลิแวน (Sullivan' s Theory)

ซัลลิแวนมีความคิดเห็นว่าตลอดเวลาที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่นั้น จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Inter – Personal Relation) กับสิ่งแวดล้อม ในวัยเด็กคนเรามีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมน้อยมาก แต่เมื่อโตขึ้นก็มีความสามารถในการปรับตัวสูงขึ้นเพราะสิ่งแวดล้อมเป็นผู้สอนให้ก่อน เขาเชื่อถือว่าบุคคลสามารถเรียนรู้ที่จะสร้าง "ตน" โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากคนใกล้ชิด เช่น บิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้ที่ใกล้ชิดเหล่านี้จะเป็นผู้ช่วยเสริมความมั่นคงทางจิตใจให้แก่เด็ก ถ้าขาดสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเองในวัยเด็กไปแล้วจะมีผลต่อการพัฒนาในขั้นต่อไป ทฤษฎีของซัลลิแวนจะเน้นถึงความสัมพันธ์ของเด็กที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งถือว่าอิทธิพลต่อการพัฒนาจิตใจ

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีของซัลลิแวนจะเน้นถึงความสัมพันธ์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยในวัยเด็กจะยังมีการเปลี่ยนแปลงน้อย แต่เมื่อโตขึ้นการได้รับประสบการณ์จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พ่อแม่หรือผู้ปกครองจะเป็นผู้ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและจะเกิดการพัฒนาในแนวทางที่ถูกต้องต่อไป

2.4 โครงสร้างของมโนภาพแห่งตน

มโนภาพแห่งตนตามแนวความคิดของโรเจอร์ (สุภาพร วีรดาวิญญ.2538 : 7 ;อ้างอิงจาก Roger. 1951) เป็นความรู้สึกตอบสนองต่อตนเองในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านค่านิยมเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ (Academic Value) คือ ความรู้สึกต่อตนเองในด้านสติปัญญา นิสัยการเรียน แรงจูงใจ ทักษะในการเรียน แรงกดดันจากทางบ้าน การแข่งขันเกี่ยวกับความสามารถและอาชีพ

2. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship) คือ ความรู้สึกต่อตนเองในด้านการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้อื่น ความสามารถในการคบเพื่อน การทำงานร่วมกับคนอื่น และการเข้าสังคม

3. ด้านการปรับตัวทางอารมณ์ (Emotional Adjustment) คือ ความรู้สึกต่อตนเองทางด้านความกดดันของอารมณ์ ความวิตกกังวล ความสุข ความเครียด ความเบื่อหน่าย ความขุ่นเคืองใจ

ไวลี่ (มาลี เพ็ชรชะ.2538 :18 ; อ้างอิงจาก Wylie. 1968 : 741) แบ่งมโนภาพแห่งตนเป็น 2 ชนิด คือ

1. มโนภาพแห่งตนตามที่เป็นจริง (Actual - Self Concept) คือ ทัศนคติหรือความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองว่าในสภาพความเป็นจริงแล้วตนเป็นคนอย่างไร แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1.1. มโนภาพแห่งตนที่รับรู้จากสังคม (Social – Self Concept) คือ ทัศนคติหรือความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองว่าคนอื่นๆ ในสังคมรับรู้ว่าตนเป็นคนอย่างไร

1.2. มโนภาพแห่งตนที่รับรู้จากตนเอง (Private – Self Concept) คือ ทัศนคติหรือความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองว่าเป็นคนอย่างไร

2. มโนภาพแห่งตนตามปณิธาน (Ideal – Self Concept) คือ ทัศนคติหรือความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองว่าอยากเป็นตามอุดมคติอย่างไร แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

2.1. มโนภาพแห่งตนตามปณิธานแห่งตน (Own Ideal – Self Concept) คือ ทัศนคติหรือความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองว่าตนอยากเป็นตามอุดมคติอย่างไร

2.2. มโนภาพแห่งตนตามปณิธานของสังคม (Concept of Other' for One) คือ ทัศนคติหรือความรู้สึกนึกคิดว่าคนอื่นๆ ในสังคมตั้งอุดมคติไว้สำหรับตัวเราอย่างไร

โครงสร้างของมโนภาพแห่งตนจาก Piers – Harris Children's Self Concept Scale ได้แบ่งไว้ดังนี้ (ศิริบูรณ์ ศรีทานันท์ . 2527 : 156 – 160)

1. ด้านพฤติกรรม (Behavior)

2. ด้านสติปัญญาและสถานภาพในโรงเรียน (Intellectual and School) ความสามารถในการรับรู้ จำ ระลึกถึง และสภาพชีวิตในโรงเรียน

3. ด้านรูปร่างและลักษณะภายนอก (Intellectual and School Attribute) รูปร่างหน้าตา การแสดงออกที่เป็นรูปแบบเฉพาะอยู่เป็นประจำ

4. ด้านความวิตกกังวล (Anxiety)

5. ด้านความเป็นคนน่านิยม (Popularity)

6. ด้านความสุขความพอใจ (Happiness and Satisfacting)

7. ลักษณะส่วนรวม (Total)

เฮอร์ลอค (มาลี เพ็ชรชะ. 2538 : 20-21 ; อ้างอิงจาก Hurlock. 1974 : 22) กล่าวว่ามโนภาพแห่งตนประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ด้าน คือ

1. ด้านการรับรู้ (Perceptual Component) คือ มโนภาพที่บุคคลมีต่อรูปร่างหน้าตาของตน มีต่อรูปลักษณะของตน ที่เป็นที่ประทับใจของคนอื่น ดึงดูดใจผู้อื่น รวมทั้งความประทับใจต่างๆที่ตนมีต่อบุคคลอื่น และมีต่อรูปร่างลักษณ์ของตนที่เหมาะสมกับเพศของตน องค์ประกอบด้านการรับรู้นี้มักจะเรียกว่า "มโนภาพแห่งตนด้านร่างกาย"

2. ด้านความคิด (Conceptual Component) คือ มโนภาพที่บุคคลมีต่อลักษณะนิสัยที่เป็นเอกลักษณ์ของตน ความสามารถ ตลอดจนพื้นเพเดิมและวงศ์ตระกูล รวมทั้งต่ออนาคต

ข้างหน้าอีกด้วย องค์ประกอบด้านนี้มักจะเรียกว่า "มโนภาพแห่งตนด้านจิตใจ" (Psychological Self – Concept) และยังรวมถึงความสามารถในการปรับตัวในชีวิตด้านต่างๆ ด้วย เช่น ความซื่อสัตย์ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมีอิสระ และความกระตือรือร้น

3. ด้านทัศนคติหรือความคิดเห็น (Attitudinal Component) คือ ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเอง ความรู้สึกที่มีต่อทัศนคติเกี่ยวกับสถานะในปัจจุบันและอนาคตของตน รวมทั้งความหยิ่งในศักดิ์ศรีของตน เมื่อบุคคลเจริญเติบโตถึงวัยผู้ใหญ่องค์ประกอบด้านนี้จะรวมตัวเข้ากับความเชื่อ ค่านิยม อุดมคติ และความใฝ่ฝัน ผสมผสานกันเข้าเป็นปรัชญาชีวิตของบุคคลนั้นต่อไป

2.5 พัฒนาการของมโนภาพแห่งตนในวัยต่าง ๆ

พรรณี ชูทัย เจนจิต รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538 : 597 – 600) ได้กล่าวถึงพัฒนาการตามช่วงวัยต่างๆของมโนภาพแห่งตน ดังนี้

1. **วัยทารก** วัยนี้เป็นวัยที่เด็กเห็นว่าตนเองเป็นคนที่สำคัญที่สุด ทำทุกอย่างเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ดังนั้นการปฏิบัติจากผู้ใหญ่ที่เด็กได้รับในช่วงนี้ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการพัฒนาบุคลิกภาพต่อไป อีริคิสัน (Erickson) กล่าวว่า ถ้าความต้องการของเด็กได้รับการสนองอย่างเต็มที่และรู้สึกว่าสามารถพึ่งพาผู้อื่นได้ เด็กจะรู้สึกว่าโลกนี้น่าอยู่ ทุกสิ่งทุกอย่างน่าชื่นชม ไว้วางใจได้ แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเด็กมีความต้องการแล้วมิได้รับการตอบสนองเด็กจะรู้สึกว่าโลกนี้ไม่น่าอยู่ ไม่น่าไว้ใจ ดังนั้นในช่วงนี้ เป็นช่วงสำคัญที่จะพัฒนาเจตคติเกี่ยวกับความไว้วางใจหรือความไม่ไว้วางใจ ซึ่งเจตคตินี้จะทำให้เด็กมีปฏิกิริยาต่อคนอื่น หรือต่อเหตุการณ์ทั่วๆไปอย่างไรต่อไป

ถ้าประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิตกับบุคคลซึ่งเป็นคนสำคัญของเด็กเป็นไปด้วยดี เด็กได้รับการยอมรับ เด็กจะเริ่มพัฒนามโนภาพแห่งตนในฐานะที่เป็น "บุคคล" การที่เด็กจะพัฒนาเกี่ยวกับความสามารถในการที่จะรักผู้อื่นได้นั้นขึ้นอยู่กับความรัก และความเอื้ออาทรที่เด็กได้รับ เด็กจะพัฒนามโนภาพแห่งตนเมื่อรู้ตัวว่าเป็นที่ต้องการ เป็นที่ชอบพอ มีคุณค่า หรือการที่คนอื่นๆ เห็นว่าเขาเป็นเด็กดี การที่เด็กแต่ละคนจะรู้ว่าตนเองดีหรือไม่ดีนั้น บุคคลรอบข้างเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างยิ่ง เด็กจะแสดงพฤติกรรมตามความคาดหวังของบุคคลที่มีความสำคัญต่อชีวิตของเด็ก และจะแทรกซึมเข้าสู่มโนภาพแห่งตนของเด็ก

2. **วัยเด็ก** เมื่อเด็กเริ่มเข้าโรงเรียน กลุ่มเพื่อนและครูมีความสำคัญกับเด็ก ในวัยนี้เด็กได้มีโอกาสสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน ทำให้เด็กได้เรียนรู้หลายสิ่งเกี่ยวกับตนเอง เช่น ตนเองเหนือกว่าผู้อื่นในเรื่องใด หรือคนอื่นๆเหนือกว่าตนในเรื่องใดบ้าง ความสามารถของตนเองในการเรียน เพื่อนๆมีปฏิกิริยาอย่างไรกับตน การแสดงพฤติกรรมของตนเหมาะสมกับบทบาททางสังคมแล้วหรือยัง ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนามโนภาพแห่งตนต่อไป ดังนั้นในช่วงวัยนี้ถ้าเด็กได้รับการกระตุ้น ให้กำลังใจ ให้เด็กรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จ ก็จะช่วยพัฒนาเด็กให้มีมโนภาพแห่งตนในทางบวก

3. **วัยรุ่น** วัยนี้เป็นวัยที่เด็กสำรวจตรวจสอบตนเองทั้งภายในและภายนอก เพื่อค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง จะมีการสำรวจทั้งความคิดและความรู้สึก ค้นพบคุณสมบัติต่างๆในตนเอง ในวัยนี้เด็กจะเริ่มปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับตนเองอย่างมีเหตุผลขึ้น ในวัยนี้เด็กบางคนที่ยอมรับระดับความสามารถของตนเองจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมโนภาพแห่งตนของตนเองใหม่

เด็กที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองได้ จะรู้สึกว่าตนเองคือใคร ต้องการอะไร มีความเชื่อมั่นหรือทัศนคติอย่างไร มีเป้าหมายอะไรในอนาคต ซึ่งถ้าเด็กค้นพบก็จะสามารถแสดงความสามารถของตนได้อย่างถูกต้อง แต่ถ้าหาตนเองไม่พบ ไม่ทราบว่าตนเองมีเอกลักษณ์เช่นใด เด็กก็จะไม่รู้ว่าตนเองคือใคร ต้องการอะไร ไม่สามารถแสดงบทบาทได้อย่างถูกต้อง จะรับบทบาทของคนอื่นๆ ในสังคมมาเป็นของตนเอง ซึ่งไม่สอดคล้องเหมาะสมกับตนเองทำให้เกิดความสับสน

ดังนั้นในช่วงของวัยรุ่น จึงเป็นช่วงแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของมโนภาพแห่งตน ไม่ว่าทางบวกหรือทางลบอย่างเด่นชัด การที่เด็กรู้สึกเกี่ยวกับตนเองอย่างไรจะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของเด็ก จึงอาจกล่าวได้ว่าช่วงเวลาของวัยรุ่นเป็นช่วงเวลาที่สำคัญในการพัฒนามโนภาพแห่งตน

จากแนวความคิดเรื่องพัฒนาการของมโนภาพแห่งตนจะเห็นว่า พัฒนาการของมโนภาพแห่งตนจะเริ่มตั้งแต่วัยทารก แล้วพัฒนาต่อมาเรื่อยๆจนกระทั่งถึงวัยรุ่น ที่ถือว่าเป็นช่วงที่สำคัญที่เด็กจะหาเอกลักษณ์ของตนเองได้หรือไม่ ถ้าหาได้รู้ว่าตัวเองคือใคร มีความสามารถอย่างไร มีความต้องการอะไรในชีวิต ก็จะพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่ปรับตัวได้ต่อไป สำหรับผู้ที่หาเอกลักษณ์ของตนเองไม่ได้ เกิดความสับสนในบทบาท ไม่รู้ถึงความสามารถและความต้องการของตน ก็จะพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่มีปัญหาในการปรับตัว ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต

2.6 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตน

พรรณี ชูทัย เจนจิต รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2533 : 203 – 205) ได้อธิบายเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตน ดังนี้

1. **ประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิต** ถ้าประสบการณ์ในช่วงแรกกับบุคคลซึ่งเป็นคนสำคัญของเด็กเป็นไปด้วยดี เด็กได้รับการยอมรับ เด็กเริ่มพัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในฐานะที่เป็น "บุคคล" การที่เด็กจะพัฒนาเกี่ยวกับความสามารถในการที่จะรับผู้อื่นได้นั้น ขึ้นอยู่กับความรักความเอื้ออาทรที่เด็กได้รับ เด็กจะพัฒนาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองเมื่อรับรู้ว่าเป็นที่ต้องการ เป็นที่ชอบพอ มีคุณค่าหรือการที่คนอื่นๆเห็นวาเขาเป็นเด็กดี การที่เด็กแต่ละคนจะรู้สึกว่าตนเองดีหรือไม่ดีนั้น บุคคลรอบข้างเป็นผู้ที่มีอิทธิพลอย่างยิ่ง เด็กจะแสดงพฤติกรรมตามความคาดหวังของบุคคลที่มีความสำคัญต่อชีวิตของเด็ก และจะแทรกซึมเข้าสู่มโนภาพเกี่ยวกับตนเองของเด็ก

2. **อิทธิพลทางวัฒนธรรม** บุคคลในทุกวัฒนธรรมจะพัฒนาบุคลิกภาพขึ้นมาเพื่อให้เป็นไปตามมาตราฐานของสังคมนั้นๆ เด็กจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีบุคลิกภาพเป็นไปตามความ

ต้องการของสังคม เมื่อโตขึ้นเด็กจะได้รับอิทธิพลทั้งทางโรงเรียนและจากกลุ่มเพื่อน จากอิทธิพลต่างๆเหล่านี้ทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะปรับตัวเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ค่านิยมทางวัฒนธรรมจะสะท้อนให้เห็นสภาพการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตนของเด็ก ซึ่งจะถ่ายทอดไปยังบุคลิกภาพต่อไป

3. **ร่างกาย** มีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือ เป็นตัวกำหนดความสามารถที่เด็กจะทำอะไรได้หรือไม่ได้ ร่างกายมีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตน ทางอ้อม คือเด็กคิดอย่างไรเกี่ยวกับร่างกายของตน ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการที่เด็กคิดว่าคนรอบๆข้างคิดอย่างไรกับตน เช่น คนอ้วนจะไม่รู้สึกกับความอ้วนนั้นจนกว่าคนรอบๆข้างเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่าเกลียด หรือเพื่อนล้อเลียนความรู้สึกที่ว่าตนเองต่างจากคนอื่น ทำให้เด็กรู้สึกไม่เท่าเทียมผู้อื่น ด้อยกว่าผู้อื่น ซึ่งมีผลต่อบุคลิกภาพ

4. **สติปัญญา** การที่เด็กเฉลียวฉลาดมาก ชอบทำอะไรแปลกๆ เด็กมีมโนภาพแห่งตนแตกต่างจากผู้อื่น ทำให้เด็กที่ฉลาดทำตัวไม่ถูกเวลาเข้ากลุ่ม ซึ่งทำให้เกิดความไม่สบายใจ ไม่มั่นใจในตนเอง ส่วนเด็กที่ไม่ฉลาดเท่าเพื่อนจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นคนวงนอก ทำให้เด็กรู้สึกด้อย เด็กพวกนี้จะมีประสบการณ์แคบเป็นผลทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อน

5. **ความสำเร็จและความล้มเหลว** มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตนของเด็ก ความล้มเหลวไม่เพียงแต่จะทำลายมโนภาพแห่งตนเท่านั้น ยังส่งผลถึงการปรับตัวของเด็กในสังคมอีกด้วย ส่วนความสำเร็จก็นำไปสู่การพัฒนามโนภาพแห่งตนซึ่งจะส่งผลไปสู่การปรับตัวของเด็กในสังคมต่อไป

6. **การยอมรับทางสังคม** เด็กที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มเพื่อนทำให้เด็กมั่นใจในตนเอง มีลักษณะเป็นมิตร ส่วนเด็กที่ไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนจะมีอารมณ์หงุดหงิด โมโหง่าย น้อยเนื้อต่ำใจ การที่รู้สึกว่าเพื่อนๆ ไม่ยอมรับตน ทำให้เด็กพวกนี้แยกตัวออกจากกลุ่มเพื่อน

7. **สัญลักษณ์ของสถานภาพทางครอบครัว** ได้แก่ เสื้อผ้า เครื่องใช้ เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ได้ดีเพราะเป็นเครื่องหมายที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับ หรือไม่ยอมรับจากเพื่อน เด็กที่มีเครื่องใช้ดีๆจะรู้สึกว่าตนดีกว่าเพื่อน ซึ่งจะทำให้มีบุคลิกภาพที่ต่างจากเด็กที่พ่อแม่ไม่สามารถจัดซื้อหรือหามาให้ได้ ซึ่งถ้าเด็กไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเขาจะตำหนิพ่อแม่ เด็กจะสงสารตนเองอิจฉาผู้อื่น เด็กบางคนแสดงออกด้วยการเรียนหนังสือให้เก่ง หรือเป็นนักกีฬาดีเด่น เพื่อเป็นการชดเชยความรู้สึกของสถานภาพทางครอบครัว

8. **อิทธิพลของครู** ครูที่มีลักษณะอบอุ่น เป็นกันเอง ปรับตัวได้ดี จะช่วยให้เด็กมีมโนภาพแห่งตนที่สอดคล้องกับลักษณะของครู

9. **อิทธิพลทางครอบครัว** ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตนของเด็กมากที่สุด เพราะบ้านเป็นสังคมแรกที่เด็กเรียนรู้แบบอย่างต่างๆ ซึ่งบุคคลภายในครอบครัวล้วนมีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตนของเด็กในช่วงแรกของชีวิต เจตคติของพ่อแม่ที่มีต่อตัวเด็ก ถ้าเต็มไปด้วยความรักความเข้าใจและความสนใจจะช่วยให้เด็กปรับตัวได้ดี สำหรับเด็กที่

ปรับตัวไม่ได้เพราะอยู่กับพ่อแม่ที่มีอารมณ์ปฏิเสธ ขาดความรักและความอบอุ่น มีความรู้สึกที่เกลียดชัง ตลอดจนเข้มงวดกวดขันในพฤติกรรมของเด็ก

จากปัจจัยต่างๆที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตนดังที่ได้กล่าวมา มีทั้งส่วนที่เป็นเรื่องของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ด้านพันธุกรรม ได้แก่ ร่างกายและสติปัญญา ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิต อิทธิพลทางวัฒนธรรม ความสำเร็จและความล้มเหลว การยอมรับทางสังคม สัญลักษณ์สถานภาพทางครอบครัว อิทธิพลของครู และอิทธิพลทางครอบครัว

นอกจากนี้ เฮอร์ลอค (สุภาวดี วงศ์ธรรมา. 2543 : 19-20 ; อ้างอิงจาก Hurlock. 1974 :126) ได้เขียนโครงสร้างขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตนของบุคคลวัยต่างๆ พอสรุปได้ว่า การพัฒนามโนภาพแห่งตนของบุคคลวัยต่างๆ จะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่มีความแตกต่างกัน เช่น ในวัยเด็กสิ่งที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตน คือ พ่อแม่ ครู เพื่อน และพี่น้อง ในวัยผู้ใหญ่องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตน คือ เพื่อน คู่สมรส เพื่อนบ้านและนายจ้าง และองค์ประกอบที่มีอิทธิพลในวัยชรา คือ เพื่อน คู่สมรส หลาน เหลน

เป็นที่น่าสังเกตว่าเพื่อนมีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตนในทุกวัยเพราะบุคคลได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีเพื่อน จึงทำให้มีการเปรียบเทียบซึ่งกันและกัน ดังนั้นเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตนตลอดชีวิต ดังภาพประกอบ

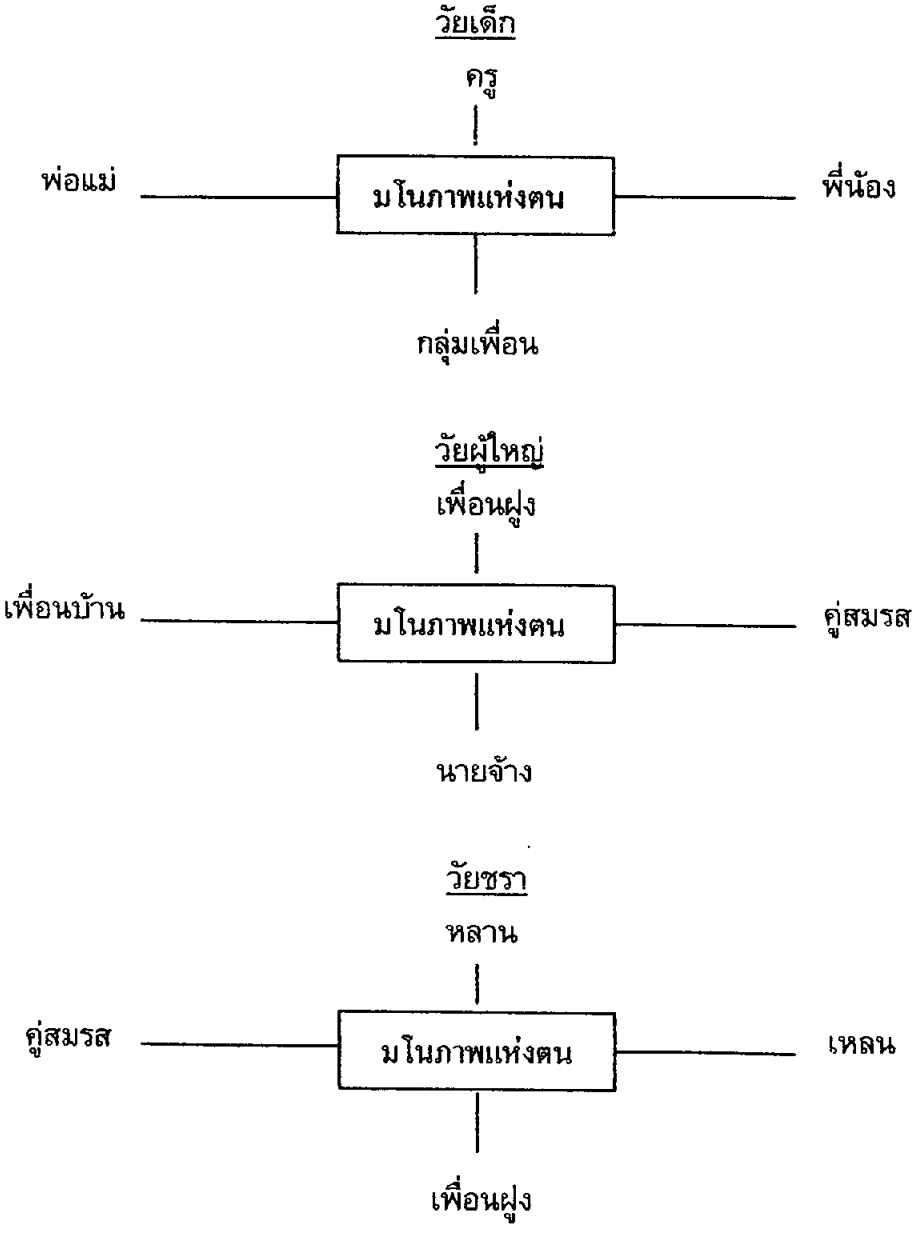

ภาพประกอบ 1 แสดงโครงสร้างองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตนของบุคคลวัยต่างๆของ Hurlock (1974 : 127)

3. การสนับสนุนทางสังคม

3.1 ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม

คอบบ์ (Cobb. 1976 : 300) ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่าเป็นการที่บุคคลได้รับข้อมูลจากสังคมที่ทำให้ตัวเขาเองเชื่อว่ามีบุคคลให้ความรัก ความเอาใจใส่ มองเห็นคุณค่า ยกย่องตัวเขา รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีความผูกพันซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับ แบรนท์ และไวเนิร์ท (Brandt & Weinert. 1985 : 2) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมคือความช่วยเหลือที่บุคคลได้รับจากเครือข่ายทางสังคมทำให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดสนิทสนม เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาเห็นคุณค่าในตนเอง และได้รับความช่วยเหลือแนะนำ และ เฮาส์ (Frey. 1989 : 139 ; citing House. n.d.) ให้คำจำกัดความของการสนับสนุนทางสังคมว่าหมายถึง การให้ความช่วยเหลือระหว่างบุคคลในด้านอารมณ์ ข้อมูลข่าวสาร การประเมินเปรียบเทียบพฤติกรรมและการช่วยเหลือด้านสิ่งของ ดังที่ บุญเยี่ยม ตระกูลวงษ์ (2528 : 567) สรุปว่าการสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นๆในสังคม รูปแบบการช่วยเหลืออาจเป็นข่าวสารข้อมูล ความรู้หรือการสนับสนุนทางด้านจิตใจ แล้วมีผลทำให้ผู้รับสามารถใช้หรือนำไปปฏิบัติให้บรรลุความต้องการ เช่นเดียวกับ ทอยส์ (Thoists. 1982 : 147) ได้ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่าคือ ระดับของความต้องการพื้นฐานของสังคมของบุคคลที่จะได้รับการตอบสนองโดยการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม นอกจากนี้ ฮับบาร์ด มูเลนแคมป์ และบราวน์ (Hubbard, Mulhlenkamp & Brown. 1984 : 226) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นโครงสร้างหลายมิติ ประกอบด้วยการสื่อสารที่ดีทำให้มีความผูกพัน มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และ คาห์น กับแอนโทนิซซี (Brown. 1986 : 4-5 ; citing Kahn & Antonucci. 1981. Nursing Research.) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในลักษณะการแสดงออกหนึ่งอย่างหรือมากกว่าในเรื่องการแสดงออกถึงอารมณ์ในทางบวกหรือความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่ออีกบุคคลหนึ่ง การเห็นด้วยและยอมรับในพฤติกรรม ความคิดและการแสดงออกของบุคคลอื่น และการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลอื่น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นการรับรู้ของบุคคลต่อการที่สมาชิกในเครือข่ายสังคมให้ความช่วยเหลือประคับประคองในด้านอารมณ์ ด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า ด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านวัสดุสิ่งของ

3.2 ความสำคัญของการสนับสนุนทางสังคม

วอร์ธแมน (อรอนงค์ ทรงสกุล. 2544 : 32 ; อ้างอิงจาก Worthman. 1984 : 25-34) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมมีผลต่อการลดอุบัติการณ์ การเกิดเหตุการณ์เครียดในชีวิต ทำให้สามารถปรับและเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของบุคคลต่อภาวะเครียด และสามารถลดระดับความรุนแรงของภาวะเครียด ช่วยแก้ไขความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรุนแรงของภาวะเครียดกับระดับการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของบุคคล สามารถส่งเสริมการเผชิญภาวะเครียดของบุคคล โดยการ

กระตุ้นให้ผู้รับเกิดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงวิธีการเผชิญความเครียด การได้รับข้อมูลต่าง ๆจะทำให้การรับรู้ของบุคคลดีขึ้น ได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับวิธีการเผชิญความเครียดแบบใหม่ เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และในทำนองเดียวกันก็ช่วยดูดซับผลกระทบที่เกิดจากภาวะเครียด ช่วยเปลี่ยนแปลงความสามารถในการควบคุมสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งถูกทำลายลงจากเหตุการณ์รุนแรงให้ดีขึ้น เช่นเดียวกับที่ ครอฟอร์ด (อรอนงค์ ทรงสกุล. 2544 : 33 ; อ้างอิงจาก Crowford. 1987 : 41) เสนอทฤษฎีการดูดซับความเครียดของการสนับสนุนทางสังคมไว้ว่าการสนับสนุนทางสังคมทำให้บุคคลเผชิญกับภาวะวิกฤตได้ง่ายขึ้น และทำให้ภาวะวิกฤตนั้นลดความรุนแรงลง โดยการได้รับการสนับสนุนเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร ทำให้บุคคลรู้สึกว่ามีคุณค่าในตนเอง ทำให้บุคคลเกิดความพยายามในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การได้รับการสนับสนุนทางด้านอารมณ์และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมช่วยให้บุคคลมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง

โคเฮน และวิลล์ (อรอนงค์ ทรงสกุล. 2544 : 33 ; อ้างอิงจาก Cohen & Will. 1985 :310 - 335) ได้เสนอสมมติฐานเกี่ยวกับบทบาทของการสนับสนุนทางสังคมไว้ 2 ลักษณะคือ

1. รูปแบบผลกระทบทางตรงของการสนับสนุนทางสังคม (The Main Effect Model) การเพิ่มแรงช่วยเหลือโดยตรงจะทำให้บุคคลเกิดอารมณ์ที่มั่นคงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และตระหนักถึงการมีคุณค่าในตนเอง ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมในทางที่ดี

2. รูปแบบการเป็นกันชนของการสนับสนุนทางสังคม (Buffering Effect Model) การสนับสนุนทางสังคมจะเป็นตัวบรรเทาผลกระทบที่เกิดจากภาวะเครียดเนื่องจากการไม่สามารถเผชิญกับปัญหาได้โดย

2.1 เป็นตัวเปลี่ยนแปลงความคิดของบุคคล (Modifying People's Response) โดยทำให้บุคคลประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่าไม่รุนแรงมาก การได้รับการสนับสนุนทางสังคมจะทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีผู้ที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้หากต้องเผชิญปัญหา

2.2 เป็นกระบวนการประเมินทางปัญญา (Cognitive Appraisal) เป็นการช่วยลดหรือจำกัดปฏิกิริยาที่เกิดจากความเครียดหรือผลของความเครียด โดยทำการประเมินเหตุการณ์นั้นซ้ำเพื่อช่วยให้บุคคลควบคุมสถานการณ์ได้และเพิ่มแรงจูงใจในการปรับตัวและสนับสนุนให้เกิดความพยายามในการแก้ไขปัญหา

การสนับสนุนทางสังคมจึงมีส่วนช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโต เป็นการเพิ่มคุณค่าในตนเอง ทำให้มีอารมณ์มั่นคงและมีความผาสุขในชีวิต ลดความเครียดที่อาจเกิดขึ้นในชีวิต เป็นการดำรงไว้ซึ่งสุขภาพ การได้รับการยืนยันรับรองทำให้เกิดความมั่นใจและคาดการณ์การกระทำของบุคคลว่าเป็นที่ต้องการของสังคม และยังเป็นตัวรองรับเหตุการณ์ที่เป็นภาวะวิกฤตในชีวิต โดยมีอิทธิพลต่อการตีความเหตุการณ์ และการตอบรับทางอารมณ์ของบุคคล ทำให้เกิดการปรับตัวที่ดีขึ้น (ดวงเดือน มูลประดับ . 2541 :49 ; อ้างอิงจาก Pender. 1987)

3.3 ชนิดของการสนับสนุนทางสังคม

คอบบ์ (เพ็ญศรี วรสัมปติ. 2537 :36-37; อ้างอิงจาก Cobb. 1976 : 300 - 301) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (Emotional Support) คือ เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลรับรู้ว่าตนเองได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักจะได้จากความสัมพันธ์ใกล้ชิดและความผูกพันที่ลึกซึ้งต่อกัน

2. การได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่า (Esteem Support) เป็นข้อมูลที่ย้ำให้บุคคลรู้ว่าตนเป็นคนที่มีค่าเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น

3. การได้มีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Socially Support or Network) เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลรับรู้ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

เชฟเฟอร์ และคณะ (อรุณี เกษรอุบล. 2544 :31 ; อ้างอิงจาก Schaefer, et. al. 1982) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ชนิด

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ ประกอบด้วยการให้ความผูกพัน ความมั่นใจอบอุ่นใจ ความรู้สึกเชื่อถือและไว้วางใจในตัวบุคคล การสนับสนุนประเภทนี้จะช่วยทำให้บุคคลรู้สึกว่ายังเป็นที่รักและใส่ใจจากคนอื่น

2. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นการให้คำแนะนำหรือการให้ข้อมูลข่าวสารและการสะท้อนให้บุคคลรับรู้ถึงพฤติกรรมและการกระทำของตนเองว่าเป็นอย่างไร

3. การสนับสนุนที่เห็นเป็นรูปธรรม เป็นการให้ความช่วยเหลือโดยตรง เช่น การให้สิ่งของ เงินทอง และการให้บริการรูปแบบต่างๆ เช่น การดูแลยามเจ็บป่วย การช่วยทำงานหรือแบ่งเบาภาระหน้าที่

เฮาส์ (House. 1981 citing in Brown. 1986 : 5) ได้แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. การสนับสนุนทางอารมณ์ (Emotional Support) หมายถึง การให้ความยกย่อง การให้ความรัก ความผูกพัน ความจริงใจ การดูแลเอาใจใส่ และความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ

2. การสนับสนุนด้านการประเมิน (Appraisal Support) หมายถึง การให้การรับรองและการให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อนำไปใช้ในการประเมินตนเอง และเปรียบเทียบตนเองกับคนอื่นในสังคม

3. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) หมายถึงการให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ ทิศทางและการให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้

4. การสนับสนุนด้านวัตถุ สิ่งของ การเงิน และแรงงาน (Instrumental Support) หมายถึงการช่วยเหลือโดยตรงต่อความจำเป็นของบุคคลในเรื่องเงิน แรงงาน เวลา และการปรับปรุงสภาพแวดล้อม

ไวส์ (ดวงเดือน มูลประดับ. 2541 : 44 ; อ้างอิงจาก Weiss. 1974) กล่าวถึงชนิดของการสนับสนุนทางสังคม 6 ชนิด คือ

1. การได้รับความผูกพันใกล้ชิดสนิทสนม (Attachment) เป็นสัมพันธภาพแห่งความใกล้ชิด ที่ทำให้รู้สึกว่าตนเป็นที่รักและได้รับการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักจะได้รับจากบุคคลใกล้ชิด เช่น คู่สมรส เพื่อน สมาชิกในครอบครัวเดียวกัน ถ้าบุคคลขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะมีความรู้สึกถูกแยกจากอารมณ์ (Emotional Isolation) หรือรู้สึกเดียวดาย (Loneliness)

2. การได้มีโอกาสเลี้ยงดูผู้อื่น (Opportunity of Nurturance) หมายถึง การที่บุคคลมีความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูหรือช่วยเหลือบุคคลอื่น และพึ่งพาผู้อื่นได้ ถ้าขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าชีวิตนี้ไร้ค่า (Meaningless in Life)

3. การมีส่วนร่วมในสังคมหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Social Integration) หมายถึง การได้มีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมในสังคมทำให้มีการแข่งขัน แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความห่วงใยเข้าใจซึ่งกันและกัน ถ้าขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าถูกแยกออกจากสังคม (Social Isolation) และเบื่อหน่ายชีวิต (Boeing)

4. การได้รับกำลังใจว่าเป็นผู้มีคุณค่า (Ressuranal of Worth) หมายถึง การที่บุคคลได้รับการเคารพยกย่อง และชื่นชมที่สามารถแสดงบทบาททางสังคม อันเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในครอบครัวและสังคม ถ้าขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกขาดความเชื่อมั่น หรือไร้ประโยชน์ (Uselessness)

5. ความเชื่อมั่นในความเป็นมิตรที่ดี (Sence of Reliable Alliance) การสนับสนุนชนิดนี้จะได้มาจากครอบครัว หรือเครือญาติ ซึ่งมีความคาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือห่วงใยซึ่งกันและกัน ถ้าขาดจะทำให้บุคคลรู้สึกว่าขาดความมั่นคงและถูกทอดทิ้ง (Sence of Vulnerability and Abandonment)

6. การได้รับคำชี้แนะ (The Obtaining of Guidance) หมายถึง การได้รับความช่วยเหลือทางอารมณ์ ข้อมูลข่าวสารจากบุคคลที่ตนศรัทธาและเชื่อมั่น ในช่วงที่บุคคลเผชิญกับความเครียดหรือภาวะวิกฤต ถ้าขาดการสนับสนุนชนิดนี้จะทำให้บุคคลรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง (Hopelessness or Despair)

จาคอบสัน (Jacobson. 1986 : 252) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมเป็น 3 ชนิด คือ

1. การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (Emotional Support) หมายถึง พฤติกรรมที่ทำให้รู้สึกสบายใจ และเชื่อว่ามีบุคคลยกย่องเคารพนับถือ รักหรือพฤติกรรมอื่นๆซึ่งแสดงถึงความเอาใจใส่และมั่นใจ

2. การสนับสนุนทางด้านสติปัญญา (Cognitive Support) หมายถึง ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำที่จะช่วยให้บุคคลเข้าใจสิ่งต่างๆ และสามารถปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลง

3. การสนับสนุนทางด้านสิ่งของ (Material Support) หมายถึง สิ่งของและบริการต่างๆ ที่ช่วยแก้ปัญหาบางอย่างได้

นอกจากนี้เคปเลน (Kaplan.1979) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 2 ชนิด คือ การสนับสนุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรม (Tangible Support) ซึ่งอาจอยู่ในรูปของการช่วยเหลือด้านการเงินหรือการช่วยเหลือด้านร่างกาย (Financial or Physical Assistance) และการสนับสนุนทางสังคมที่เป็นนามธรรม (Intangible Support) อยู่ในรูปของการให้กำลังใจ ข้อมูลข่าวสาร ความรักและความอบอุ่นทางอารมณ์

3.4 แหล่งการสนับสนุนทางสังคม

เพนเดอร์ (ดวงเดือน มูลประดับ .2541 : 46 ; อ้างอิงจาก Pender.1987) ได้แบ่งกลุ่มเครือข่ายทางสังคมออกเป็น 5 ระบบ คือ

1. ระบบการสนับสนุนตามธรรมชาติ (Natural Support System) ได้แก่ แหล่งสนับสนุนจากครอบครัว ญาติพี่น้อง ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากที่สุด เพราะมีบทบาทตั้งแต่วัยเด็กและเป็นแหล่งถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อแบบแผนพฤติกรรม การปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์ต่างๆ ในชีวิต

2. ระบบการสนับสนุนจากกลุ่มเพื่อน (Peer Support System)

3. ระบบการสนับสนุนด้านศาสนาหรือแหล่งอุปถัมภ์ต่างๆ (Religious Organizations or Denominations) เป็นแหล่งที่จะช่วยให้มีการพบปะแลกเปลี่ยนความเชื่อ ค่านิยม คำสอน คำแนะนำเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ได้แก่ พระ นักบวช กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม

4. ระบบการสนับสนุนจากกลุ่มวิชาชีพด้านสุขภาพ (Health Professional Support System) เป็นแหล่งการสนับสนุนที่จะมีความสำคัญต่อเมื่อการสนับสนุนที่ได้รับจากครอบครัวเพื่อนสนิทไม่เพียงพอ

5. ระบบการสนับสนุนจากกลุ่มวิชาชีพอื่นๆ (Organized Support System not Directed by Health Professionals) เป็นการสนับสนุนจากกลุ่มบริการอาสาสมัคร กลุ่มช่วยเหลือตนเองเป็นกลุ่มที่เป็นสื่อกลางที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยส่งเสริมให้บุคคลปรับตัวกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้

สจ๊วต (อรอนงค์ ทรงสกุล. 2544 : 35 ; อ้างอิงจาก Stewart. 1989 : 268 - 285) แบ่งเครือข่ายทางสังคมออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มครอบครัว เครือญาติ คู่สมรส เป็นกลุ่มที่มีความผูกพันกันมาก มีปฏิสัมพันธ์กันบ่อยครั้ง และกลุ่มที่ไม่ใช่เครือญาติเป็นกลุ่มที่บุคคลเลือกที่จะติดต่อด้วยเหตุผลส่วนตัว มีความสนใจและค่านิยมที่สอดคล้องกัน มักเป็นกลุ่มเพื่อนที่อายุใกล้เคียงกัน รวมทั้งมีรูปแบบการดำเนินชีวิตคล้ายคลึงกัน ซึ่งกลุ่มของสังคม 2 กลุ่มนี้จะเป็นจะเป็นแหล่งที่ให้การสนับสนุนทางสังคมแก่บุคคลในทุกระดับตามลักษณะและความต้องการของแต่ละบุคคล โดย จริยาวัตร คมพยัคฆ์ (2531 : 96-106) ได้แบ่งกลุ่มของสังคมที่จะเป็นแหล่งของการสนับสนุนเป็น

2 ประเภท คือ กลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) เป็นกลุ่มสังคมที่มีความสนิทสนม และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นส่วนตัวสูง ได้แก่ ครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน ส่วนกลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group) เป็นกลุ่มสังคมที่มีความสัมพันธ์ตามแบบแผนและกฎเกณฑ์ที่วางไว้ ซึ่งจะมีอิทธิพลกำหนดบรรทัดฐานของบุคคลในสังคม ได้แก่ เพื่อนร่วมงาน กลุ่มวิชาชีพ และกลุ่มสังคมอื่นๆ ซึ่งคล้ายคลึงกับ อุบล นิวัติชัย (อรอนงค์ ทรงสกุล. 2544 : 35 ; อ้างอิงจาก อุบล นิวัติชัย.2537) ที่อ้างแนวความคิดของแคปแลนว่าจำแนกกลุ่มบุคคลในระบบการสนับสนุนทางสังคมเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้มีความผูกพันกันตามธรรมชาติ (Spontaneous or Natural Supprtive System) ประกอบด้วยบุคคลในครอบครัวสายตรง ได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ลูกหลาน สามีภรรยา และบุคคลที่อยู่ในครอบครัวใกล้ชิด ได้แก่ เพื่อนบ้าน เพื่อนที่ทำงาน คนรู้จักคุ้นเคย กลุ่มต่อมาคือ องค์กรและสมาคมที่ให้การสนับสนุน (Organized Support) คือกลุ่มบุคคลที่มารวมกันเป็นชมรม สมาคม และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มผู้ช่วยเหลือวิชาชีพ (Professional Health Care Workers) คือ บุคคลที่อยู่ในเครือข่ายงานส่งเสริม ป้องกันรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพของประชาชนโดยอาชีพ

อาจกล่าวโดยสรุปว่า แหล่งที่มาของการสนับสนุนทางสังคมจะได้มาจากบุคคลในกลุ่มครอบครัวซึ่งเป็นแหล่งสนับสนุนตามธรรมชาติ เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในสังคม เช่น เพื่อนสนิท ครู เพื่อนบ้าน บุคลากรทางการแพทย์

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับนั้นยังไม่มีผู้ที่ศึกษาโดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนองานวิจัยที่ศึกษาด้านความมีวินัยในตนเอง และความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยของความฉลาดทางอารมณ์ในด้านความสามารถในการควบคุมตนเอง คือ มีความสามารถในการจัดการกับอารมณ์และแรงกระตุ้นภายในได้อย่างเหมาะสม ตามแนวคิดของ โกลแมน (Goleman) ดังนี้

ศิริอร ขันธหัตถ์ (2527 : 71-75) ศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะบางประการของนักศึกษาประจำหอพักวิทยาลัยกับนักศึกษาเดินเรียนของวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่านักศึกษาประจำหอพักมีวินัยในตนเองและมีความรู้สึกรับผิดชอบสูงกว่านักศึกษาเดินเรียน เมื่อศึกษาเป็นรายด้าน พบว่า นักศึกษาประจำหอพักมีวินัยในตนเองสูงมากด้านการข่มใจและอดกลั้นในการปฏิบัติงานกับผู้อื่น ทั้งนี้แสดงว่าการอยู่ร่วมกันภายในหอพักวิทยาลัยทำให้นักศึกษาสามารถฝึกฝนและรู้จักปรับตัวทางด้านอารมณ์ได้เป็นอย่างดี นักศึกษาประจำหอพักยังเป็นผู้ที่มีวินัยในตนเองสูงเกี่ยวกับความมุ่งมั่นตั้งใจจริงที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ย่อท้อ แม้จะมีอุปสรรคขวางหน้าก็ตาม และนักศึกษาประจำหอพักมีความมีวินัยในตนเองด้านความสามารถบังคับใจตนเองอยู่ในระดับสูงกว่านักศึกษาเดินเรียนเพราะนักศึกษาประจำหอพักต้องอยู่ภายระเบียบข้อบังคับจนเคยชิน นักศึกษาจึงสามารถควบคุมตนเองได้ทำให้เป็นผู้มีวินัยในตนเองสูง แต่นักศึกษาเดินเรียนมีอิสระเสรีภาพ

มากกว่า ไม่ต้องอยู่ภายใต้ระเบียบข้อบังคับเหมือนนักศึกษาประจำหอพัก ทำให้ขาดโอกาสในการฝึกฝนบังคับตนเอง ส่วนด้านความรู้สึกรับผิดชอบพบว่านักศึกษาประจำหอพักมีความรู้สึกรับผิดชอบด้านครอบครัวและต่อตนเองสูงกว่านักศึกษาเดินเรียน ทั้งนี้อาจมาจากสาเหตุที่หอพักวิทยาลัยมีองค์ประกอบต่างๆที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะด้านความรู้สึกรับผิดชอบ เช่น จัดให้นักศึกษามีหน้าที่รับผิดชอบงานต่างๆภายในหอพัก ฝึกความเป็นประชาธิปไตยสนับสนุนให้มีการเลือกคณะกรรมการหอพักเพื่อช่วยกันดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกภายในหอพัก มีการประชุมปรึกษาหารือในการจัดกิจกรรมต่างๆในหอพัก ส่วนนักศึกษาเดินเรียนเนื่องจากพักอาศัยอยู่ตามสถานที่ต่างๆ เช่น หอพักเอกชน บ้านญาติ หรือบ้านตนเอง โอกาสและสิ่งแวดล้อมอาจจะไม่เอื้ออำนวยให้ในการฝึกฝนให้เป็นผู้มีความรู้สึกรับผิดชอบเหมือนกับนักศึกษาประจำหอพัก และ ลักษณี จรจรัสโสพส (2531:57)ได้ศึกษาความวิตกกังวลของนักเรียนหอพักและนักเรียนไปกลับของโรงเรียนสุรนารีวิทยา พบว่า นักเรียนหอพักและนักเรียนไปกลับมีคะแนนความวิตกกังวลด้านสังคมและด้านส่วนตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สาเหตุที่นักเรียนหอพักมีความวิตกกังวลด้านสังคม เช่น ความสัมพันธ์กับบุคคลในสังคม มากกว่านักเรียนไปกลับเพราะนักเรียนหอพักต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของหอพักอย่างเคร่งครัด ไม่มีโอกาสได้ออกไปไหนอย่างอิสระ จึงขาดโอกาสพบบุคคลทั่วๆไป และขาดความอบอุ่นเนื่องจากไม่ได้อยู่กับบิดามารดา ส่วนนักเรียนหอพักมีความวิตกกังวลด้านส่วนตัวน้อยกว่านักเรียนไปกลับนั้นเพราะว่านักเรียนหอพักไม่ต้องเผชิญกับปัญหาครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่ไม่ดี พ่อแม่ไม่ลงรอยกันและสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว แต่นักเรียนไปกลับนั้นต้องเผชิญกับสิ่งเหล่านี้อยู่ทุกวัน ซึ่งความวิตกกังวลเป็นปัจจัยหนึ่งที่อาจส่งผลให้นักเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำได้ ดังที่ ไฮน (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. 2542 : 143-144 ; อ้างอิงจาก Hein. 1999 : 43) กล่าวว่า บุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะไม่ถูกครอบงำโดยความกลัวหรือความวิตกกังวล

จากงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่านักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับมีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนภาพแห่งตนและความฉลาดทางอารมณ์

เคอร์ทิส (คมเพชร ฉัตรศุภกุล และ ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2544 : 13 ; อ้างอิงจาก Curtis. 2000 : 2812) ได้สำรวจเกี่ยวกับโครงการพิเศษของโปรแกรมการแนะแนวระดับมัธยมศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence Skills) และพัฒนามโนภาพแห่งตนของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมโครงการพัฒนาดังกล่าว แบ่งเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มเข้าโครงการสัปดาห์ละ 1 ครั้ง รวมจำนวน 6 ครั้ง ผลการศึกษาพบว่าจากการประเมินตนเองก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ นักเรียนมีทักษะความฉลาดทางอารมณ์เพิ่มมากขึ้นและมีมโนภาพแห่งตนดีขึ้น สำหรับทักษะความฉลาดทางอารมณ์ที่นักเรียนพัฒนาขึ้นนั้นได้แก่ ทักษะที่เกี่ยวกับการรู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น การ

แสดงความรู้สึกและอารมณ์ในการติดต่อเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ การปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่น การจัดการความเครียด ตลอดทั้งความสามารถในการควบคุมและบริหารอารมณ์ สอดคล้องกับ รัชนี สุวะมาตย์ (2544:115) ที่ศึกษาผลของการฝึกการเห็นคุณค่าในตนเองตามกรอบแนวคิดของชิคโคนที่มีต่อระดับความฉลาดทางอารมณ์และพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 20 คน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบกึ่งทดลอง เป็นแบบมีกลุ่มควบคุมและมีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (Pretest-Postest Control Group Design) ผลการวิจัยพบว่า 1) หลังการทดลองนักเรียนที่ได้รับการฝึกการเห็นคุณค่าในตนเองตามกรอบแนวคิดของชิคโคนจะมีระดับความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกการเห็นคุณค่าในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) หลังการทดลองนักเรียนที่ได้รับการฝึกการเห็นคุณค่าในตนเองตามกรอบแนวคิดของชิคโคนจะมีระดับความฉลาดทางอารมณ์สูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ เพียร์ส และแฮริส (สุภาพร อ่อนน้อม. 2545 : 22 ; อ้างอิงจาก Piers and Harris.1954) ศึกษามโนภาพแห่งตนของเด็ก กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและหญิงในระดับ 3 , 6 และ 10 ผลปรากฏว่า มโนภาพแห่งตนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มโนภาพแห่งตนมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนในระดับ 3 และ 10 มีมโนภาพแห่งตนสูงกว่าระดับชั้น 6 ที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .01 ตามลำดับ

นอกจากนี้มีผู้ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับความวิตกกังวล และการปรับตัว ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นองค์ประกอบย่อยของความฉลาดทางอารมณ์ โดยที่ อรพินทร์ ชูชม และ อัจฉรา สุขารมณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์และรองศาสตราจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2532 : 58) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น พบว่ามโนภาพแห่งตน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น โดยมโนภาพแห่งตนเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลสำคัญเป็นอันดับ 1 ในการพยากรณ์ความสามารถในการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น และ อรอนงค์ ทรงสกุล (2544 : 76) ศึกษาพบว่ามโนภาพแห่งตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยวัยรุ่นที่มีมโนภาพแห่งตนดีปรับตัวได้ดีกว่าวัยรุ่นที่มีมโนภาพแห่งตนไม่ดี สอดคล้องกับ สมศรี บุญอรุณรักษา (2539 :70) ที่ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเครือคาทอลิก พบว่ามโนภาพแห่งตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัว เช่นเดียวกับ จงกลนี ตุ้ยเจริญ (2540 :119) ที่ศึกษาเรื่องสัมพันธภาพของวัยรุ่นกับบิดามารดา การเห็นคุณค่าในตนเองกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้น พบว่า วัยรุ่นที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองแตกต่างกันมีการปรับตัวแตกต่างกัน โดยวัยรุ่นที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองระดับสูงจะมีการปรับตัวได้ดีกว่าวัยรุ่นที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองระดับปานกลางและต่ำ นอกจากนี้ เฮมด์ (สุภาพร วีรดาวิญญู.2538 : 30 ; อ้างอิงจาก Hamed.1967) ได้ศึกษาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองกับโครงสร้างทางบุคลิกภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นจำนวน 170 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self-Concept Scale) และการปรับตัว ระดับสติปัญญา บุคลิกภาพ การรับรู้

การเข้าสังคม ผลการวิจัยพบว่าเด็กวัยรุ่นที่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวกมีการปรับตัว การรับรู้ และการเข้าสังคมได้ดีกว่าผู้ที่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางลบ

จากงานวิจัยที่กล่าวมาสรุปได้ว่า มโนภาพแห่งตนและความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กันทางบวก โดยนักเรียนที่มีมโนภาพแห่งตนดีจะมีความฉลาดทางอารมณ์สูง มีความวิตกกังวลต่ำ ปรับตัวได้ดี มีความมั่นใจในตนเอง ประเมินตนเองได้อย่างถูกต้องตรงความเป็นจริง และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์นั้นมีน้อย ผู้วิจัยจึงขอเสนองานวิจัยที่ศึกษาองค์ประกอบย่อยของความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการปรับตัว และการควบคุมจัดการกับอารมณ์ของตนเองที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม สามาถจัดการกับความเครียดได้ดังที่

วีตอน (อุไร ชมมะลิ. 2542 : 80 ; อ้างอิงจาก Wheaton. 1985) ศึกษาพบว่า กลไกการทำงานของการสนับสนุนทางสังคมมีผลต่อการลดความเครียดโดยตรง และอีกบทบาทหนึ่งของการสนับสนุน คือ เป็นตัวกันชน (Stress Buffering) ซึ่งดูดซับผลกระทบที่เกิดจากความเครียด และลดโอกาสการเกิดภาวะวิกฤตในชีวิต แหล่งทางสังคมจะช่วยเป็นตัวกันชนให้ความเครียดของบุคคลนั้นน้อยลงโดยการให้การสนับสนุนทางสังคมที่แข็งแรงมาก และผลการศึกษาหลายชิ้นของ อาร์ลิง (อุไร ชมมะลิ. 2542 : 81 ; อ้างอิงจาก Aring. 1987 :145) ได้ผลที่สอดคล้องกันว่า การสนับสนุนทางสังคมมีผลโดยตรงต่อการลดความเครียดในชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลนั้นมีสุขภาพจิตดีและมีความพึงพอใจในชีวิตด้านจิตใจที่ดี ฉะนั้นนักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากจึงส่งผลดีต่อสุขภาพจิต การที่นักเรียนมีสุขภาพจิตแตกต่างกันอาจเป็นเพราะนักเรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางสังคมจากผู้ปกครองทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ในลักษณะของการได้รับความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ ความรัก ความเข้าใจ สิ่งของ การเงินและข้อแนะนำ จากสิ่งต่างๆที่นักเรียนได้รับข้างต้นจะช่วยให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตซึ่งส่งผลให้นักเรียนมีสุขภาพจิตดี แต่ในทางตรงกันข้ามถ้านักเรียนไม่ได้รับสิ่งดังกล่าวข้างต้น ความเครียดก็จะเกิดขึ้นในชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตได้

สำหรับในประเทศไทยได้มีการทำการวิจัย และสรุปผลไว้ใกล้เคียงกัน ดังนี้

ลักขณา แพทยานันท์ (2542 :156-161) ศึกษาพบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเชาวน์อารมณ์ และการสนับสนุนทางสังคมสามารถทำนายเชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุขได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากการสนับสนุนทางสังคมเป็นความรู้สึกของบุคคลถึงการได้รับการยอมรับ การได้รับความรัก ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่น ช่วยให้บุคคลเผชิญความเครียดได้ดี และสามารถปรับตัวได้ถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้รับการสนับสนุนทางด้าน

อารมณ์ช่วยทำให้บุคคลรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง มีความมั่นคงทางอารมณ์ ดังที่ บังอร โสพสและอัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล (2539 : บทคัดย่อ) ได้กล่าวว่าการขาดการสนับสนุนและกำลังใจจากบุคคลที่แวดล้อม ทั้งคนในครอบครัว ญาติมิตร หัวหน้า และเพื่อนร่วมงาน ทำให้บุคคลมีความเครียดในการทำงานเพิ่มขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลแวดล้อมดังกล่าวช่วยปัดเป่าบรรเทาความเครียด ซึ่งความสามารถในการจัดการความเครียดจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเชาวน์อารมณ์ สอดคล้องกับ เพ็ญศรี วรสัมปติ (2537 : 80) ศึกษาพบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมเผชิญความเครียดของวัยรุ่นตอนต้น การที่บุคคลซึ่งได้รับการสนับสนุนทางสังคมสูงปรับตัวได้ดีกว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมต่ำ เนื่องจากการสนับสนุนทางสังคมจะมีผลต่อการตอบสนองต่อความเครียดของบุคคล การสนับสนุนทางสังคมที่ได้รับทำให้บุคคลสามารถควบคุมตนเองและแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น การได้รับความช่วยเหลือในหลาย ๆด้านไม่ว่าจะเป็นการช่วยประคับประคองทางจิตใจ การให้ความรักความเข้าใจ การสนับสนุนให้มีการพัฒนา การให้ความช่วยเหลือทางการเงิน วัตถุสิ่งของ เป็นแหล่งประโยชน์ที่จะช่วยให้วัยรุ่นตอนต้นผ่านช่วงเวลาวิกฤตไปได้อย่างราบรื่น และไม่เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาในวัยผู้ใหญ่ต่อไป และ อรอนงค์ ทรงสกุล (2544 : 78) ศึกษาพบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยวัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมสูงปรับตัวได้ดีกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมต่ำ นอกจากนี้ อุไร ชมมะลิ (2542 : 80) ศึกษาเรื่องสุขภาพจิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมต่างกันมีสุขภาพจิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ ณฐวรรณ ฐิตะโภคา (2544 : 139) ศึกษาเรื่องสุขภาพจิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนมหรรณพาราม สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 408 คน พบว่านักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมต่างกันมีสุขภาพจิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งนักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากมีสุขภาพจิตดีกว่านักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมปานกลางและน้อย ทั้งนี้เป็นเพราะบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ตลอดทั้งครูอาจารย์และเพื่อนๆ ให้ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ ความรักความเข้าใจ สิ่งของ การเงินและข้อแนะนำต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ที่นักเรียนได้รับก่อให้เกิดความพึงพอใจในชีวิต ส่งผลให้นักเรียนมีสุขภาพจิตดี

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสนับสนุนทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กันทางบวก โดยนักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมสูงจะมีอารมณ์มั่นคง ปรับตัวได้ดี มีสุขภาพจิตที่ดี ทั้งนี้เพราะการสนับสนุนทางสังคมมีผลต่อการลดความเครียด

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์

บลูม (Broom) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียนและการเรียนในระบบโรงเรียนเป็นจำนวนมากและได้นำเสนอทฤษฎีโดยเน้นว่าผู้เรียนส่วนใหญ่จะมีความสามารถทางการเรียนรู้ อัตราการเรียนรู้ และแรงจูงใจที่จะเรียนงานใหม่ต่อไปคล้ายคลึงกันมากเมื่อได้อยู่ในสภาพการเรียนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งตัวแปรสำคัญตัวหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน คือ ลักษณะทางอารมณ์ ซึ่งกำหนดสภาพอารมณ์ของผู้เรียน บลูมได้หาค่าตัวแปรดังกล่าวที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ปรากฏว่าลักษณะทางด้านอารมณ์ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประมาณร้อยละ 25 (วาสนา แฉล้มเขตร. 2525 : 13 ; อ้างอิงจาก Broom. 1982) สอดคล้องกับ Prescott (เรวดี ภู่ทอง. 2544 : 48 ; อ้างอิงจาก Prescott. 1961) กล่าวว่าองค์ประกอบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ได้แก่ การแสดงออกทางความฉลาดทางอารมณ์ ทั้งนี้มาจากการเรียนรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง รู้ว่าสภาพการณ์ควรทำเช่นไรจึงเหมาะสมที่สุด การรู้ตัวเองสามารถทำให้หาทางออกให้กับอารมณ์หรือทางที่จะหลุดพ้นอารมณ์นั้นให้ได้ด้วย ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ ผลที่ตามมาจะทำให้รู้สึกสบายใจ ประสิทธิภาพในการใช้ความคิดเพิ่มขึ้นทำให้มีความสัมพันธ์ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามไปด้วย ดังที่ ทาเปีย (วิณี ชิดเชิดวงศ์ .2545 : 50 ; อ้างอิงจาก Tapia.1999. Abstract) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของความฉลาดทางอารมณ์ซึ่งวัดด้วยแบบสำรวจความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence Inventory : EQI) กับคะแนนเชาวน์ปัญญาจากแบบทดสอบของโอติส เลนนอน (Otis-Lennon School Ability Test) และ ตัวแปรอื่นๆได้แก่ ความสามารถด้านภาษา และด้านจำนวน จากแบบทดสอบวัดความถนัดในการเรียน , เกรดเฉลี่ย, ภูมิหลัง, เพศ และระดับการศึกษาของบิดามารดา แบบสำรวจความฉลาดทางอารมณ์ (EQI) มีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและมีความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .81 ผลการศึกษาพบว่า คะแนนการวัดความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กับคะแนนจากแบบทดสอบของโอติส เลนนอน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ มีความสัมพันธ์กับเชาวน์ปัญญาอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ มีความสัมพันธ์กับเกรดเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีความสัมพันธ์กับภูมิหลังและระดับการศึกษาของพ่อแม่อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เพศหญิงมีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่ เทอดศักดิ์ เดชคง (2542: 44) ได้กล่าวถึงนักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด โรเบิร์ต โรเซนทาล ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความเข้าใจ เห็นใจผู้อื่นไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นองค์ประกอบย่อยของ EQ โดยเขาได้สร้างแบบทดสอบที่เรียกว่า พีโอเอนเอส (PONS = Profile of Nonverbal Sensitivity) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความสามารถในการจับความรู้สึกของผู้อื่น โดยดูจากท่าทาง สีหน้า อย่างใดอย่างหนึ่งของตัวละครในวีดีโออารมณ์ต่างๆที่แสดงมีความหลากหลาย ตั้งแต่โกรธจัดไปจนสีหน้าขอโทษ สำนึกผิด หรือจากเกลียดไปสู่ความรัก โดยลองทดสอบอาสาสมัครจำนวน 7,000 คน ได้ข้อสรุปว่าความสามารถในการอ่านอารมณ์ที่ดีจะทำให้คนคนนั้นปรับตัวกับภาวะทางอารมณ์เข้ากับผู้อื่นได้ดี ชอบมีกิจกรรม

มากกว่าเก็บตัว และพบว่าความสามารถที่จะจับอารมณ์นี้เพศหญิงจะทำได้ดีกว่าเพศชาย สำหรับในเด็กที่มีการทดสอบในนักเรียน 1,000 กว่าคน โดยได้เปรียบเทียบพีโอเอนเอส (PONS) กับไอคิว (IQ) หรือเอสเอที (SAT) พบว่าเด็กนักเรียนที่มีความสามารถในการอ่านอารมณ์สูงมากจะเรียนหนังสือได้ดีกว่ากลุ่มที่ด้อยความสามารถในการอ่านอารมณ์ แม้ว่าโดยเฉลี่ยแล้วไอคิวของกลุ่มแรกไม่ได้สูงไปกว่าคนอื่นๆ เลย ผลเช่นนี้เข้าใจว่าน่าจะเกิดจากการควบคุมอารมณ์ของตนเอง ปรับตัวเข้ากับอารมณ์ของผู้อื่นได้ หรือแม้แต่รู้จักตอบสนองครูได้อย่างดี ทำให้ครูรู้สึกเอ็นดูเป็นพิเศษ

ส่วน กิล (วจิราภรณ์ ไชยรัตน์. 2539 : 31 ; อ้างอิงจาก Gill. 1962 : 144) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการปรับตัว ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นองค์ประกอบย่อยของความฉลาดทางอารมณ์ โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปรับตัวทางอารมณ์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการศึกษาพบว่าผู้ที่มีผลการเรียนดีจะสามารถแก้ปัญหาในด้านการปรับตัวได้ดีกว่าผู้ที่มีผลการเรียนไม่ดี ดังที่ กรอนลันด์ (วจิราภรณ์ ไชยรัตน์. 2539 : 31 ; อ้างอิงจาก Gronlund. 1959 :176) ได้ศึกษาพบว่าผู้ที่มีผลการเรียนไม่ดีจะมีความตึงเครียดทางอารมณ์มาก ไม่มีความสุข และต้องออกจากโรงเรียนก่อนสำเร็จไปเป็นจำนวนมาก และ ริงเนสส์ (นลินี ธรรมอำนวยสุข. 2541 : 49-50 ; อ้างอิงจาก Ringness. 1968 : 141) ศึกษากับเด็กระดับเก้า พบว่า พวกที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมีปัญหาทางด้านครอบครัวและทางโรงเรียน ดื้อ ขัดขืน มีความพลุ่งพล่านทางอารมณ์ และมีอาการทางประสาทมากกว่าพวกที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เพราะพวกที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจะเป็นคนที่มีความรับผิดชอบ ควบคุมตัวเองได้ เข้าสังคมได้ดีและมีความอดทนทางอารมณ์และจิตใจ นอกจากนี้ เทเลอร์ (อริศรา วิระยะปราโมทย์. 2539 : 51 ; อ้างอิงจาก Ringness.1968 : 140) ได้ศึกษาพบว่าคนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจะมีการปรับตัวทางด้านอารมณ์ให้เข้ากับสิ่งต่างๆได้ดีกว่าคนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าคนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงได้รับรางวัลในสังคม มีทัศนคติที่ดีต่อตัวเองและคนอื่นในโรงเรียน

แต่การศึกษาของซูตาร์โซ และคณะ (อุไร จักษ์ตรีมงคล. 2545 : 25 ; อ้างอิงจาก Sutarso,et al.1996 : Abstracts ; ERIC) เรื่องผลกระทบของเพศและเกรดเฉลี่ย (GPA) ที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ใช้แบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ที่สร้างขึ้นเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษามหาวิทยาลัยจำนวน 138 คน นำมาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรพหุคูณ โดยให้ความฉลาดทางอารมณ์เป็นตัวแปรตาม (การรู้จักตนเอง ความมีเมตตากรุณา และการปรับตัว) และให้เพศกับเกรดเฉลี่ยเป็นตัวแปรอิสระ ผลการวิเคราะห์ที่ได้คือเพศหญิงมีคะแนนสูงกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญในด้านการรู้จักตนเองและความมีเมตตา ส่วนในด้านการปรับตัวนั้นทั้งสองเพศมีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ไม่ต่างกัน ส่วนเกรดเฉลี่ยไม่มีผลต่อคะแนนความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญ

สำหรับในประเทศไทยได้มีการทำการวิจัย และสรุปผลไว้ใกล้เคียง ดังนี้

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 : 112-119) ได้ทำการสร้างแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ตามกรอบแนวคิดของเมเยอร์และซาโลเว (1997) และโกลแมน (1998) เรียกว่า "EQ 99"

มีจำนวนทั้งสิ้น 90 ข้อ และนำไปทดลองใช้กับนักศึกษามหาวิทยาลัยหอการค้าชั้นปีที่ 1-4 จำนวน 217 คน พบว่าแบบวัดที่สร้างขึ้นมีค่าความเชื่อมั่นในระดับสูง (0.93) และเมื่อพิจารณาคะแนนที่ได้จากแบบวัดกับข้อมูลด้านชีวประวัติพบว่า 1) เพศหญิงมีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญ 2) สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวมีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญ 3) การปรึกษาหารือกับพี่น้องและครูอาจารย์เมื่อเวลามีปัญหามีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญ 4) ผลการเรียนมีความสัมพันธ์กับคะแนนความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญ 5) อายุมีความสัมพันธ์กับคะแนนความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับ เรวดี ภู่ทอง (2544: 53) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนกัลยาณวัตร จังหวัดขอนแก่น จำนวน 531 คน พบว่า ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์สามารถพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้ 1 ความสามารถ คือ ความสามารถในการตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเอง โดยทำนายได้ร้อยละ 5.6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับแนวคิดของ Goleman (เรวดี ภู่ทอง.2544 : 50 ; อ้างอิงจาก Goleman.1998) ที่กล่าวว่าการตระหนักรู้ตนเอง คือ ความรู้สึกโน้มเอียงของตน หยั่งรู้ความเป็นไปได้ของตน รวมทั้งความพร้อมของตนในแง่ต่างๆ คือ รู้เท่าทันในอารมณ์ของตน สาเหตุที่ทำให้เกิดความรู้สึกนั้น และผลที่ตามมา ประเมินตนเองได้ตามจริง รู้จุดแข็งจุดอ่อนของตนเอง และการตระหนักตนเองในลักษณะดังกล่าวสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียน และช่วยให้การเรียนดีมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้ นอกจากนี้การตระหนักรู้ยังเป็นความสามารถที่มีอิทธิพลต่อการกระทำของตนเอง เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง เช่น รู้ตัวว่าตนเองได้คะแนนวิชาคณิตศาสตร์ไม่ดีและตนเองก็รู้ว่าการเรียนวิชานี้มีความจำเป็นและสำคัญต่ออนาคตของตน ดังนั้นตนเองจึงต้องพยายามและหมั่นฝึกฝนทำความเข้าใจตั้งใจเรียนกับวิชานี้ให้มากขึ้น เป็นต้น ส่วนการที่สามารถทำนายได้เพียงร้อยละ 5.6 นั้น เนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้นจะต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมของครอบครัวนักเรียน คุณลักษณะของผู้สอนและผู้เรียน หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เป็นต้น และ เทอดศักดิ์ เดชคง จิตแพทย์ โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ (2543 : 59-62) ได้ใช้แบบทดสอบความฉลาดทางอารมณ์ โดยแบ่งออกเป็นสามส่วน ส่วนแรกและส่วนที่สองเป็นการประเมินตนเอง แต่ส่วนที่สามจะเป็นการประเมินโดยครูประจำชั้น ในส่วนแรกเป็นการตรวจสอบความสามารถทางอารมณ์ ได้แก่ ความเข้าใจเห็นใจผู้อื่น ความมีสติรู้ตน และความสามารถแก้ไขข้อขัดแย้ง ส่วนที่สองและสามเป็นการให้คะแนนเรื่องความสุขและความเป็นคนดี ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบดังกล่าวไปใช้กับเด็กมัธยมที่ โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ โดยแยกเป็นเด็กเก่ง (ห้องคิงและควีนส์) กับเด็กห้องธรรมดา จำนวนนักเรียนนั้นมากกว่า 200 คน พบว่า 1) เด็กห้องเก่งมีความสามารถทางอารมณ์ต่ำกว่านักเรียนในห้องธรรมดา โดยสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ครูผู้สอนของทั้ง 2 ห้องว่า เด็กห้องเก่งขาดน้ำใจจะรับผิดชอบในเรื่องของตน แต่จะไม่รับผิดชอบในสิ่งที่ตนไม่ได้รับประโยชน์ เด็กห้องเก่งมีระดับความไม่พอใจในตนเอง

สูงกว่าอาจเพราะได้รับความคาดหวังสูง หรือถูกผลักดันมากเกินไป ทำให้เสี่ยงต่อความเครียดและอาจเกิดปัญหาทางอารมณ์ในอนาคตได้ 2) เด็กห้องเก่งมีระดับความสุขต่ำกว่านักเรียนในห้องธรรมดา ทั้งนี้สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ครูหลายท่านที่ได้ให้ความเห็นว่า เด็กห้องธรรมดาจะมีอารมณ์ขัน แม้ว่าจะเรียนไปเล่นไปบ้างแต่ก็ผ่านวัตถุประสงค์การเรียนได้ เมื่อเด็กเก่งสอบได้คะแนนไม่ดีเพียงเล็กน้อยจะไม่พอใจและเกิดความเครียดทันที ผิดกับเด็กธรรมดาที่จะทำใจยอมรับได้ง่ายกว่า 3) เด็กห้องเก่งมีแนวโน้มที่จะมองตนเองว่ามีความสามารถทางอารมณ์ (ความพึงพอใจ ความคิดแง่บวก ความรับผิดชอบ น้ำใจฯลฯ) น้อยกว่าเด็กห้องธรรมดา ซึ่งเด็กห้องเก่งรู้ตัวเหมือนกันว่าตนเอาแต่เรื่องเรียน ไม่ค่อยสนใจการทำงานร่วมกับผู้อื่น หรือการมีน้ำใจ และ 4) ครูมีแนวโน้มจะให้คะแนนความสุขและการเป็นคนดีแก่เด็กห้องเก่งสูงกว่าเด็กห้องธรรมดา เนื่องจากครูประจำชั้นห้องธรรมดามักประเมินเด็กตามความเป็นจริง ขณะที่ครูประจำชั้นห้องเก่งมักมองเด็กของตนว่ามีความสุขและเป็นคนดีมากกว่าที่เด็กประเมินตนเองหรือครูประจำวิชาให้ข้อมูล ทั้งนี้เข้าใจว่าน่าจะมีส่วนของความโน้มเอียงปะปนอยู่มากจากการทดสอบความฉลาดทางอารมณ์

แต่ผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นขัดแย้งกับ ลักขณา แพทยานันท์ (2542 : 156) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การสนับสนุนทางสังคม และความผาสุกทางจิตวิญญาณกับเชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 428 คน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยศึกษาจากคะแนนเฉลี่ยสะสมของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุขไม่มีความสัมพันธ์กับเชาวน์อารมณ์

จากงานวิจัยที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีผลต่อจิตใจ อารมณ์และพฤติกรรมของเด็ก โดยเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจะมีความมั่นคงทางอารมณ์ ปรับตัวได้ดี เนื่องจากได้รับรางวัลในสังคม มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น ต่างจากเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำจะมีความวิตกกังวล มีความตึงเครียดทางอารมณ์ แต่ขณะเดียวกันเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมักสนใจแต่เรื่องการเรียนเพื่อให้สอบได้คะแนนดี อาจทำให้เกิดความกดดัน มีความตึงเครียดสูง ขาดการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้เช่นกัน

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพครอบครัวและความฉลาดทางอารมณ์

ปัจจัยสภาพครอบครัวน่าจะมีผลต่อระดับความฉลาดทางอารมณ์ด้วยเหตุที่ทักษะทางอารมณ์เริ่มจากที่บ้าน จากการมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ปกครองและเด็ก ผู้ปกครองจะช่วยเด็กในการระบุและให้ความหมายกับอารมณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ให้เด็กเคารพในความรู้สึกของตนเอง และเป็นที่เริ่มต้นให้เด็กเชื่อมโยงเข้ากับสถานการณ์ทางสังคมอื่น และถือเป็นแหล่งพื้นฐานความรู้ทางอารมณ์ ซึ่งแต่ละบ้านมีความแตกต่างกัน ดังนั้นโอกาสที่จะเรียนรู้ทักษะทางอารมณ์ก็จะต่างกัน (จิตสุภา ไวทยวรรณ. 2543 : 36 ; อ้างอิงจาก Mayer & Salovey,1997) ดังการวิจัยของ Gottman (จิตสุภา ไวทยวรรณ. 2543 : 36-37 ; อ้างอิงจาก Lyle. 1999) ได้ศึกษาความฉลาดทางอารมณ์กับครอบครัว

จำนวน 119 ครอบครัว พบว่าผู้ปกครองที่ทำหน้าที่เป็นผู้ฝึกฝนอารมณ์ที่ดี คือ ผู้ที่สามารถช่วยเด็กได้พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ จะมีผลต่อการมีชีวิตที่ดีของเด็ก คือเด็กจะมีสุขภาพที่ดี ผลการเรียนดี เข้ากับเพื่อนได้ มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาน้อย ประสบกับความรู้สึกทางลบน้อยและมีความรู้สึกในทางที่ดีมากกว่า

แต่สภาพครอบครัวแตกแยกไม่ว่าจะเป็นครอบครัวที่มีเฉพาะบิดาหรือมารดาเพียงคนเดียว หรือไม่มีทั้งบิดาและมารดา ก็ก่อให้เกิดความเจ็บปวดและปัญหาตามมา คือ เด็กจะมีความเจ็บปวดทางอารมณ์ยาวนาน เด็กจะมีความอ่อนไหวมากกว่าคนอื่นเมื่อต้องเผชิญกับความกดดันเท่ากัน (ชมนุช บุญสิทธิ์. 2541 : 46-47 ; อ้างอิงจาก Mavis E. 1979 : 811) ดังที่ แคนเนอร์ และคนอื่นๆ (ชมนุช บุญสิทธิ์. 2541 : 48 ; อ้างอิงจาก Kanner and Other.1957 : 167) ศึกษาผู้ป่วยในโรงพยาบาลจิตเวช พบว่า มีเด็กประมาณ 30% ที่เข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลโรคจิตมาจากครอบครัวที่ขาดพ่อแม่หรือขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวแตกแยก ต้องพลัดพรากจากครอบครัวอย่างกระทันหัน เช่น การตาย การเจ็บป่วย ถูกแยกจากบิดามารดา ปัญหาการหย่าร้าง ทำให้เด็กรู้สึกว่าอ้างว้าง ว้าเหว่ สอดคล้องกับการศึกษาของ มันโร (ชมนุช บุญสิทธิ์ . 2541 : 48 ; อ้างอิงจาก Munro.1966 : 433 – 457) พบว่า ผู้ป่วยจิตเวชทั่วไปร้อยละ 19.5 ขาดบิดามารดาหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก่อนอายุ 16 ปี และเมื่อเปรียบเทียบผู้ป่วยอารมณ์เศร้ากับคนปกติ พบว่าพวกที่มีอารมณ์เศร้าสูญเสียบิดาหรือมารดาก่อนอายุ 16 ปี มากกว่าคนปกติ นอกจากนี้ เฮอร์ล็อค (นลินี ธรรมอำนวยสุข .2541 : 67 ; อ้างอิงจาก Herlock.1964 : 661) ศึกษาพบว่าเด็กที่รู้สึกว่าพ่อแม่รังเกียจ ไม่ต้องการหรือพ่อแม่แยกทางกัน เด็กจะเกิดความหวาดกลัว ขาดที่พึ่งทางใจ และมีชีวิตอยู่ด้วยความหวาดระแวง เมื่อไปที่โรงเรียนเด็กจะไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆได้ ต่อมา ฮอดก์ เวสเลอร์ และบอลลัน ไทด์ (อัญชลี วงศ์ทางสวัสดิ์ . 2531 : 33 ; อ้างอิงจาก Hodges, Weshesler and Ballantic.1979) ได้ศึกษาพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง ผลการศึกษาพบว่าเด็กมีปัญหาทางอารมณ์และปัญหาในการตัดสินใจ อีกทั้งการหย่าร้างของพ่อแม่จะมีผลต่อพื้นฐานความมั่นคงทางจิตใจ เด็กจะมีความรู้สึกว่าอับอายและมีปมด้อยมาก และ มอรัน (วจิราภรณ์ ไชยรัตน์.2539 : 31-32 ; อ้างอิงจาก Moran.1990 :53-47) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาการปรับตัวทางอารมณ์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของวัยรุ่นตอนต้นที่มาจากครอบครัวแตกแยก ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยส่งผลต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหาการปรับตัวทางอารมณ์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำของวัยรุ่นกลุ่มดังกล่าว ได้แก่ ความรู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้งจากบิดามารดา กับเหตุการณ์ต่างๆที่ต้องเผชิญอันเนื่องมาจากการแตกแยกของครอบครัว

สำหรับในประเทศไทยได้มีการทำการวิจัย และสรุปผลไว้ใกล้เคียงกัน ดังนี้

สาโรจน์ คำรัตน์ (2522 : 102-103) ได้ศึกษาเรื่องสุขภาพจิตของผู้ที่อยู่ในวัยรุ่น พบว่าผู้ที่อยู่ในวัยรุ่นร้อยละ 35 มีแนวโน้มเป็นคนมีอารมณ์อ่อนไหวง่าย คิดมาก มีความวิตกกังวลสูง เมื่อมีปัญหาสะเทือนอารมณ์ มีความโน้มเอียงที่จะเป็นโรคประสาทได้ง่ายและปัญหาภายในบ้านที่ไม่

สบายใจมากที่สุด คือ ปัญหาการเงิน รองลงมา คือ ปัญหาที่บิดาและมารดาไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับ ชิรวัฒน์ นิจเนตร (2526 : 197) ศึกษาพบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวแตกแยกมีมโนภาพแห่งตนต่ำกว่า ซึมเศร้ามากกว่า วิตกกังวลและมีสุขภาพจิตรวมเสื่อมกว่าเด็กวัยรุ่นจากครอบครัวปกติ ซึ่ง ณรงค์ศักดิ์ ตะละภัฏ (2526 : 46-48) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของครอบครัวต่อการพัฒนาบุคลิกภาพว่า ครอบครัวที่ไม่ลงรอยกันในชีวิตสมรสและบ้านแตก ผู้รับเคราะห์แทนก็คือลูกนั่นเอง ผลจากการหย่าร้างของพ่อแม่พบว่าเด็กมีอาการซึม หงอยเหงา ว้าเหว่ คิดมากและมีปัญหาในการปรับตัว เช่นเดียวกับ มาโนช สุขฤกษ์ (2526 : 65) กล่าวว่าเด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวที่ขาดความสมบูรณ์ ซึ่งเป็นผลมาจากการตาย การหย่าร้าง พ่อแม่แยกกันอยู่ และสภาวะอื่นๆที่ทำให้สูญเสียพ่อแม่ จะทำให้เด็กขาดความรักและความอบอุ่นที่ควรจะได้รับ เป็นคนมีปมด้อยในตนเอง เมื่อโตขึ้นจะประสบปัญหาการปรับตัวและการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น สอดคล้องกับ สุชา จันทร์เอม และ สุรางค์ จันทร์เอม (2529 : 166-167) ได้กล่าวว่าถ้าเด็กมาจากครอบครัวที่แตกแยก กล่าวคือบิดามารดาหย่าร้าง แยกกันอยู่ หรือบิดามีภรรยาหลายคน ซึ่งบุตรของภรรยาแต่ละคนได้รับความรักไม่เท่าเทียมกันจะทำให้เด็กขาดความสุข เกิดการเบื่อหน่ายบ้าน คิดว่าตนไม่เป็นที่ปรารถนาของครอบครัวจึงกลายเป็นเด็กที่มีปัญหาในที่สุด และ สุวิมล เต่นสมุทร (2533 : 99) ได้ศึกษาภาวะ สุขภาพจิตของเยาวชนในจังหวัดสุรินทร์ และเปรียบเทียบสุขภาพจิตของเยาวชน กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนอายุ 15-25 ปี จำนวน 1,193 คน ผลการศึกษาพบว่าเยาวชนที่บิดามารดาหย่าร้างกันมีปัญหาสุขภาพจิตมากที่สุด รองลงมาเป็นเยาวชนที่บิดามารดาถึงแก่กรรม ทั้งนี้น่าจะเป็นเพราะว่าเยาวชนเหล่านี้ได้รับความรักความอบอุ่นจากผู้ปกครองน้อย หรือถูกละเลยทอดทิ้งจนทำให้รู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า ขาดความมั่นคงทางจิตใจ ส่วนเยาวชนที่บิดามารดาอยู่ด้วยกันมีปัญหาสุขภาพจิตน้อยที่สุด สอดคล้องกับ นิลวรรณ ศิริอังกูล (2535 : 76) ได้ศึกษาสุขภาพจิตของนักเรียนในชุมชนแออัดเขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายหญิง อายุระหว่าง 11-16 ปี จำนวน 543 คน ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่อยู่ในครอบครัวปกติมีสุขภาพจิตด้านการปรับตัวทางอารมณ์ดีกว่านักเรียนที่อยู่ในครอบครัวแตกแยก

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สภาพครอบครัวและความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กันทางบวก โดยที่สภาพครอบครัวส่งผลต่อวัยรุ่นอย่างมากโดยเฉพาะครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ย่อมมีผลกระทบทางด้านจิตใจ อารมณ์และพฤติกรรม ซึ่งมีแนวโน้มต่อการเสี่ยงที่จะมีปัญหาต่างๆมากกว่าวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวพ่อแม่อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข

บทที่ 3
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 จำนวนทั้งหมด 600 คน แยกเป็นนักเรียนประจำ จำนวน 86 คน และนักเรียนไปกลับ จำนวน 514 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 จำนวนทั้งหมด 207 คน ซึ่งได้มาจากการประมาณกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยด้วยความเชื่อมั่น 95% เมื่อเทียบจากตารางจำนวนกลุ่มตัวอย่าง (Yamane. 1970) โดยแยกเป็นนักเรียนประจำ จำนวน 70 คน และนักเรียนไปกลับ จำนวน 137 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) มีขั้นตอนการสุ่มดังนี้

1. แบ่งนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับตามชั้นปีที่ศึกษา ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 ตามลำดับ

2. สุ่มนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับในแต่ละระดับชั้นที่ศึกษาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วนจำนวนนักเรียนประจำต่อนักเรียนไปกลับในแต่ละระดับชั้นที่ศึกษา 1 : 2 ได้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนประจำ จำนวน 70 คน และนักเรียนไปกลับ จำนวน 137 คน ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับประชากรและกลุ่มตัวอย่างแสดงไว้ในตาราง 1

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประเภทของนักเรียน	มัธยมศึกษาปีที่ 2		มัธยมศึกษาปีที่ 3		รวม	
	ประชากร	ตัวอย่าง	ประชากร	ตัวอย่าง	ประชากร	ตัวอย่าง
นักเรียนประจำ	49	40	37	30	86	70
นักเรียนไปกลับ	251	70	263	67	514	137
รวม	300	110	300	97	600	207

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว ได้แก่ ประเภทของนักเรียน สภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์

ตอนที่ 3 แบบวัดมโนภาพแห่งตน

ตอนที่ 4 แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับประเภทของนักเรียน สภาพครอบครัว และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตัวอย่างแบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ❑ หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของนักเรียน

1.ประเภทของนักเรียน

❑ นักเรียนประจำ คือ อยู่หอพักของโรงเรียน

❑ นักเรียนไปกลับ

2. สภาพครอบครัว

❑ ครอบครัวสมบูรณ์

❑ ครอบครัวไม่สมบูรณ์

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

❑ คะแนนเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 2.50 ขึ้นไป

❑ คะแนนเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 2.49 ลงมา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์

เป็นแบบสอบถามซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน โดยแบ่งเป็น ความสามารถส่วนบุคคล (Personal Competence) 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง ความสามารถในการควบคุมตน การจูงใจตนเอง และความสามารถทางสังคม (Social Competence) 2 ด้าน คือ ความสามารถในการหยั่งรู้ความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น และด้านทักษะทางสังคม ซึ่งแต่ละด้านประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยๆรวม 25 องค์ประกอบ ตามแนวคิดของแดเนียล โกลแมน (Danial Goleman) ซึ่งผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาจาก ญาดา หลาวเพ็ชร (2544)

แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ประกอบด้วยข้อความด้านบวก มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งเป็นพฤติกรรมการแสดงออกถึงความฉลาดทางอารมณ์ของผู้ตอบ จำนวน 25 ข้อ ได้แก่

1. การตระหนักรู้ในตนเอง จำนวน 3 ข้อ ข้อที่ 1 – 3
2. ความสามารถในการควบคุมตน จำนวน 5 ข้อ ข้อที่ 4 – 8
3. การจูงใจตนเอง จำนวน 4 ข้อ ข้อที่ 9 - 12
4. ความสามารถในการหยั่งรู้ความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น จำนวน 5 ข้อ ข้อที่ 13 - 17
5. ทักษะทางสังคม จำนวน 8 ข้อ ข้อที่ 18 – 25

ตัวอย่างแบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์

<u>คำชี้แจง</u> ให้นักเรียนอ่านข้อความในแบบสอบถามแต่ละข้อแล้วพิจารณาว่าข้อความแต่ละข้อความนั้นตรงกับตัวนักเรียน หรือเป็นความสามารถของนักเรียนมากน้อยเพียงใดตามความเป็นจริง โดยให้เขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบที่ต้องการเพียงคำตอบเดียวในแต่ละข้อ ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ ได้แก่

จริงมากที่สุด หมายถึง ข้อความตรงกับลักษณะของอารมณ์และความรู้สึกของท่านมากที่สุด
จริงมาก หมายถึง ข้อความตรงกับลักษณะของอารมณ์และความรู้สึกของท่านมาก
ค่อนข้างจริง หมายถึง ข้อความค่อนข้างตรงกับลักษณะของอารมณ์และความรู้สึกของท่าน
จริงบางครั้ง หมายถึง ข้อความค่อนข้างไม่ตรงกับลักษณะของอารมณ์และความรู้สึกของท่าน
ไม่จริง หมายถึง ข้อความไม่ตรงกับลักษณะของอารมณ์และความรู้สึกของท่าน

ข้อความ	จริงมากที่สุด	จริงมาก	ค่อนข้างจริง	จริงบางครั้ง	ไม่จริง
0) ข้าพเจ้าสามารถบอกได้ถึงอารมณ์ที่ข้าพเจ้าประสบอยู่					
00) เมื่อข้าพเจ้าเครียดข้าพเจ้าสามารถผ่อนคลายได้โดยเร็ว					

เกณฑ์การให้คะแนน

จริงมากที่สุด = 5
จริงมาก = 4
ค่อนข้างจริง = 3
จริงบางครั้ง = 2
ไม่จริง = 1

ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดสูง ถือว่าเป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง และผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดต่ำ ถือว่าเป็นผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำกว่า

การหาคุณภาพของเครื่องมือ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ของ ญาดา หลาวเพ็ชร (2544) ซึ่งได้มีการนำแบบสอบถามนี้ไปหาค่าความเชื่อมั่นโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค (Cronbach' s Alpha Coefficient) กับนักเรียนวัยรุ่น จำนวน 60 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .88 ส่วนในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทดลองใช้แบบสอบถามนี้กับนักเรียนที่มีคุณลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 50 คน แล้วนำผลที่ได้มาหาความเชื่อมั่นโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟ่าของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .92

ตอนที่ 3 แบบวัดมโนภาพแห่งตน มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนภาพแห่งตนมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงข้อคำถาม ซึ่งมีผู้วิจัยท่านอื่นได้สร้างไว้แล้วจากแบบวัดมโนภาพแห่งตนของเพ็ญศรี รักสละ (2544) ให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างและงานวิจัย ซึ่งครอบคลุมมโนภาพแห่งตน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย – บุคลิกภาพ ด้านสติปัญญา และด้านอารมณ์ความรู้สึก อุปนิสัยใจคอ ลักษณะแบบวัดเป็นแบบ Semantic Differential Type ของออสกูดและคณะ (Osgood,et al.,1957) เป็นการวัดปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าด้วยการให้บุคคลนั้นประมาณค่าจากการพิจารณาคำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรงข้าม ซึ่งประกอบด้วยคำคุณศัพท์ที่จัดไว้เป็นคู่ๆ จำนวน 25 คู่ ใช้มาตราประมาณค่า 7 อันดับ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

<u>ด้านร่างกายและบุคลิกภาพ</u> มีคำว่า แข็งแรง – อ่อนแอ, บุคลิกภาพดี – บุคลิกภาพไม่ดี, หน้าตาดี – ขี้เหร่, แต่งกายสะอาด – แต่งกายไม่สะอาด

<u>ด้านสติปัญญา</u> มีคำว่า เก่ง – ไม่เก่ง, ความจำดี – หลงลืมง่าย, แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ – แก้ปัญหาเฉพาะหน้าไม่ได้, เฉียบแหลม – โง่เขลา, ตั้งใจเรียน - ไม่ตั้งใจเรียน

<u>ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และอุปนิสัยใจคอ</u> มีคำว่า ยิ้มแย้ม – เงียบขรึม, เห็นแก่ส่วนรวม – เห็นแก่ส่วนตน, กระตือรือร้น – เรื่อยๆ เฉื่อยๆ, มีเหตุผล – เอาแต่อารมณ์, อดทน – ไม่อดทน, มีความรับผิดชอบ – ขาดความรับผิดชอบ, ไว้ใจได้ – ไว้ใจไม่ได้, มองคนในแง่ดี –

มองคนในแง่ร้าย, อ่อนน้อม – แข็งกระด้าง, เข้ากับผู้อื่นได้ – เข้ากับผู้อื่นไม่ได้, เอาการเอางาน - เหลวไหล, ขยัน – ขี้เกียจ, มั่นใจ – ลังเลใจ, ให้ความร่วมมือ – ต่อต้าน, น่าคบ - ไม่น่าคบ, ชอบช่วยเหลือ - ไม่ชอบช่วยเหลือ

2. หาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบวัดที่ผู้วิจัยปรับปรุงมาจากแบบวัดของ เพ็ญศรี รักสละ (2544) เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยา ได้แก่ อาจารย์สมเกียรติ ทิพยทัศน์ ภาควิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหาและภาษาที่ใช้ให้สอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้

3. นำแบบวัดมาหาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) โดยนำแบบวัดที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน แล้ววิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อโดยใช้เทคนิค 25 % ของกลุ่มสูง กลุ่มต่ำ นำค่าเฉลี่ยรายข้อมาทดสอบนัยสำคัญทางสถิติโดยใช้ t – test เลือกข้อที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือค่า t ที่มีค่าตั้งแต่ 1.75 ขึ้นไป มาใช้เป็นแบบวัด

4. หาความเชื่อมั่นของแบบวัด (Reliability) นำแบบวัดที่ได้เลือกไว้ในข้อ 3 มาคำนวณหาความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .88

ตัวอย่างแบบวัด ให้ท่านบรรยายตนเองจากคำคุณศัพท์ต่อไปนี้ ถ้าท่านคิดว่าท่านเป็นคนที่แข็งแรงมากก็ใส่เครื่องหมาย × ทับบนหมายเลข 6

แข็งแรง	7	6	5	4	3	2	1 อ่อนแอ
	แข็งแรงมากที่สุด	แข็งแรงมาก	ค่อนข้างแข็งแรง	ไม่แน่ใจ	ค่อนข้างอ่อนแอ	อ่อนแอมาก	อ่อนแอมากที่สุด

เกณฑ์การให้คะแนน

คะแนนมโนภาพแห่งตนมีช่วงคะแนนดิบอยู่ระหว่าง 25 – 175 ผู้ที่ได้คะแนนสูงกว่า หมายถึง มีมโนภาพแห่งตนอยู่ในระดับสูงกว่า ผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า หมายถึง มีมโนภาพแห่งตนอยู่ในระดับต่ำกว่า

ตอนที่ 4 แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม

แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคมเป็นการประเมินความคิดเห็นหรือความรู้สึกของวัยรุ่นต่อการได้รับการช่วยเหลือในด้านต่างๆ โดยครอบคลุมการสนับสนุนรวม 5 ด้าน คือ การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า การสนับสนุนด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนด้านการเงิน สิ่งของ ตามแนวคิดของคอบบ์ (Cobb) ร่วมกับเชฟเฟอร์ (Schaefer) ซึ่งข้อคำถามมีลักษณะเป็นข้อความทางบวก ลักษณะ

คำตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 25 ข้อ ซึ่งวัดได้จากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยนำมาจาก อรุณี เกษรอุบล (2544)

ตัวอย่างแบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม

<u>คำชี้แจง</u> กรุณาอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงของนักเรียนในแต่ละข้อคำถามให้เลือกตอบเพียงข้อเดียว การเลือกตอบเป็นไปตามเกณฑ์ดังนี้

จริงมากที่สุด หมายถึง ข้อความประโยคนั้นตรงกับความรู้สึกหรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับนักเรียนมากที่สุด

จริงมาก หมายถึง ข้อความประโยคนั้นตรงกับความรู้สึกหรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับนักเรียนส่วนมาก

จริงปานกลาง หมายถึง ข้อความประโยคนั้นตรงกับความรู้สึกหรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับนักเรียนปานกลาง

จริงเล็กน้อย หมายถึง ข้อความประโยคนั้นตรงกับความรู้สึกหรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับนักเรียนเล็กน้อย

ไม่จริง หมายถึง ข้อความประโยคนั้นไม่ตรงกับความรู้สึกหรือความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับนักเรียนเลย

ข้อความ	จริงมากที่สุด	จริงมาก	จริงปานกลาง	จริงเล็กน้อย	ไม่จริง
0) เมื่อมีเรื่องไม่สบายใจมีบุคคลที่แสดงความเห็นอกเห็นใจห่วงใยฉัน					

เกณฑ์การให้คะแนน

จริงมากที่สุด = 5 คะแนน

จริงมาก = 4 คะแนน

จริงปานกลาง = 3 คะแนน

จริงเล็กน้อย = 2 คะแนน

ไม่จริง = 1 คะแนน

คะแนนการสนับสนุนทางสังคมมีช่วงคะแนนดิบอยู่ระหว่าง 25 – 125 ผู้ที่ได้คะแนนสูงกว่า หมายถึง ได้รับการสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับสูงกว่า ผู้ที่ได้คะแนนต่ำกว่า หมายถึง ได้รับการสนับสนุนทางสังคมอยู่ในระดับต่ำกว่า

การหาคุณภาพของเครื่องมือ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคมของ อรุณี เกษรอุบล (2544) ซึ่งได้มีการนำแบบสอบถามนี้ไปหาค่าความเชื่อมั่นโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach' s Alpha Coefficient) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา จำนวน 40 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .93 ส่วนในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทดลองใช้แบบสอบถามนี้กับนักเรียนที่มีคุณลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 50 คน แล้วนำผลที่ได้มาหาค่าความเชื่อมั่นโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .92

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ รายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บข้อมูล และขออนุญาติในการเก็บข้อมูล

2. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้งหมดไปทดสอบกับนักเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง โดยก่อนที่จะให้นักเรียนตอบ ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย และวิธีการในการตอบแบบสอบถามแต่ละตอนให้นักเรียนเข้าใจ

3. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้งหมดมาคัดเลือกเฉพาะฉบับที่สมบูรณ์ และนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ของเครื่องมือแต่ละตอน แล้วนำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ในที่นี้ผู้วิจัยนำข้อมูลไปวิเคราะห์โดยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Sciences Version)

1. หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตราฐาน (SD) เพื่อบรรยายให้ทราบถึงลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

2. เปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โดยใช้ t – test for Independent เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1

3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2, 3, 4, 5, 7 , 8, 9 และข้อที่ 10

4. ค้นหาตัวแปรพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Mutiple Regression Analysis) แบบขั้นตอน (Stepwise) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 6,11

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลและแปรผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ และอักษรย่อที่ใช้แทนความหมายดังนี้

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

n	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\overline{X}$	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ย
SD	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตราฐาน
r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียรสัน
R	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ
R^2	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของการพยากรณ์
β	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตราฐาน
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา F - distribution
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา t - distribution
*	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเสนอผลการศึกษาค้นคว้าตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 จำนวนและร้อยละของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ จำแนกตามสภาพครอบครัว และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างของความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำ โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์เพื่อค้นหาตัวแปรพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำ โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

ตอนที่ 5 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับ โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

ตอนที่ 6 ผลการวิเคราะห์เพื่อค้นหาตัวแปรพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับ โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

ตอนที่ 1 จำนวนและร้อยละของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ จำแนกตามสภาพครอบครัวและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังแสดงผลวิเคราะห์ในตาราง 2

ตาราง 2 แสดงจำนวนและร้อยละของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ จำแนกตามสภาพครอบครัว และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตัวแปรที่ศึกษา	นักเรียนประจำ		นักเรียนไปกลับ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สภาพครอบครัว				
ครอบครัวสมบูรณ์	58	82.9	126	92
ครอบครัวไม่สมบูรณ์	12	17.1	11	8
รวม	70	100	137	100
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน				
คะแนนเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 2.50 ขึ้นไป	33	47.1	93	67.9
คะแนนเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 2.49 ลงมา	37	52.9	44	32.1
รวม	70	100	137	100

จากตาราง 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวนทั้งหมด 207 คน แบ่งเป็นนักเรียนประจำ จำนวน 70 คน และนักเรียนไปกลับ จำนวน 137 คน พบว่า นักเรียนประจำมีสภาพครอบครัวสมบูรณ์มากกว่าสภาพครอบครัวไม่สมบูรณ์ โดยสภาพครอบครัวสมบูรณ์คิดเป็นร้อยละ 82.9 สภาพครอบครัวไม่สมบูรณ์ คิดเป็นร้อยละ 17.1 เมื่อจำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า นักเรียนประจำมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำมากกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง คิดเป็นร้อยละ 52.9 และ 47.1 ตามลำดับ

นักเรียนไปกลับมีสภาพครอบครัวสมบูรณ์มากกว่าสภาพครอบครัวไม่สมบูรณ์ โดยสภาพครอบครัวสมบูรณ์ คิดเป็นร้อยละ 92 สภาพครอบครัวไม่สมบูรณ์ คิดเป็นร้อยละ 8 เมื่อจำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า นักเรียนไปกลับมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมากกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ คิดเป็นร้อยละ 67.9 และ 32.1 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างของความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ ดังแสดงผลวิเคราะห์ในตาราง 3

ตาราง 3 การเปรียบเทียบคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ

ประเภทของนักเรียน	n	$\bar{X}$	SD	t	P
นักเรียนประจำ	70	86.47	13.89		
				- .383	.702
นักเรียนไปกลับ	137	87.23	13.16		

จากตาราง 3 พบว่านักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาความสัมพันธ์สภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำ โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ ดังแสดงผลวิเคราะห์ในตาราง 4

ตาราง 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำ

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)				
	ความฉลาดทางอารมณ์	สภาพครอบครัว	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	มโนภาพแห่งตน	การสนับสนุนทางสังคม
ความฉลาดทางอารมณ์		- .172	- .238 *	.656 *	.577 *
สภาพครอบครัว			.126	- .134	- .306 *
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน				- .213 *	- .046
มโนภาพแห่งตน					.568 *
การสนับสนุนทางสังคม					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4 พบว่ามโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .656 และ .577 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 4 และ 5 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์กันทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ - .238 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 3 แต่สภาพครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์เพื่อค้นหาตัวแปรพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำ โดยใช้วิธีวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบ Stepwise ดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 แสดงตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำ

ลำดับ	ตัวทำนาย	β	R	R^2	F	P
1	มโนภาพแห่งตน	.485	.656	.430	51.369 *	.000
2	การสนับสนุนทางสังคม	.302	.701	.492	8.117 *	.006

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 5 พบว่าตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 2 ตัวแปร โดยเรียงลำดับจากตัวแปรที่ส่งผลมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ มโนภาพแห่งตน โดยมโนภาพแห่งตนสามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 43 % และการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งตัวแปรทั้ง 2 ตัวนี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 49.2 % สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 6

ตอนที่ 5 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ ดังแสดงผลวิเคราะห์ในตาราง 6

ตาราง 6 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับ

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)				
	ความฉลาดทางอารมณ์	สภาพครอบครัว	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	มโนภาพแห่งตน	การสนับสนุนทางสังคม
ความฉลาดทางอารมณ์		- .024	- .116	.695 *	.576 *
สภาพครอบครัว			- .084	- .015	- .158 *
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน				- .209 *	- .107
มโนภาพแห่งตน					.570 *
การสนับสนุนทางสังคม					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 6 พบว่ามโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กันทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .695 และ .576 ตามลำดับ สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 9 และ 10 แต่สภาพครอบครัวและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 7 และ 8

ตอนที่ 6 ผลการวิเคราะห์เพื่อค้นหาตัวแปรพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับ โดยใช้วิธีวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบ Stepwise ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 แสดงตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับ

ลำดับ	ตัวทำนาย	β	R	R^2	F	P
1	มโนภาพแห่งตน	.543	.695	.482	125.801 *	.000
2	การสนับสนุนทางสังคม	.266	.728	.530	13.610 *	.000

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 7 พบว่าตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 2 ตัวแปร โดยเรียงลำดับจากตัวแปรที่ส่งผลมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ มโนภาพแห่งตน โดยมโนภาพแห่งตนสามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 48.2 % และการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งตัวแปรทั้ง 2 ตัวนี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 53 % สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 11

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

3. เพื่อค้นหาตัวแปรพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

สมมติฐานของการวิจัย

1. นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกัน

2. สภาพครอบครัวและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กัน

4. มโนภาพแห่งตนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

5. การสนับสนุนทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

6. สภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคม มีตัวแปรอย่างน้อย 1 ตัว ที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

7. สภาพครอบครัวและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

8. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กัน

9. มโนภาพแห่งตนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

10. การสนับสนุนทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ มีความสัมพันธ์กันทางบวก

11. สภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคม มีตัวแปรอย่างน้อย 1 ตัว ที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 จำนวนทั้งหมด 600 คน แยกเป็นนักเรียนประจำ จำนวน 86 คน และนักเรียนไปกลับ จำนวน 514 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และ 3 โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 จำนวนทั้งหมด 207 คน ซึ่งได้มาจากการประมาณกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยด้วยความเชื่อมั่น 95% เมื่อเทียบจากตารางจำนวนกลุ่มตัวอย่าง (Yamane. 1970) โดยแยกเป็นนักเรียนประจำ จำนวน 70 คน และนักเรียนไปกลับ จำนวน 137 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีทั้งหมด 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน ได้แก่ ประเภทของนักเรียน สภาพครอบครัว และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งผู้วิจัยนำมาจากแบบสอบถามของ ญาดา หลาวเพ็ชร (2544) ครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ตามแนวคิดของโกลแมน (Danial Goleman) โดยแบ่งเป็นความสามารถส่วนบุคคล (Personal Competence) 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการตระหนักรู้ในตนเอง ความสามารถในการควบคุมตน การจูงใจตนเอง และความสามารถทางสังคม (Social Competence) 2 ด้าน คือ ความสามารถในการหยั่งรู้ความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น และด้านทักษะทางสังคม ซึ่งแต่ละด้านประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยๆรวม 25 องค์ประกอบ จำนวนทั้งหมด 25 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Coefficient Alpha) ทั้งฉบับเท่ากับ .92

ตอนที่ 3 แบบวัดมโนภาพแห่งตน ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยปรับปรุงมาจากแบบวัดมโนภาพแห่งตนของ เพ็ญศรี รักสละ (2544) ครอบคลุมมโนภาพแห่งตน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย – บุคลิกภาพ ด้านสติปัญญา และด้านอารมณ์ความรู้สึก อุปนิสัยใจคอ ลักษณะแบบวัดเป็นแบบ

Semantic Differential Type ของออสกูดและคณะ (Osgood,et al., 1957) เป็นการวัดปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า ด้วยการให้บุคคลนั้นประมาณค่าจากการพิจารณาคำคุณศัพท์ที่มีความหมายตรงข้าม ซึ่งประกอบด้วยคำคุณศัพท์ที่จัดไว้เป็นคู่ๆ จำนวน 25 คู่ มีค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Coefficient Alpha) ทั้งฉบับเท่ากับ .88

ตอนที่ 4 แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคมเป็นการประเมินความคิดเห็นหรือความรู้สึกของวัยรุ่นต่อการได้รับการช่วยเหลือในด้านต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาจาก อรุณี เกษรอุบล (2544) โดยครอบคลุมการสนับสนุนรวม 5 ด้าน คือ การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า การสนับสนุนด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนด้านการเงิน สิ่งของ ตามแนวคิดของคอบบ์ (Cobb) ร่วมกับ เชฟเฟอร์ (Schaefer) จำนวนทั้งหมด 25 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Coefficient Alpha) ทั้งฉบับเท่ากับ .92

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ รายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บข้อมูล และขออนุญาติในการเก็บข้อมูล

2. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้งหมดไปทดสอบกับนักเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง โดยก่อนที่จะให้นักเรียนตอบ ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย และวิธีการในการตอบแบบสอบถามแต่ละตอนให้นักเรียนเข้าใจ

3. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้งหมดมาคัดเลือกเฉพาะฉบับที่สมบูรณ์ และนำมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ของเครื่องมือแต่ละตอน แล้วนำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในที่นี้ผู้วิจัยนำข้อมูลไปวิเคราะห์โดยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Sciences Version) ตามลำดับดังนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตราฐาน (SD) เพื่อบรรยายให้ทราบถึงลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

2. เปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โดยใช้ t – test for Independent เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1

3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9 และข้อที่ 10

4. ค้นหาตัวแปรพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Mutiple Regression Analysis) แบบขั้นตอน (Stepwise) เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อที่ 6, 11

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์มีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

2. สภาพครอบครัวและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำไม่มีความสัมพันธ์กัน

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำมีความสัมพันธ์กันทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. มโนภาพแห่งตนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. การสนับสนุนทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6. ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำ มี 2 ตัวแปร โดยเรียงลำดับจากตัวแปรที่ส่งผลมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ มโนภาพแห่งตน สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 43 % และการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งตัวแปรทั้ง 2 ตัวนี้สามารถร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 49.2 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7. สภาพครอบครัวและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับไม่มีความสัมพันธ์กัน

8. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับไม่มีความสัมพันธ์กัน

9. มโนภาพแห่งตนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

10. การสนับสนุนทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

11. ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับ มี 2 ตัวแปร โดยเรียงลำดับจากตัวแปรที่ส่งผลมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ มโนภาพแห่งตน สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 48.2 % และการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งตัวแปรทั้ง 2 ตัวนี้สามารถร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 53 % อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

1. เปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ พบว่า นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1 ทั้งนี้อาจเนื่องจากนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับได้รับการสนับทางสังคมสูงจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง อาจารย์ และกลุ่มเพื่อน และถึงแม้นักเรียนประจำจะมีข้อจำกัดในเรื่องสถานที่พักอาศัยต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของหอพักและกฎระเบียบของโรงเรียน ห่างจากการดูแลเอาใจใส่จากบิดามารดามากพอสมควร แต่นักเรียนก็ได้รับการควบคุมดูแลจากครูและได้รับความรัก ความใกล้ชิดจากเพื่อนๆแทน อาจทำให้นักเรียนไม่รู้สึกขาดความรักความอบอุ่น นอกจากนี้นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับต่างอยู่ในสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่คล้ายคลึงกัน เช่น สภาพการจัดการเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน และความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง อาจทำให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ และหาวิธีในการปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน เนื่องจากสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในทิศทางที่พึงปรารถนา และสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน สามารถส่งผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะ พฤติกรรม ทองเรียน อมรัชกุล (2525 : 40) ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับมีความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน

2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคมกับความฉลาดทางอารมณ์ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนประจำ พบว่ามโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 4 และ 5 แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์ทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 3 ในขณะที่สภาพครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2

ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนไปกลับ พบว่า มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 9 และ 10 ในขณะที่สภาพครอบครัวและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 7 และ 8

2.1. จากผลที่ได้จึงกล่าวได้ว่ามโนภาพแห่งตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ แสดงว่านักเรียนที่มีมโนภาพแห่งตนดีจะมีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับสูง เพราะการที่บุคคลมองตนเองในแง่ดี มีคุณค่า มีความพอใจในสิ่งที่ตนมีหรือเป็นอยู่ มีความสุข จะทำให้มองคนอื่นในแง่ดี เข้าใจคนอื่นได้ง่าย ทำให้มีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับการศึกษาของเพียร์ส และแฮรีส (สุภาพร อ่อนน้อม. 2545 : 22 ; อ้างอิงจาก Piers and Harris. 1954) ที่ศึกษามโนภาพแห่งตนของเด็ก

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและหญิงในระดับ 3 ,6 และ 10 ผลปรากฏว่า มโนภาพแห่งตนมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังที่ อรอนงค์ ทรงสกุล (2544 : 76) ศึกษาพบว่า มโนภาพแห่งตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยวัยรุ่นที่มีมโนภาพแห่งตนดีปรับตัวได้ดีกว่าวัยรุ่นที่มีมโนภาพแห่งตนไม่ดี และ สมศรี บุญอรุณรักษา (2539 : 70) ที่ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนเครือคาทอลิก พบว่ามโนภาพแห่งตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัว ซึ่งการปรับตัวเป็นองค์ประกอบย่อยของความฉลาดทางอารมณ์

2.2. การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ แสดงว่านักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมสูง จะมีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับสูง เนื่องจากการสนับสนุนทางสังคมเป็นแหล่งประโยชน์อย่างหนึ่งของบุคคล ซึ่งเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล ครอบครัว สังคม ทำให้บุคคลได้รับความรัก ใคร่ผูกพัน การช่วยเหลือ เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และทำให้รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสำคัญ คือ ช่วยลดภาวะวิกฤตในชีวิต โดยเป็นตัวช่วยลดความเครียดได้ดี ทำให้สามารถปรับตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและเกิดความมั่นคงทางอารมณ์ ดังที่ ลักขณา แพทยานันท์ (2542 : 156 – 161) ศึกษาพบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเชาวน์อารมณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ เพ็ญศรี วรสัมปติ (2537 : 80) ศึกษาพบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการเผชิญความเครียดของวัยรุ่นตอนต้น การที่บุคคลซึ่งได้รับการสนับสนุนทางสังคมสูง ปรับตัวได้ดีกว่าผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมต่ำ เนื่องจากการสนับสนุนทางสังคมจะมีผลต่อการตอบสนองต่อความเครียดของบุคคล การสนับสนุนทางสังคมที่ได้รับทำให้บุคคลสามารถควบคุมตนเอง และแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น การได้รับความช่วยเหลือในหลายๆด้านไม่ว่าจะเป็นการช่วยประคับประคองทางจิตใจ การให้ความรัก ความเข้าใจ การสนับสนุนให้มีการพัฒนา การให้ความช่วยเหลือทางการเงิน วัตถุสิ่งของ เป็นแหล่งประโยชน์ที่จะช่วยให้วัยรุ่นตอนต้นผ่านช่วงวิกฤตไปได้อย่างราบรื่น และไม่เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาในวัยผู้ใหญ่ต่อไป เช่นเดียวกับ อรอนงค์ ทรงสกุล (2544 : 78) ศึกษาพบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยวัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมสูงปรับตัวได้ดีกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมต่ำ ซึ่งความสามารถในการปรับตัวเป็นองค์ประกอบย่อยของความฉลาดทางอารมณ์

2.3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์ทางลบกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ลงรหัสในการวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงเป็น 1 และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำเป็น 0 แสดงว่านักเรียนประจำที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง จะมีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้อาจเนื่องจากนักเรียนประจำที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ให้ความสนใจแต่เรื่องการเรียนเพื่อให้สอบได้คะแนนดี แต่ขาดการพัฒนาทักษะทางอารมณ์ สอดคล้องกับการศึกษาของ เทอดศักดิ์ เดชคง (2543 : 59-62) ได้ใช้

แบบทดสอบความฉลาดทางอารมณ์ โดยแบ่งออกเป็นสามส่วน ส่วนแรกและส่วนที่สองเป็นการประเมินตนเอง แต่ส่วนที่สามจะเป็นการประเมินโดยครูประจำชั้นใน ส่วนแรกเป็นการตรวจสอบความสามารถทางอารมณ์ ได้แก่ ความเข้าใจเห็นใจผู้อื่น ความมีสติรู้ตนและความสามารถแก้ไขข้อขัดแย้ง ส่วนที่สองและสามเป็นการให้คะแนนเรื่องความสุขและความเป็นคนดี ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบดังกล่าวไปใช้กับเด็กมัธยมที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ โดยแยกเป็นเด็กเก่ง (ห้องดิงและควีนส์) กับเด็กห้องธรรมดา จำนวนนักเรียนนั้นมากกว่า 200 คน พบว่า 1) เด็กห้องเก่งมีความสามารถทางอารมณ์ต่ำกว่านักเรียนในห้องธรรมดา โดยสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ครูผู้สอนของทั้ง 2 ห้องว่า เด็กห้องเก่งขาดน้ำใจจะรับผิดชอบในเรื่องของตน แต่จะไม่รับผิดชอบในสิ่งที่ตนไม่ได้รับประโยชน์ เด็กห้องเก่งมีระดับความไม่พอใจในตนเองสูงกว่าอาจเพราะได้รับความคาดหวังสูง หรือถูกผลักดันมากเกินไป ทำให้เสี่ยงต่อความเครียดและอาจเกิดปัญหาทางอารมณ์ในอนาคตได้ 2) เด็กห้องเก่งมีระดับความสุขต่ำกว่านักเรียนในห้องธรรมดา ทั้งนี้สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ครูหลายท่านที่ได้ให้ความเห็นว่า เด็กห้องธรรมดาจะมีอารมณ์ขัน แม้ว่าจะเรียนไปเล่นไปบ้างแต่ก็ผ่านวัตถุประสงค์การเรียนได้ เมื่อเด็กเก่งสอบได้คะแนนไม่ดีเพียงเล็กน้อยจะไม่พอใจและเกิดความเครียดทันที ผิดกับเด็กธรรมดาที่จะทำใจยอมรับได้ง่ายกว่า 3) เด็กห้องเก่งมีแนวโน้มที่จะมองตนเองว่ามีความสามารถทางอารมณ์ (ความพึงพอใจ ความคิดแง่บวก ความรับผิดชอบ น้ำใจฯลฯ) น้อยกว่าเด็กห้องธรรมดา ซึ่งเด็กห้องเก่งรู้ตัวเหมือนกันว่าตนเอาแต่เรื่องเรียน ไม่ค่อยสนใจการทำงานร่วมกับผู้อื่น หรือการมีน้ำใจ และ 4) ครูมีแนวโน้มจะให้คะแนนความสุขและการเป็นคนดีแก่เด็กห้องเก่งสูงกว่าเด็กห้องธรรมดา เนื่องจากครูประจำชั้นห้องธรรมดามักประเมินเด็กตามความเป็นจริง ขณะที่ครูประจำชั้นห้องเก่งมักมองเด็กของตนว่ามีความสุขและเป็นคนดีมากกว่าที่เด็กประเมินตนเองหรือครูประจำวิชาให้ข้อมูล ทั้งนี้เข้าใจว่าน่าจะมีส่วนของความโน้มเอียงปะปนอยู่มากจากการทดสอบความฉลาดทางอารมณ์

2.4. สำหรับนักเรียนไปกลับนั้นไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับความฉลาดทางอารมณ์ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ลงรหัสในการวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงเป็น 1 และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำเป็น 0 แสดงว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่มีความเกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงหรือต่ำ อาจจะไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องการเรียนเพื่อสอบให้ได้คะแนนดีเพียงอย่างเดียว แต่ยังให้ความสำคัญในการพัฒนาทักษะด้านต่างๆ เช่น ทักษะด้านอารมณ์ สังคม โดยการทำกิจกรรมหรือเล่นกีฬา ฯ ควบคู่ไปกับการเรียน ด้วยสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับ สอดคล้องกับการศึกษาของ ลักขณา แพทยานันท์ (2542 : 156) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การสนับสนุนทางสังคม และความผาสุกทางจิตวิญญาณกับเชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 428 คน พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับเชาวน์อารมณ์ เช่นเดียวกับ ซูตาร์โช และคณะ (อุไร

จักษ์ตรีมงคล. 2545 : 25 ; อ้างอิงจาก Sutarso, et al. 1996 : Abstract ; ERIC) ที่ศึกษาเรื่องผลกระทบของเพศและเกรดเฉลี่ย (GPA) ที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ ใช้แบบวัดความฉลาดทางอารมณ์ที่สร้างขึ้น เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษามหาวิทยาลัย จำนวน 138 คน มาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรพหุคูณ โดยให้ความฉลาดทางอารมณ์เป็นตัวแปรตาม (การรู้จักตนเอง ความมีเมตตากรุณา และการปรับตัว) และให้เพศกับเกรดเฉลี่ยเป็นตัวแปรอิสระ ผลการวิเคราะห์ที่ได้คือ เพศหญิงมีคะแนนสูงกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญในด้านการรู้จักตนเอง และความมีเมตตา ส่วนในด้านการปรับตัวนั้นทั้งสองเพศมีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ไม่แตกต่างกัน ส่วนเกรดเฉลี่ยไม่มีผลต่อคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ อย่างมีนัยสำคัญ

2.5. สภาพครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ลงรหัสในการวิเคราะห์ข้อมูลของนักเรียนที่มีสภาพครอบครัวสมบูรณ์เป็น 1 และนักเรียนที่มีสภาพครอบครัวไม่สมบูรณ์เป็น 0 แสดงว่าสภาพครอบครัวไม่มีความเกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ ทั้งนี้อาจเนื่องจากในเด็กวัยเรียนให้ความสนใจกับสิ่งที่อยู่นอกบ้านมากกว่าสิ่งที่อยู่ในบ้าน โดยเฉพาะช่วงวัยรุ่นต้องการเป็นอิสระ และการเป็นตัวของตัวเอง จึงทำให้เด็กวัยรุ่นเริ่มคลายความผูกพันกับครอบครัว และต้องการแหล่งพักพิงแหล่งใหม่ที่จะช่วยสนับสนุนทางด้านอารมณ์ ซึ่งแหล่งสนับสนุนทางอารมณ์ที่ดีที่สุดของวัยรุ่น คือ กลุ่มเพื่อน เด็กวัยรุ่นจึงติดเพื่อนมากเป็นพิเศษ มีการคบหาสมาคมกับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน มีรสนิยมเหมือนกัน และต้องการที่จะทำตนเองให้เป็นที่ยอมรับนับถือของเพื่อน ด้วยเหตุนี้เด็กวัยรุ่นจึงให้ความสนใจกับเพื่อนมากกว่าครอบครัว ประณต เค้าฉิม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2541: 8) นอกจากนี้พบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยกันเอง คือ สภาพครอบครัวและการสนับสนุนทางสังคมซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางลบ กล่าวคือ ถึงแม้นักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับบางคนจะมีสภาพครอบครัวไม่สมบูรณ์ แต่ก็ได้รับการสนับสนุนทางสังคมสูงจากบุคคลรอบข้าง เช่น ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง เพื่อน ทำให้รู้สึกว่าตนเองได้รับความรัก การดูแลเอาใจใส่ ได้รับความช่วยเหลือแนะนำ มองเห็นคุณค่า และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความผูกพันซึ่งกันและกัน ไม่ต่างไปจากนักเรียนที่มีสภาพครอบครัวสมบูรณ์ ด้วยสาเหตุดังกล่าวอาจทำให้ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างสภาพครอบครัวและความฉลาดทางอารมณ์

3 ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 2 ตัวแปร โดยเรียงลำดับจากตัวแปรที่ส่งผลมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ มโนภาพแห่งตน สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 43 % และการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งตัวแปรทั้ง 2 ตัวนี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 49.2 % สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 6

ส่วนตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนไปกลับได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 2 ตัวแปร โดยเรียงลำดับจากตัวแปรที่ส่งผลมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ มโนภาพแห่งตน สามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 48.2 % และการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งตัวแปรทั้ง 2 ตัวนี้ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ได้ 53 % สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 11

3.1. จากผลที่ได้แสดงให้เห็นว่า มโนภาพแห่งตนสามารถพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับได้ดี เพราะการที่บุคคลมองตนเองในแง่ดี มีคุณค่า มีความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีหรือเป็นอยู่ จะทำให้มองคนอื่นในแง่ดี เข้าใจคนอื่นได้ง่าย ส่งผลให้มีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับ อรพินทร์ ชูชม และอัจฉรา สุขารมณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์และรองศาสตราจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาศรีนครินทรวิโรฒ (2532 : 58) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น พบว่า มโนภาพแห่งตนเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลสำคัญเป็นอันดับ 1 ในการพยากรณ์ความสามารถในการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นองค์ประกอบย่อยของความฉลาดทางอารมณ์ ดังที่ เดอร์ทิส (คมเพชร ฉัตรศุภกุล และ ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2544 : 13 อ้างอิงจาก Curtis. 2000 : 2812) ได้สำรวจเกี่ยวกับโครงการพิเศษของโปรแกรมการแนะแนวระดับมัธยมศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาทักษะความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence Skills) และพัฒนามโนภาพแห่งตนของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมโครงการพัฒนาดังกล่าว แบ่งเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มเข้าโครงการสัปดาห์ละ 1 ครั้ง รวมจำนวน 6 ครั้ง ผลการศึกษาพบว่าจากการประเมินตนเองก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ นักเรียนมีทักษะความฉลาดทางอารมณ์เพิ่มมากขึ้นและมีมโนภาพแห่งตนดีขึ้น สำหรับทักษะความฉลาดทางอารมณ์ที่นักเรียนพัฒนาขึ้นนั้นได้แก่ ทักษะที่เกี่ยวกับการรู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น การแสดงความรู้สึกและอารมณ์ในการติดต่อเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ การปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่น การจัดการความเครียด ตลอดทั้งความสามารถในการควบคุมและบริหารอารมณ์ สอดคล้องกับ รัชนี สุวะมาตย์ (2544 :115) ที่ศึกษาผลของการฝึกการเห็นคุณค่าในตนเองตามกรอบแนวคิดของซิคโคนที่มีต่อระดับความฉลาดทางอารมณ์และพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 20 คน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบกึ่งทดลองเป็นแบบมีกลุ่มควบคุมและมีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง (Pretest - Postest Control Group Design) ผลการวิจัยพบว่า 1) หลังการทดลองนักเรียนที่ได้รับการฝึกการเห็นคุณค่าในตนเองตามกรอบแนวคิดของซิคโคนจะมีระดับความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกการเห็นคุณค่าในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) หลังการทดลองนักเรียนที่ได้รับการฝึกการเห็นคุณค่าในตนเองตามกรอบแนวคิดของซิคโคนจะมีระดับความฉลาดทางอารมณ์สูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3.2. สำหรับการสนับสนุนทางสังคมพบว่ามีส่วนร่วมในการพยากรณ์ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับได้นั้น เนื่องจากการขาดการสนับสนุนและกำลังใจจากบุคคลที่แวดล้อม ทั้งคนในครอบครัว ญาติมิตร และเพื่อน ทำให้บุคคลมีความเครียดเพิ่มขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลแวดล้อมดังกล่าวช่วยปัดเป่าบรรเทาความเครียด ซึ่งความสามารถในการจัดการความเครียดจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเชาวน์อารมณ์ (บังอร โสพล และ อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล. 2539) สอดคล้องกับการศึกษาของลักขณา แพทยานันท์ (2542 : 156 – 161) พบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเชาวน์อารมณ์ และการสนับสนุนทางสังคมสามารถพยากรณ์เชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัย สังกัดกระทรวงสาธารณสุขได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากการสนับสนุนทางสังคมเป็นความรู้สึกของบุคคลถึงการได้รับการยอมรับ การได้รับความรัก ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เป็นที่ต้องการของบุคคลอื่น ช่วยให้บุคคลเผชิญความเครียดได้ดี และสามารถปรับตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้รับการสนับสนุนทางด้านอารมณ์ช่วยทำให้บุคคลรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง มีความมั่นคงทางอารมณ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

จากผลการวิจัยพบว่าตัวแปรที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ คือ มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคม ดังนั้นผู้บริหาร อาจารย์ ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กนักเรียน ควรให้การสนับสนุนทางสังคมแก่นักเรียนในด้านต่างๆอย่างเต็มที่ และส่งเสริมให้เด็กนักเรียนเกิดมโนภาพแห่งตนในทางที่ดี อันจะส่งผลให้นักเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์สูงขึ้นตามไปด้วย

นอกจากนี้ยังพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำมีความสัมพันธ์กันทางลบ แสดงว่านักเรียนประจำที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง จะมีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับต่ำ ดังนั้นควรร่วมมือกันพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงให้ดีขึ้น เช่น การจัดกิจกรรม เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้สามารถพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของตนได้อย่างดี เพราะต้องฝึกฝนในเรื่องของการรับฟังความคิดผู้อื่น การสื่อสารด้วยวาจา การควบคุมอารมณ์ของตนเอง การสร้างทักษะทางสังคมเพื่อให้เกิดความร่วมมือ เป็นต้น อันจะทำให้นักเรียนมีสติปัญญาสูงและมีความฉลาดทางอารมณ์สูงไปพร้อมๆกัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

2.1. ในการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับควรมีการศึกษาตัวแปรอื่นที่น่าจะส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ เช่น บุคลิกภาพ ความคิดสร้างสรรค์ ความวิตกกังวล เป็นต้น เพื่อให้ผลการวิจัยครอบคลุมมากขึ้น

2.2. ควรมีการวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้กับนักเรียนในระดับการศึกษาอื่นๆ เช่น ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนประจำหญิงล้วนหรือโรงเรียนประจำชายล้วน เพื่อตรวจสอบดูว่าผลการวิจัยที่ได้ยังคงสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้หรือไม่

2.3. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการใช้วิธีการวิจัยเชิงทดลองในการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ เช่น การใช้บทบาทสมมติ เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรมสุขภาพจิต . (2543). *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปี เรื่องสุขภาพจิตดีด้วยอีคิว.* หน้า 55-56.

กาญจนา ไชยพันธุ์. (2542,ธันวาคม). "การสร้างและการพัฒนา EQ เพื่อความสำเร็จในชีวิต," *วารสารวิชาการ.* 2(12) : 2 – 6.

เขมะสิริอนุสสรณ์ ,โรงเรียน. (2543). *คู่มือนักเรียนและผู้ปกครอง.* กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.

คมเพชร ฉัตรศุภกุล และ ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2544). *รายงานการวิจัยเรื่องการสร้างมาตรประเมินและปกติวิสัยของความฉลาดทางอารมณ์สำหรับวัยรุ่นไทย.* กรุงเทพฯ : ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

จงกลนี ตุ้ยเจริญ. (2540). *สัมพันธภาพของวัยรุ่นกับบิดามารดา การเห็นคุณค่าในตนเองกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้น* . วิทยานิพนธ์ วท.ม. (อนามัยครอบครัว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

จริยาวัตร คมพยัคฆ์ . (2531). "แรงสนับสนุนทางสังคม มโนทัศน์และการนำไปใช้," *วารสารพยาบาลศาสตร์.* 6(2) : 96 - 106.

จิตสุภา ไวทยวรรณ. (2542). *ความสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์ปัญญาและเชาวน์อารมณ์ในเยาวชนไทย.* วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาสังคม). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ชมมน สุขวงศ์. (2543). *ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนต้น.* วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาและการแนะแนว). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.

ชมนุช บุญสิทธิ์. (2541). *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนกุนนทรีรุทธารามวิทยาคม* กรุงเทพมหานคร. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ชัยวัฒน์ คุประตกุล. (2542). "มหัศจรรย์แห่งชีวิต 20," *สารคดี.* 15(170) : 166-167.

ชิรวัฒน์ นิจเนตร. (2526). *สภาพเชิงจิตสังคมในโรงเรียนเกี่ยวกับสุขภาพจิตของนักเรียนวัยรุ่น ในเขตกรุงเทพมหานคร.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (พัฒนาศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ชูชัย สมิทไกร. (2529,มกราคม - กุมภาพันธ์). "การจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาอัตมโนทัศน์ของเยาวชน," *วารสารแนะแนว.* หน้า 55-74.

ณฐวรรณ ฐิตะโภคา. (2544). *สุขภาพจิตของนักเรียนมัธยมศึกษา ในโรงเรียนมหรรณพาราม สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ณรงค์ศักดิ์ ตะละภัฏ. (2526). "อิทธิพลของครอบครัวต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ," *วารสารแนะแนว.* 17 (87) : 32-50.

ญาดา หลาวเพ็ชร. (2544). *บทบาทของบิดา บทบาทของมารดากับความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก. (2524). *รายงานการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น.* กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ดวงเดือน มูลประดับ. (2541). *แรงสนับสนุนทางสังคมกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้น.* ปริญญานิพนธ์ วท.ม. (อนามัยครอบครัว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

ทศพร ประเสริฐสุข. (2543). "ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา," *วารสารพฤติกรรมศาสตร์.* 5(1) : 19 – 35.

ทองเรียน อมรัชกุล. (2525). *การบริหารกิจการนิสิต : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์.

ทัศนา ทองภักดี. (2539). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความเชื่ออำนาจภายในตนและความคิดเกี่ยวกับตนเองของเด็กในเมืองและชนบท.* กรุงเทพฯ : รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เทอดศักดิ์ เดชคง. (2543). *จากความฉลาดทางอารมณ์สู่สติปัญญา.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : มติชน.

นลินี ธรรมอำนวยสุข. (2541). *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความเครียดในการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรี สังกัดกรมพลศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี.* ปริญญานิพนธ์ กศ. ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

นันทนา วงษ์อินทร์. (2542, กรกฎาคม - ธันวาคม). "การมีความรู้เรื่อง EQ กับการใช้ EQ," *วารสารการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา.* 2(3-4) : 20 – 24.

นันทิกา แย้มสรวล. (2522). *การศึกษาสถานภาพของครอบครัวที่สัมพันธ์กับมโนภาพแห่งตนและพฤติกรรมตอบสนองระหว่างบุคคลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดราชบุรี .* วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

นิตยา คชภักดี. (2542). "ไขข้อข้องใจพัฒนา EQ คู่ IQ สู่ยุคทองของเด็กไทยในสหัสวรรษหน้า," *วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยครอบครัว.* 22(4) : 90 – 97.

นิภา นิธยายน. (2530). *การปรับตัวและบุคลิกภาพ.* กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

นิลวรรณ ศิริอังกูล. (2535). *สุขภาพจิตของนักเรียนในชุมชนแออัด เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร* . ปริญญานิพนธ์ กศ. ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

บังอร โสพล และอัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล. (2539). *รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาความเครียดในการทำงานของผู้บริหารในวงราชการไทย : วิเคราะห์ปัจจัยสาเหตุและผลของความเครียด.* สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

บุญเยี่ยม ตระกูลวงศ์. (2528). "จิตวิทยาสังคมกับการสาธารณสุข," ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมวิทยาการแพทย์ หน่วยที่ 8-15.* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. บรรณาธิการโดย ปิติ พูนไชยศรี. หน้า 67-98. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

ประณต เค้าฉิม. (2541). "มุมมองเกี่ยวกับวัยรุ่นในทัศนะต่างๆกัน," ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาวัยรุ่น.* กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พรรณี ชูทัย เจนจิต. (2533). "อัตมโนทัศน์," ใน *เอกสารการสอนชุดจิตวิทยาและสังคมวิทยาพื้นฐานเพื่อการแนะแนว.* นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____. (2538). *จิตวิทยาการเรียนการสอน.* กรุงเทพฯ : บริษัท ต้นอ้อ แกรมมี่ จำกัด

พรรณี และ มนัส บุญประกอบ. (2544). "การเสริมสร้าง EQ ในโรงเรียน," ใน *เอกสารประกอบการประชุมเชิงวิชาการประยุกต์ เรื่อง EQ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในสหัสวรรษใหม่.* หน้า 1–11. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต). (2542 , สิงหาคม). "อีคิวในแนวพุทธศาสนา," *วารสารพฤติกรรมศาสตร์.* 5(1) : 7-14.

เพ็ญศรี วรสัมปติ. (2537). *ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียด สติปัญญา และการสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมการเผชิญความเครียดในวัยรุ่นตอนต้น.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

เพ็ญศรี รักสละ. (2539). *ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การทำงาน อัตมโนทัศน์ สภาพแวดล้อมทางคลินิก สัมพันธภาพในทีมสุขภาพ ความร่วมรู้สึกกับความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาทางการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพ แผนกผู้ป่วยใน โรงพยาบาลชุมชน เขตพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก.* วิทยานิพนธ์ พย.ม (การบริหารการพยาบาล). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

มัณฑนา อิ้งตระกูล. (2524). *การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนามโนภาพแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนหนองเรือวิทยา จังหวัดขอนแก่น.* วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

มาลี เพ็ชรชะ. (2525). *การทดลองให้คำปรึกษาแบบกลุ่มต่อการพัฒนาการปรับตัวทางสังคมด้านสัมพันธภาพกับเพื่อน.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (วัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

มาโนช สุขกฤษ์. (2526). *จิตวิทยาปกติ.* กรุงเทพฯ : ชวนการพิมพ์.

รัชนี สุวะมาตย์. (2544). *ผลของการฝึกการเห็นคุณค่าในตนเองตามกรอบแนวคิดของชิคโคนที่มีต่อระดับเชาวน์อารมณ์และพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.* ปริญญานิพนธ์ ค.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

รัตติภรณ์ จงวิศาล. (2542). "แนะนำหนังสือ Emotional Intelligence at work," *วารสารพฤติกรรมศาสตร์* 5(1) : 89-94.

เรวดี ภู่ทอง. (2544). *ความสัมพันธ์ระหว่างความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนกัลยาวัตร จังหวัดขอนแก่น.* วิทยานิพนธ์ กศ.ม. ขอนแก่น : บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.

ลักขณา แพทยานันท์. (2542). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การสนับสนุนทางสังคมและความผาสุกทางจิตวิญญาณกับเชาวน์อารมณ์ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข.* วิทยานิพนธ์ วย.ม. (การพยาบาลศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ลักษณี จรจรัสโสพส. (2531). *การศึกษาความวิตกกังวลของนักเรียนหอพักและนักเรียนไปกลับของโรงเรียน สุรนารีวิทยา.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วจิราภรณ์ ไชยรัตน์. (2539). *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เขตคลองเตย สังกัดกรุงเทพมหานคร.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วาสนา แฉล้มเขตร. (2525). *ผลของการให้คำปรึกษาแบบโรเจอร์ต่อการลดปัญหาทางอารมณ์.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วิณี ชิดเชิดวงษ์. (2545). *การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนิสิตปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.* วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา). ชลบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา. ถ่ายเอกสาร.

วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี. (2542). "การพัฒนาสติปัญญาทางอารมณ์เพื่อความสำเร็จในการทำงาน," *วารสารพฤติกรรมศาสตร์.* 5(1) : 37-52.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2542). *ดัชนีวัดความสุขและความสำเร็จในชีวิต.* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เอ็กซเปอร์เน็ท.

ศรีธรรม ธนะภูมิ. (2529). *การพัฒนาทางอารมณ์และบุคลิกภาพ.* พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพฯ : ชวนการพิมพ์.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2540). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย.* พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิริบูรณ์ ศรีทานันท์. (2525). *อัตมโนภาพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดอุบลราชธานี* . วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

ศิริอร ขันธหัตถ์. (2527). *การเปรียบเทียบคุณลักษณะบางประการของนักศึกษาประจำหอพักวิทยาลัยกับนักศึกษาเดินเรียนของวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ศุภลักษณ์ สร้างนานอก. (2545). *การพัฒนาแบบประเมินเชาวน์อารมณ์โดยใช้กิจกรรมที่ไม่ใช่เชิงวิชาการสำหรับวัยรุ่นตอนต้น.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลและประเมินผลการศึกษา). ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.

สมศรี ฉัตรวัฒนา. (2535). *การสร้างแบบทดสอบวัดมโนภาพแห่งตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรุงเทพมหานคร.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สมศรี บุญอรุญรักษา. (2539). *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเครือคาทอลิก.* วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สาโรจน์ คำรัตน์. (2522). *สุขภาพจิตของผู้ที่อยู่ในวัยเรียน.* ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญผล.

สุชา จันทร์เอม และสุรางค์ จันทร์เอม. (2529). *จิตวิทยาวัยรุ่น.* พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.

สุภาพร วีรดาวิญญู. (2538). *การศึกษาเปรียบเทียบอัตมโนทัศน์ การอบรมเลี้ยงดูและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนระหว่างนักเรียนที่มีพฤติกรรมผิดวินัยและนักเรียนที่มีพฤติกรรมอยู่ในวินัย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา.* วิทยานิพนธ์. ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.

สุภาพร อ่อนน้อม. (2545). *การศึกษามโนภาพแห่งตนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเทศบาล 5 ในจังหวัดราชบุรี.* สารนิพนธ์ กศ.ม. (วัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สุภาวดี วงศ์ธรรมา. (2543). *ความสัมพันธ์ระหว่างลำดับการเกิดและอัตมโนทัศน์ของนักเรียนประถมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร.* วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ : บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

สุริน คล้ายรามัญ. (2528). *การพัฒนามโนภาพแห่งตนโดยการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.* วิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

สุวิมล เด่นสมุทร. (2533). *รายงานการวิจัยเรื่องสุขภาพจิตของเยาวชนในจังหวัดสุรินทร์.* กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

อรพินทร์ ชูชม และอัจฉรา สุขารมณ์. (2532). *รายงานการวิจัยเรื่ององค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น.* กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์.

อรอนงค์ ทรงสกุล. (2544). *ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน มโนภาพแห่งตนและการสนับสนุนทางสังคมกับการปรับตัวของวัยรุ่นตอนต้น.* วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยาคลินิก). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

อริศรา วิริยะปราโมทย์. (2539). *ปัญหาการปรับตัวของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์สำหรับชาวเขา.* วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ประชากรศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

อรุณี เกษรอุบล. (2544). *การสำรวจความเครียด การจัดการกับปัญหาและการสนับสนุนทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี.* วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เวชศาสตร์ชุมชน). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

อัญชลี วงศ์ทางสวัสดิ์. (2531). "ผลกระทบของการหย่าร้างต่อลูก," *วารสารจิตวิทยาคลินิก.* 19 (2) : 31-36.

อุไร ชมมะลิ. (2542). *สุขภาพจิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

อุไร จักษ์ตรีมงคล. (2545). *การพัฒนาโครงสร้างเชาวน์อารมณ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.* ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การทดสอบและวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

Brandt, Patricia A. & Weinert, Clarann. (1981, September / October). "The PRQ - A Social Support Measure," *Nursing Research.* 30(5) : 277 – 280.

Brown, Marie Annette. (1986). "Social Support During Pregnancy : A Unidimensional or Multidimensional Construct ?," *Nursing Research.* 35(1) : 4-9.

Bruns , R.B. (1979). *The Self-Concept Theory Measurement Development and Behavior.* London : Longmans.

Frey, Maureen A. (1989). "Social Support and Health : A Theoretical Formulation Dirived from King's Conceptual Framework," *Nursing Science Quarterly.* 2 : 138 – 148.

Gibb, N. (1995, October). "The EQ Factor," *Time.* 9 : 24-31.

Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence : Why it can matter more than IQ.* New York : Bantam Books.

_____. (1998). *Working with Emotional Intelligence.* New York : Bantam Books.

Hubard Patricia Mushlenkamp, Ann F. & Brown Nan. (1984,Semtember / October). "The Relationship between Social Support and Self-care Practice," *Nursing Research.* 33(5) : 266-270.

Hurlock , Elizabeth B. (1978). *Child Development.* 6 th ed . Tokyo : Mc Graw – Hill.

Jacobson, David E. (1986,September). "Typy and Timing of Social Support," *Journal of Health and Social Behavior.* 27 : 250-64.

Kaplan, Berton H, Cassel, John C & Gore,Susan. (1979). *Social Support and Health.* Medical care. . 15(15) : 47-57.

Kendler ,Horard H. (1963). *Basic Psychology* . New York : Appleton Centerry – Groffs.

Mc david , J.W. (1985). *Self – Concept* . In the International Encyclopedia of Education (Vol. 8 pp.4505). Oxford, England : Pergamon Press.

Roger , Carl R. (1951). *Clien – Centered Therapy* . Boston : Houghton Miffin .

Thoits , P. (1982). "Conceptual Methodology and Theorethical Problem in Studying Social Support as a Buffer Against Life Stress," *Journal of Health and Social Behavior.* 23 : 145-159.

Yamane, Taro. (1970). *Stratistics – An Introductory Analysis.* 2nd ed. Tokyo : John Weatherhill, Inc.

http : // eqi.org

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
จดหมายขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

ที่ ทม 1012/ 5419

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

7 กรกฎาคม 2546

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เพื่อการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นางสาวมัณฑนา วิริยะพันธ์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำสารนิพนธ์ เรื่อง "ความฉลาดทางอารมณ์กับปัจจัยบางประการของนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ โรงเรียนเขมะสิริอนุสสรณ์" โดยมี อาจารย์สมเกียรติ ทิพยทัศน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 – 3 ทั้งนักเรียนประจำและนักเรียนไปกลับ จำนวน 210 คน ตอบแบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ มโนภาพแห่งตน และการสนับสนุนทางสังคม ในระหว่างเดือน กรกฎาคม - สิงหาคม 2546

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางสาวมัณฑนา วิริยะพันธ์ ได้เก็บข้อมูลในการทำสารนิพนธ์ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์นภาภรณ์ หะวานนท์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
โทร. 02-664-1000 ต่อ 5618, 5731

หมายเหตุ : ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิสิต โทรศัพท์ มือถือ 01-4869716

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มี 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์

ตอนที่ 3 เป็นแบบวัดมโนภาพแห่งตน

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม

2. โปรดตอบทุกข้อ เพราะถ้าตอบไม่ครบจะทำให้แบบสอบถามไม่สมบูรณ์ และไม่สามารถนำผลไปวิเคราะห์ได้ คำตอบของนักเรียนไม่มีผลกระทบถึงตัวท่าน เพราะจะไม่นำไปเปิดเผยในที่ใดๆเป็นรายบุคคล จะแสดงเพียงส่วนรวมเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ลงในช่อง ❑ หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของนักเรียน

1. ประเภทของนักเรียน
   - ❑ นักเรียนประจำ คือ อยู่หอพักของโรงเรียน
   - ❑ นักเรียนไปกลับ
2. สภาพครอบครัว
   - ❑ ครอบครัวสมบูรณ์
   - ❑ ครอบครัวไม่สมบูรณ์
3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
   - ❑ คะแนนเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 2.50 ขึ้นไป
   - ❑ คะแนนเฉลี่ยสะสมตั้งแต่ 2.49 ลงมา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์

<u>คำชี้แจง</u> ให้นักเรียนพิจารณาข้อความในแต่ละข้อความนั้นตรงกับตัวนักเรียน หรือเป็นความสามารถของนักเรียน มากน้อยเพียงใดตามความเป็นจริง และโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบที่ต้องการเพียงคำตอบเดียว

ข้อ	คำถาม	จริงมากที่สุด	จริงมาก	ค่อนข้างจริง	จริงบางครั้ง	ไม่จริง
1	ข้าพเจ้าสามารถบอกได้ถึงอารมณ์ที่ข้าพเจ้าประสบอยู่					
2	ข้าพเจ้ารู้ถึงข้อเสียในตนเอง					
3	ข้าพเจ้าเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง					
4	เมื่อข้าพเจ้าเครียด ข้าพเจ้าสามารถผ่อนคลายได้โดยเร็ว					
5	ข้าพเจ้าเป็นคนซื่อสัตย์ เพื่อนๆไว้ใจข้าพเจ้า					
6	ข้าพเจ้าพร้อมที่จะแก้ไขสิ่งที่ข้าพเจ้าทำผิด					
7	ข้าพเจ้าปรับตัวกับเพื่อนใหม่ได้เร็ว					
8	ข้าพเจ้ายอมรับความคิดเห็นที่ดีของเพื่อน					
9	ข้าพเจ้าพยายามปรับปรุงตนเองให้ดีอยู่เสมอ					
10	ข้าพเจ้ายอมรับและปฏิบัติตามเป้าหมายของกลุ่ม					
11	ข้าพเจ้าชอบอ่านหนังสือเพื่อพัฒนาความคิดของตนเอง					
12	ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นทำให้ข้าพเจ้าเป็นคนเข็มแข็งอดทน					
13	ข้าพเจ้าสามารถรับรู้ถึงความรู้สึกของเพื่อนจากการสังเกตเห็นสีหน้าและท่าทาง					
14	ในการทำงานกลุ่ม ข้าพเจ้าแบ่งงานให้เพื่อนตามความสามารถของเขา					
15	ข้าพเจ้าไม่รังเกียจที่จะช่วยเพื่อนเมื่อเขามีปัญหา					
16	ข้าพเจ้ายอมรับข้อดีข้อเสียของบุคคลอื่นได้					
17	ข้าพเจ้าสามารถสรุปความคิดเห็นของกลุ่มได้					
18	ข้าพเจ้าสามารถพูดจูงใจให้เพื่อนเห็นด้วยกับข้าพเจ้า					

ข้อ	คำถาม	จริงมากที่สุด	จริงมาก	ค่อนข้างจริง	จริงบางครั้ง	ไม่จริง
19	ข้าพเจ้าสามารถอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจตามที่ข้าพเจ้าต้องการจะบอก					
20	ข้าพเจ้าสามารถเจรจาแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่มได้					
21	ข้าพเจ้าเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมกลุ่มได้					
22	ข้าพเจ้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาผลงานของกลุ่มให้ดีขึ้น					
23	ข้าพเจ้าทำงานกลุ่มอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกันในกลุ่ม					
24	ข้าพเจ้าให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม					
25	ข้าพเจ้าสร้างขวัญกำลังใจให้กับสมาชิกในกลุ่ม					

ตอนที่ 3 แบบวัดมโนภาพแห่งตน

<u>คำชี้แจง</u> แบบวัดนี้ต้องการสำรวจความรู้สึกและความคิดเห็นของท่านที่มีต่อตนเองไม่ใช่ความรู้สึกของผู้อื่นที่มีต่อตัวท่าน

แบบวัดนี้ประกอบด้วยคำคุณศัพท์ ซึ่งจัดไว้เป็นคู่ๆ แต่ละคู่มีความหมายตรงข้ามกัน ให้ท่านอ่านคำคุณศัพท์แต่ละคู่ แล้วทำเครื่องหมาย × ทับบนตัวเลข ตามความรู้สึกช่วงแรกที่เกิดขึ้น **<u>เพียงข้อละ 1 เครื่องหมาย</u>** เท่านั้น

<u>ตัวอย่าง</u>

แข็งแรง	7 แข็งแรงมากที่สุด	~~6~~ แข็งแรงมาก	5 ค่อนข้างแข็งแรง	4 ไม่แน่ใจ	3 ค่อนข้างอ่อนแอ	2 อ่อนแอมาก	1 อ่อนแอมากที่สุด	อ่อนแอ

1.	แข็งแรง	7	6	5	4	3	2	1	อ่อนแอ
2.	บุคลิกภาพดี	7	6	5	4	3	2	1	บุคลิกภาพไม่ดี
3.	หน้าตาดี	7	6	5	4	3	2	1	ขี้เหร่
4.	แต่งกายสะอาด	7	6	5	4	3	2	1	แต่งกายไม่สะอาด
5.	เก่ง	7	6	5	4	3	2	1	ไม่เก่ง
6.	ความจำดี	7	6	5	4	3	2	1	หลงลืมง่าย
7.	แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้	7	6	5	4	3	2	1	แก้ปัญหาเฉพาะหน้าไม่ได้
8.	เฉียบแหลม	7	6	5	4	3	2	1	โง่เขลา
9.	ตั้งใจเรียน	7	6	5	4	3	2	1	ไม่ตั้งใจเรียน
10.	ยิ้มแย้ม	7	6	5	4	3	2	1	เงียบขรึม
11.	เห็นแก่ส่วนรวม	7	6	5	4	3	2	1	เห็นแก่ส่วนตน
12.	กระตือรือร้น	7	6	5	4	3	2	1	เรื่อยๆเฉื่อยๆ
13.	มีเหตุผล	7	6	5	4	3	2	1	เอาแต่อารมณ์
14.	อดทน	7	6	5	4	3	2	1	ไม่อดทน
15.	มีความรับผิดชอบ	7	6	5	4	3	2	1	ขาดความรับผิดชอบ
16.	ไว้ใจได้	7	6	5	4	3	2	1	ไว้ใจไม่ได้
17.	มองคนในแง่ดี	7	6	5	4	3	2	1	มองคนในแง่ร้าย
18.	อ่อนน้อม	7	6	5	4	3	2	1	แข็งกระด้าง
19.	เข้ากับผู้อื่นได้	7	6	5	4	3	2	1	เข้ากับผู้อื่นไม่ได้
20.	เอาการเอางาน	7	6	5	4	3	2	1	เหลวไหล

21. ขยัน	7	6	5	4	3	2	1	ขี้เกียจ
22. มั่นใจ	7	6	5	4	3	2	1	ลังเลใจ
23. ชอบช่วยเหลือ	7	6	5	4	3	2	1	ไม่ชอบช่วยเหลือ
24. ให้ความร่วมมือ	7	6	5	4	3	2	1	ต่อต้าน
25. น่าคบ	7	6	5	4	3	2	1	ไม่น่าคบ

ตอนที่ 4 แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม

คำชี้แจง แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่านักเรียนได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือและประคับประคองจากบุคคลรอบข้าง เช่น บุคคลในครอบครัว เพื่อน ครูอาจารย์ มากน้อยเพียงใด กรุณาอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงของนักเรียนในแต่ละข้อคำถามให้เลือกตอบเพียงข้อเดียว

ข้อ	ข้อความ	จริงมากที่สุด	จริงมาก	จริงปานกลาง	จริงเล็กน้อย	ไม่จริงเลย
1	เมื่อมีเรื่องไม่สบายใจ มีบุคคลที่แสดงความเห็นอกเห็นใจห่วงใยฉัน					
2	ฉันมีบุคคลที่จะรับฟัง เมื่อฉันต้องการระบายอารมณ์หรือความรู้สึก					
3	บุคคลที่ฉันอยู่ด้วยทำให้ฉันรู้สึกอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย					
4	ฉันไม่เคยรู้สึกเลยว่า บุคคลรอบข้างทอดทิ้งให้ฉันอยู่อย่างโดดเดี่ยว					
5	ฉันมีบุคคลที่สามารถไว้วางใจ และพูดคุยปัญหาต่างๆได้ทุกเรื่อง					
6	บุคคลรอบข้างให้เกียรติ ยกย่องและไม่ดูถูกฉัน					
7	บุคคลรอบข้างจะชื่นชมเมื่อฉันกระทำในสิ่งที่ดีหรือถูกต้องเหมาะสม					
8	ฉันได้รับความไว้วางใจจากบุคคลรอบข้างให้รับผิดชอบในงานที่ฉันสามารถทำได้					
9	เมื่อบุคคลรอบข้างเกิดปัญหาหรือข้อสงสัยจะมาขอคำปรึกษาหรือความคิดเห็นจากฉัน					
10	บุคคลรอบข้างยอมรับในการตัดสินใจของฉัน ที่จะทำตามแผนการที่ฉันต้องการ					
11	ฉันมีบุคคลที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือ เมื่อฉันต้องการ					
12	บุคคลรอบข้างปฏิบัติและให้ความสำคัญต่อฉันในฐานะที่ฉันเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม					

ข้อ	ข้อความ	จริงมากที่สุด	จริงมาก	จริงปานกลาง	จริงเล็กน้อย	ไม่จริงเลย
13	ฉันมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในสังคมที่ฉันอยู่ เช่น กิจกรรมทางโรงเรียน งานประเพณีต่างๆ ฯลฯ					
14	ฉันยังคงไปมาหาสู่และพบปะกับบุคคลที่รู้จักอยู่เสมอ					
15	ฉันมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นร่วมกับบุคคลอื่น					
16	ฉันมีบุคคลที่สามารถให้คำแนะนำเกี่ยวกับอนาคตของฉันได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเรียนหรือเรื่องอื่นๆ					
17	ฉันมีบุคคลที่สามารถให้คำแนะนำฉันได้ เมื่อฉันต้องการปรับปรุงบางสิ่งบางอย่างในตัวฉัน					
18	ฉันมีบุคคลที่สามารถให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน					
19	ฉันพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อคิดเห็นต่างๆกับบุคคลรอบข้าง เช่น สภาพการเมือง สังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ฯลฯ					
20	เมื่อมีปัญหาที่ตัดสินใจไม่ได้ฉัน มักจะได้รับคำแนะนำจากบุคคลรอบข้าง					
21	หากมีปัญหาเรื่องการเงินฉันก็มีผู้ที่จะช่วยฉันได้					
22	หากมีปัญหาเรื่องสุขภาพที่ต้องการคนดูแล ฉันคิดว่าจะมีคนคอยดูแลฉันอย่างแน่นอน					
23	เมื่อขาดแคลนของใช้ เสื้อผ้า อาหาร หรือสิ่งอื่นๆ ฉันมีผู้ที่คอยดูแลในเรื่องเหล่านี้					
24	ฉันมีผู้ที่คอยดูแลและรับผิดชอบเรื่องค่าใช้จ่ายไม่ว่าจะเป็นด้านการเรียนหรือด้านอื่นๆ					
25	เมื่อมีภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบมาก เช่น มีรายงานทำมาก ฉันก็มีผู้ที่จะช่วยแบ่งเบาภาระฉันได้					

ภาคผนวก ค
คุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
(ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่น)

ตาราง 1 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (t) ของแบบวัดมโนภาพแห่งตน

ข้อที่	t
1	2.746
2	3.737
3	3.184
4	4.503
5	4.190
6	6.059
7	7.778
8	4.745
9	4.044
10	6.059
11	1.027
12	5.191
13	4.954
14	2.500
15	4.549
16	4.718
17	2.102
18	5.112
19	3.980
20	5.491
21	4.294
22	5.516
23	3.246
24	3.091
25	4.077

ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .88

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ	นางสาวมัณฑนา
ชื่อสกุล	วิริยะพันธ์
วัน เดือน ปี เกิด	23 สิงหาคม 2520
ที่อยู่ปัจจุบัน	1229 ถนนประชาราษฎร์ 1 แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2538	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสตรีนนทบุรี
พ.ศ. 2542	นิเทศศาตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
พ.ศ. 2546	การศึกษามหาบัณฑิต (จิตวิทยาพัฒนาการ) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ